

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний заклад

„Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

Курліщук І.І.

**МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ:
ОСНОВИ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ. КРЕАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ
НАВЧАННЯ**

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Старобільськ – 2017

Курліщук І. І. Методика професійного навчання: Основи технології навчання. Креативні технології навчання: навчально-методичний посібник /І.І. Курліщук. – Старобільськ, 2017. – 120 с.

Навчально-методичний посібник укладено відповідно до змісту дисципліни „МПН: Основи технології навчання. Креативні технології навчання” для студентів спеціальності “Професійна освіта (Економіка)” денної і заочної форми навчання. У посібнику представлено навчально-тематичний план, основний зміст лекційних та семінарських занять, завдання для самостійної роботи, список рекомендованої літератури та словник термінів.

Видання адресоване студентам денної та заочної форми навчання спеціальності 6.010104 - “Професійна освіта (Економіка)”.

Курліщук І.І. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки ДЗ „Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

Рецензенти: **О. М. Горошкіна**, доктор педагогічних наук, професор (Київський університет імені Бориса Грінченка);

Н.П. Краснова, кандидат педагогічних наук, доцент (ДЗ “Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”)

УДК 378.14

*Рекомендовано до друку навчально-методичною радою
Державного закладу „Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка”
(протокол № 1 від 28.04.2017 р.).*

© Інна Іванівна Курліщук

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
1.ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КУРСУ	5
2.НАВЧАЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ КУРСУ	13
Змістовний модуль 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ	13
Тема 1.1. Технологізація як механізм досягнення нової якості освіти	13
Тема 1.2. Теоретичні основи технології навчання. Класифікація технологій навчання	19
Тема 1.3. Проблеми проектування, конструювання, перевірки та впровадження технологій навчання	26
Тема 1.4. Традиційні та нові технології навчання	32
Тема 1.5. Шляхи удосконалення навчальних технологій	40
Змістовний модуль 2. ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА І КРЕАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ	47
Тема 2.1. Поняття інноваційних технологій навчання. Інноваційна діяльність педагога	47
Тема 2.2. Поняття про творчість. Підходи до розвитку творчої особистості	54
Тема 2.3. Креативні технології навчання. Технологія формування творчої особистості Г.Альтшуллера	61
Тема 2.4. Педагогічні технології авторських шкіл	68
Тема 2.5. Готовність педагога до інноваційної діяльності з використанням креативних	77
3. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ	84
3.1. Тематика та зміст практичних занять з курсу "МПН: Основи технології навчання. Креативні технології навчання"	84
3.2. Завдання для самостійної роботи студентів	97
3.3. Питання для підготовки до модульних контрольних робіт	98
4. ФОРМИ ТА ВАРІАНТИ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ	100
5. ОСНОВНІ ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ	101
6.СЛОВНИК ДО КУРСУ	102
7. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	114

ПЕРЕДМОВА

*Немає людей, більш допитливих,
невагомих, більш одержимих думками
про творчість, як учителі.*

В. Сухомлинський

Визначення основних напрямків розвитку сучасної української освіти відбувається під впливом світових тенденцій розвитку професійно-педагогічної освіти, серед яких важливе місце займає спрямованість на формування не лише високоосвіченої, а й творчої особистості. Результативність сучасної освіти залежить від запроваджених технологій навчання, що ґрунтуються на нових методологічних засадах, сучасних дидактичних принципах та психолого-педагогічних теоріях, які розвивають діяльнісний підхід до навчання. Українська новітня школа обумовлює необхідність докорінного переосмислення освітньої парадигми, яка має суттєво підвищити її якість, актуалізувати використання саме технологій становлення особистості учня як суб'єкта, орієнтованого на розвиток і саморозвиток протягом усього життя.

Одним зі стратегічних завдань реформування освіти в Україні є зміна ролі педагога. Педагог нового типу повинен володіти не тільки висококваліфікованими професійними вміннями і навичками, а й мати високий рівень педагогічної компетентності, що ґрунтується на новітніх досягненнях педагогічної науки, бути здатним застосовувати інноваційні креативні методики у повсякденній педагогічній практиці. Такий педагог повинен творчо підходити до своєї діяльності і власним прикладом мотивувати учнів до творчої інноваційної діяльності, спрямованої на гармонійний розвиток особистості.

Тому сучасна педагогічна наука і практика зосередили увагу на пошуку таких технологій навчання, які б забезпечували всебічний розвиток особистості школяра. Наслідком таких пошуків є нові креативні технології навчання. Зміст курсу “МПН: Основи технології навчання. Креативні технології навчання” дає уявлення про технологію як психолого-педагогічну категорію, розкриває зміст поняття “технологія навчання” у зарубіжній і вітчизняній педагогічній літературі, дає історичну ретроспективу проблеми, висвітлює питання структури, основних якостей і ознак сучасних технологій навчання, їх класифікації, пропонує порівняльний аналіз змісту сучасних технологій, їх ефективності в інноваційному просторі освітніх закладів, знайомить з практикою застосування креативних педагогічних технологій.

Методичні рекомендації до курсу були розроблені з використанням матеріалів авторитетних джерел зарубіжної та української педагогіки, зокрема підручників, монографій та посібників Башмакова О. І., Дичківської І.М., Наволокової Н. П., Панфілової А. П., Полат Е.С., Селевка Г. К., Хуторського А. В., Шматкова Є.В., Штефан Л.В та інших.

1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КУРСУ

"МПН: ОСНОВИ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ. КРЕАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ"

1.1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів ДФН – 2,5 ЗФН – 2,5	Галузь знань <u>Педагогічна освіта 0101</u> (шифр і назва)	Нормативна	
	Напрямок підготовки <u>6.010104 Професійна освіта (Економіка)</u> (шифр і назва)		
Модулів - 2	Спеціальність: <u>Професійна освіта (Економіка)</u>	Рік підготовки	
Змістових модулів – 2		3-й	3-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ (назва)		Семестр	
Загальна кількість годин ДФН – 90 ЗФН - 90		6-й	8-9 триместр
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 1 самостійної роботи студента – 2	Освітньо-кваліфікаційний рівень: <u>бакалавр</u>	18 год.	8 год.
		Практичні, семінарські	
		18 год.	8 год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		54 год.	74 год.
		Індивідуальні завдання:	
		год.	
		Вид контролю:	
залік	залік		

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 36: 54

для заочної форми навчання – 16: 74

1.2. Мета і завдання навчальної дисципліни

Основна мета - формування у студентів теоретичних знань і професійних компетенцій, що забезпечують розв'язання комплексних завдань із впровадження технологій організації творчої діяльності у навчально-виховному процесі, ознайомлення студентів із основними теоретичними поняттями курсу та сприяння усвідомленню ними місця цієї дисципліни у загальній системі підготовки педагога професійної освіти.

Дана дисципліна покликана вирішити широке коло **завдань**:

1. Дати загальне уявлення про специфіку діяльнісної парадигми сучасної освіти;
2. Сформувати у студентів систему знань і уявлень про технології навчання, які застосовуються у сучасній системі освіти;
3. Ознайомити з креативними технологіями навчання;
4. Надати палітру можливих перспектив педагогічної діяльності з використання педагогічного інструментарію в контексті креативного освіти;
5. Розвинути особистісно-ціннісне ставлення до педагогічної діяльності;
6. Сформувати потребу в професійному самоосвіті та самовдосконаленні.

В результаті вивчення дисципліни студент повинен:

знати:

- ✓ базові питання курсу: освіта, освітній стандарт, технологія навчання, педагогічна ситуація, дидактична задача, традиційні технології навчання, цілі освіти, зміст освіти, освітній стандарт, освітній процес, інноваційна технологія навчання, креативна педагогіка, креативні технології навчання та ін.;
- ✓ структуру педагогічної технології і вимоги, пропоновані до неї;
- ✓ класифікації педагогічних технологій за різними підставами;
- ✓ креативні технології навчання;
- ✓ основи проектування технології навчання на різних освітніх рівнях.

вміти:

- ✓ орієнтуватися в сучасних технологіях і програмах з урахуванням потреб освітнього середовища;
- ✓ організувати рефлексію професійного досвіду (власного та інших фахівців);
- ✓ проводити навчально-виховну роботу із застосуванням креативних технологій навчання;
- ✓ займатися самоосвітою.

володіти:

- ✓ креативними педагогічними технологіями, навиками розробки творчих ситуацій, евристичних завдань, підбору дидактичного матеріалу тощо;
- ✓ технологією планування, організації, мотивацією колективної творчої діяльності;
- ✓ здатністю до самовдосконалення та саморозвитку на основі рефлексії своєї діяльності.

1.3. Структура залікових кредитів навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	разом	у тому числі					разом	у тому числі				
		л	п	л/б	інд	с.р		л	п	л/б	інд	с.р
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовний модуль 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ												
Тема 1.1. Технологізація як механізм досягнення нової якості освіти	8	2				6	10	2				8
Тема 1.2. Теоретичні основи технології навчання. Класифікація технологій навчання	10	2	4			4	10	2	2			6
Тема 1.3. Проблеми проектування, конструювання, перевірки та впровадження технологій навчання	8	2				6	10					10
Тема 1.4. Традиційні та нові технології навчання	10	2	4			4	10		2			8
Тема 1.5. Шляхи удосконалення навчальних технологій	8					8	8					8
Разом за змістовим модулем 1	44	8	8			28	48	4	4			40
Змістовний модуль 2. ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА І КРЕАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ												
Тема 2.1. Поняття інноваційних технологій навчання. Інноваційна діяльність педагога	6	2				6	8	2				6
Тема 2.2. Поняття про творчість. Підходи до розвитку творчої особистості	6	2				6	8					8
Тема 2.3. Креативні технології навчання. Технологія формування творчої особистості Г.Альтшуллера	8	2	4			4	10	2	2			6
Тема 2.4. Педагогічні технології авторських шкіл	12	2	4			6	8		2			6
Тема 2.5. Готовність педагога до інноваційної діяльності з використанням креативних технологій	4	2	2			4	8					8
Разом за змістовим модулем 2	46	10	10			26	42	4	4			34
Усього годин	90	18	18			54	90	8	8			74

1.3. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Технологізація як механізм досягнення нової якості освіти

Сутність понять “технологія”, “технологізація”, “технологічний підхід”. Технологізація освіти як історична неперервність. Умови використання технологічного підходу у навчанні. Ознаки і принципи технологічного підходу у навчанні. Роль і значення технологізації в сучасному світі. Технологізація системи освіти: за і проти. Інноваційні тенденції розвитку освіти в Україні. Переваги технологічного підходу в освіті. Інноваційні стратегії розвитку системи української освіти на тлі глобальних цивілізаційних процесів. Інноваційний підхід як умова гуманізації освіти.

Тема 2. Теоретичні основи технології навчання. Класифікація технологій навчання

Поняття технології. Технологія як психолого-педагогічна категорія. Компоненти педагогічної технології. Основні ознаки педагогічної технології. Поняття сутнісної класифікації. Класифікація технологій навчання за рівнем застосування, за філософською основою, за провідним фактором психічного розвитку, за концепцією засвоєння, за орієнтацією на особистісні структури, за характером змісту та структури, за організаційними формами, за типом управління пізнавальною діяльністю, за підходом до дитини, за домінуючим методом, за напрямком модернізації існуючої традиційної системи, за категорією учнів. Аналіз наявних у педагогічній літературі підходів до типізації технологій навчання.

Тема 3. Проблеми проектування, конструювання, перевірки та впровадження технологій навчання

Поняття та сутність проектування технології навчання. Методологічне забезпечення процесу проектування. Методологічні підходи до проектування технологій навчання. Визначення методології проектування технологій навчання. Загальні методологічні принципи дослідження проблеми проектування технологій навчання. Етапи й особливості педагогічного проектування. Методи проектування й конструювання технологій навчання. Експертиза педагогічної технології. Критерії ефективності при перевірці технологій навчання. Методи перевірки. Проблеми впровадження технологій навчання у навчально-виховний процес закладу освіти.

Тема 4. Традиційні та нові технології навчання

Традиційне навчання у цілісному педагогічному процесі. Закономірності та організаційні принципи використання традиційних технологій навчання у сучасних закладах освіти. Класифікація традиційних технологій навчання: пояснювально-ілюстративне навчання, проблемне навчання, програмоване навчання, диференційоване навчання та ін. Нові педагогічні технології. Предметно-орієнтовні технології навчання. Особистісно-орієнтовані технології навчання. Порівняльна характеристика традиційних і нових технологій навчання.

Тема 5. Шляхи удосконалення навчальних технологій

Сутність навчання та його роль у сучасному українському суспільстві. Моделювання навчання як технологічного процесу. Основні проблеми навчання. Орієнтація навчання на вимоги сучасного

суспільства. Технологія формування пізнавальної активності, позитивної мотивації та творчості тих, хто навчається. Технологія безперервної освіти. Самоосвіта.

Тема 6. Поняття інноваційних технологій навчання. Інноваційна діяльність педагога

Поняття “педагогічні інновації”, “інноваційний процес ” та “інноваційні технології ”. Критерії педагогічних інновацій. Психолого-педагогічні засади використання інноваційних технологій. Інноваційні технології навчання: інтерактивні технології навчання, технологія критичного мислення, технологія навчання як дослідження, інтегральна педагогічна технологія, проектна технологія, технологія гуманістичного навчання, технологія модульно-розвиваючого навчання, технологія групового навчання, технології індивідуалізації процесу навчання та ін. Інноваційні технології в освіті та особливості їх використання.

Тема 7. Поняття про творчість. Підходи до розвитку творчої особистості

Наукові уявлення про творчість. Поняття “творча особистість”. Підходи до розвитку творчої особистості. Творчі можливості особистості: структура та проблеми розвитку. Творчість у педагогічній діяльності. Якості творчої особистості. Розвиток творчої особистості учнів у процесі навчання. Розуміння творчості як процесу рішення проблем і нестандартних задач. Концептуальні положення технології розвитку творчої особистості. Особливості роботи з обдарованими дітьми. Технології формування творчої особистості. Інтегральні технології навчання.

Тема 8. Креативні технології навчання. Технологія формування творчої особистості Г.Альтшуллера

Креативність у педагогічній діяльності. Наукові уявлення про креативність і креативне мислення. Поняття креативної технології навчання. Основні концептуальні положення технології Г. Альтшуллера: особливості змісту. Методи і прийоми розвитку творчої особистості. Метод фокальних об'єктів (МФО). Метод мозкового штурму. Метод синектики. Метод моделювання маленькими чоловічками (метод ММЧ). Технологія евристичної освіти (А. Хуторський).

Тема 9. Педагогічні технології авторських шкіл

Поняття “авторська школа” в педагогіці. Досвід роботи зарубіжних і українських авторських шкіл. Педагогічні технології авторських шкіл: українознавча авторська школа “Тривіта” (директор М. Чумарна, м. Львів), Полтавська авторська національна школа №37 (директор О. І.Вовк), авторська експериментальна школа–комплекс №3 (директор М. П. Гудзик, Одеська область), агрошкола О.О.Католикова (м.Сиктивкар, Республіка Комі), школа Завтрашнього Дня (Д.Ховард), – основні концептуальні положення. Поняття альтернативних шкіл. Технологія вільної праці (С. Френе). Досвід роботи альтернативних шкіл в Україні.

Тема 10. Готовність педагога до інноваційної діяльності з використанням креативних технологій

Роль інновацій в розвитку школи. Інноваційний потенціал педагога. Інноваційна компетентність педагога. Готовність до інноваційної педагогічної діяльності. Професійні та особистісні якості педагога необхідні для здійснення інноваційної діяльності. Показники готовності до інноваційної діяльності. Форми залучення педагога до інноваційної діяльності. Вимоги до педагога інноваційного спрямування.

1.4. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		ДФН	ЗФН
ПРАКТИЧНИЙ ЗМІСТОВНИЙ КОМПОНЕНТ 1			
1	Практична робота 1. Теоретичні основи технології навчання. Класифікація технологій навчання.	4	2
2	Практична робота 2. Традиційні та нові технології навчання	4	2
ПРАКТИЧНИЙ ЗМІСТОВНИЙ КОМПОНЕНТ 2			
3	Практична робота 1. Технології формування творчої особистості	4	2
4	Практична робота 2. Педагогічні технології авторських шкіл	4	2
5	Практична робота 3. Готовність педагога до інноваційної діяльності з використанням креативних технологій	2	
Разом		18	8

1.6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми (питання для самостійного опрацювання)	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Технологізація як механізм досягнення нової якості освіти Інноваційні стратегії розвитку системи української освіти на тлі глобальних цивілізаційних процесів. Гуманістична спрямованість освітніх інновацій.	6	8
2	Теоретичні основи технології навчання. Класифікація технологій навчання Педагогічна технологія як наука і навчальна дисципліна. Історія становлення педагогічних технологій. Традиційна й інноваційна освіта - спільні та відмінні риси.	4	6
3	Проблеми проектування, конструювання, перевірки та впровадження технологій навчання Проектування технологій навчання як творчий процес. Методологічна компетентність викладача як умова оволодіння механізмом проектування освітніх технологій.	6	10
4	Традиційні та нові технології навчання Нові освітні технології як засіб підвищення якості освіти. Практичне застосування нових технологій навчання в сучасній українській школі.	4	8
5	Шляхи удосконалення навчальних технологій	8	8
6	Поняття інноваційних технологій навчання. Інноваційна діяльність педагога Прогресивна роль інновацій в реформуванні сучасної системи української освіти.	6	6
7	Поняття про творчість. Підходи до розвитку творчої особистості	6	8

	<p>Історія розвитку досліджень творчості у вітчизняній і зарубіжній педагогічній науці.</p> <p>Особливості роботи з обдарованими дітьми.</p> <p>Технології формування творчої особистості: технологія навчання дітей з ознаками обдарованості.</p> <p>Творчий підхід до навчання як засіб формування креативної особистості вчителя.</p>		
8	<p>Креативні технології навчання. Технологія формування творчої особистості Г.Альтшуллера</p> <p>Технологія майстерень.</p> <p>Альтернативні технології навчання.</p> <p>Креативні технології генерування ідей.</p> <p>Технологія евристичної освіти (А. Хуторський).</p>	4	6
9	<p>Педагогічні технології авторських шкіл (за вибором студентів)</p>	6	6
10	<p>Готовність педагога до інноваційної діяльності з використанням креативних технологій</p> <p>Індивідуальність учителя і педагогічні технології.</p>	4	8
		54	74

2. НАВЧАЛЬНИЙ МАТЕРІАЛ КУРСУ

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

Тема 1.1. ТЕХНОЛОГІЗАЦІЯ ЯК МЕХАНІЗМ ДОСЯГНЕННЯ НОВОЇ ЯКОСТІ ОСВІТИ

1.1.1. Роль і значення технологізації в сучасному світі

1.1.2. Інноваційні тенденції розвитку освіти в Україні

1.1.3. Переваги технологічного підходу в освіті

Ключові слова: технологія, освітня технологія, технологізація, інновація, інновація в педагогіці, технологічний підхід

Педагогічна майстерність може бути доведена

до великого ступеню досконалості

майже до ступеню техніки.

В це я вірю і усім своїм життям шукав доказів цієї віри ...

А. С. Макаренко

Початок ХХІ ст. характеризується дуже швидкими і глибинними трансформаціями всіх сторін суспільного життя. Освіта не є виключенням. Так, з одного боку, ми спостерігаємо безумовне зростання тенденцій до утворення єдиного освітнього простору; а з другого, констатуємо збільшення вагомості чинників культурно-національної, історичної спадщини в освітніх системах європейських країн, які прагнуть організувати навчально-виховний процес так, щоб якомога більша частка їхньої спільноти отримала з часом статус всебічно розвинутих особистостей.

Сучасний етап розвитку освіти в Україні характеризується бурхливим розвитком інноваційних тенденцій. Слово “інновація” має латинське походження і в перекладі означає оновлення, зміну, введення нового. Тлумачень поняття „інновація” є багато. Дичківська І.М. у навчальному посібнику „Інноваційні педагогічні технології” наводить десять. Найчастіше його вживають у педагогіці в таких значеннях: форма

організації; сукупність нових професійних дій педагога, спрямованих на вирішення актуальних проблем навчання і виховання; зміни в освітній практиці; комплексний процес створення, розповсюдження та використання нового практичного засобу в галузі техніки, технології педагогіки та ін.; результат інноваційного процесу. **Інновацію** розглядають як **процес і як результат**. **Інновація як процес** означає часткову або масштабну зміну стану системи і відповідну діяльність людини. **Інновація як результат** має на увазі створене нове ("новації"). Тож, **інновація** — нововведення, зміна, оновлення; новий підхід, створення якісно нового, використання відомого в інших цілях.

Ознайомтеся з причинами реформування сучасної системи української освіти, поданими на рисунку 1.1.1.

Рисунок 1.1.1. Причини реформування системи освіти

Сучасна освіта має на меті підготовку людини здатної до життя в надзвичайно глобалізованому і динамічному інформаційному світі, вчить адекватно сприймати цю змінність і полегшувати своє функціонування в таких умовах через залучення до загальних процесів технологізації. Важливою умовою подальших перетворень освітньої системи України називають упровадження сучасних технологій, що сприятимуть підвищенню якості освітніх послуг і конкурентоспроможності навчальних закладів різних типів. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема технологізації освіти, оптимального вибору та застосування сучасних технологій навчання.

Провідником у будь-якій технології вважається детальне визначення кінцевого результату і точне досягнення його. А передумовами застосування поняття «технологія» щодо процесів у виробничій чи соціальній сфері є їх запрограмованість, окресленість кінцевих властивостей передбаченого продукту, засобів його створення, цілеспрямоване моделювання умов їх здійснення, а також реальне функціонування цих процесів.

Оскільки сучасна система освіти має відповідати рівню розвитку інформаційного суспільства, технологізація освіти забезпечує пошук побудови навчального процесу, який був би ефективним в умовах

масового освітнього процесу та доступним кожному педагогу. Саме у цьому зв'язку актуалізується питання технологізації освітнього процесу.

Для досягнення нового рівня якості загальної освіти необхідно змінити підходи до освітньої діяльності, яка має бути не лише оптимальною, а й індивідуалізованою, технологічною.

Як бачимо, з проблемою поновлення якості освіти тісно пов'язана тенденція технологізації навчального процесу. Нова якість освіти має відображати процеси інформатизації науки і виробництва, сучасні засоби комунікації, вимагає і нових способів мислення, його алгоритмізації, а також результативності освітнього процесу. Відповідно, організація освітнього процесу, що забезпечує загальну освіту нової якості, вимагає творчого підходу, переосмислення відносин між суб'єктами освіти, значних зусиль, а також матеріально-технічних витрат. Технологізація освіти відображає інтереси не тільки безпосередніх учасників освітнього процесу, але й запити сучасного суспільства і вимоги держави.

Технологізація освіти - це керований освітній процес, в якому враховується мотивація вчителів та учнів, який починається з діагностики і закінчується отриманням запланованих, якісних, передбачуваних результатів. Технологія є тим інструментом, за допомогою якого вчителі можуть навчати всіх учнів якісно і ефективно. Завдання технології - організувати навчання таким чином, щоб використовувати в якості стимулу природні якості дітей та їх психофізичні особливості. Ефективність технології досягається за рахунок використання найбільш передових методів і засобів сучасної дидактики, організації навчання, комп'ютеризації освітнього процесу.

Ми маємо розуміти, що технологізація сучасної освіти зовсім не дорівнює її стереотипізації, вона не призводить до знеособлення освітнього процесу. Будь-яка педагогічна технологія розрахована на конкретну систему, тому вчитель повинен вибирати методи і засоби навчання, адекватні конкретній ситуації і контингенту учнів. При технологічній побудові освітній процес організовується з метою вдосконалення якості освіти і може набувати проблемного, дослідницького, розвиваючого, інтегрального та творчого характеру.

Технологізація освіти значно посилює організованість навчального процесу, цілеспрямоване керівництво ним, забезпечує раціональну здійснюваність діяльності його учасників, посилює зворотній зв'язок (у тому числі, за рахунок використання комп'ютерної техніки). Вчити технологічно - не означає вчити на основі відтворення знань, а значить широко використовувати творчі процеси, розвивати і репродуктивну, і творчу діяльність учнів, досягати запланованого результату (стандарту освіти) в сукупності з засвоєнням творчого досвіду і ціннісних відносин.

Тому, технологічність освітнього процесу сьогодні розглядається як один з показників якості та оцінки діяльності освітньої установи та освіти в цілому, забезпечує його економічну ефективність і гуманістичну спрямованість. У цьому контексті технологізація системи освіти виступає як сучасна інноваційна норма проектування освітнього процесу.

Загальне значення технології полягає в тому, що вона розкриває найраціональніші шляхи побудови, організації виробничого процесу, дає відповідні рекомендації. Загальний смисл «технології» розкривається як вчення про майстерність, вміння щось робити.

Ми поділяємо думку педагога Т. Назарової про те, що технологізація - об'єктивний процес, який підготував етап еволюції освіти для вирішення якісно інших завдань. З цієї позиції ми трактуємо **технологію** як форму реалізації людського інтелекту, в якій відображаються вміння людини використовувати сукупність знань про методи і засоби проведення певного виробничого процесу, в результаті якого відбувається якісна зміна того, що є суб'єктом технології.

Взагалі, у педагогічній літературі термін "технологія" використовують у таких значеннях: 1) як синонім понять "методика" чи "форма організації навчання"; 2) як сукупність усіх використаних у конкретній педагогічній системі методів, засобів і форм; 3) як сукупність і послідовність методів і процесів, спрямованих на одержання запланованого результату.

Технології навчання мають визначену **структуру**, що складається з таких основних компонентів:

1. Попередня діагностика рівня засвоєння навчального матеріалу.
2. Організація діяльності учнів для засвоєння і закріплення навчального матеріалу.
3. Контроль якості засвоєння матеріалу.
4. Вибір прийомів і методів додаткової роботи з групою чи окремими учнями у разі необхідності.
5. Діагностика причин відставання у навчанні.
6. Вибір методики, яка забезпечує подолання прогалин у знаннях і в досвіді учнів усього класу, сприятиме оптимізації навчально-виховного процесу.

Сучасну технологію характеризують такі позиції: 1) розробляється під конкретний педагогічний задум; 2) технологічний ланцюжок педагогічних дій вибудовується відповідно до цільових установок (конкретний, очікуваний результат); 3) опора на взаємопов'язану діяльність учителя і учнів, діалогічне спілкування; 4) елементи технології навчання повинні, з одного боку, бути відтворюваними будь-яким учителем, а з іншого - гарантувати досягнення запланованих результатів усіма школярами; 5) обов'язкова організація і проведення діагностичних процедур.

Ознакою сучасного підходу до викладання є побудова його на технологічній основі. Загальні принципи і правила [41]:

- принцип педагогічної доцільності, сформульований А. С. Макаренком: «Жодна дія педагога не повинна стояти осторонь від поставлених цілей»;
- взаємозв'язок і взаємообумовленість викладання і учіння як двох нерозривних сторін процесу навчання. Викладання – це організація педагогічно доцільної самостійної діяльності учнів. Головне завдання вчителя, як її бачив К. Д. Ушинський, – перетворити діяльність учня на його самодіяльність;

- гранична конкретизація навчально-виховних і розвиваючих цілей в змісті, засобах навчання, в організованих учителем способах діяльності учнів;
- тематичне планування, що складається з короткої характеристики прикінцевих результатів і побудови всього ланцюжка окремих занять, пов'язаних однією логікою;
- організація контролю на кожному етапі навчально-пізнавальної діяльності учнів;
- стимулювання творчої діяльності учнів, орієнтація на такого учня який не тільки знає, але і уміє;
- різноманітність взаємопов'язаних та взаємообумовлених форм і методів педагогічного впливу, недопущення універсалізації окремого засобу або форми, «канонізації» окремої технології.

У таблиці 1.1.1. “Особливості технологічного підходу до навчання” зібрано основні ознаки і переваги технологічного підходу до навчання.

Таблиця 1.1.2. Особливості технологічного підходу до навчання

№	Основні ознаки технологічного підходу до навчання	Переваги технологічного підходу до навчання
1	Підпорядкування всіх елементів навчального процесу єдиній меті. Перетворення навчального процесу на єдиний механізм із заздалегідь запрограмованим результатом.	Цілеспрямованість усього процесу навчання і гарантованість одержання необхідних результатів усіма учнями.
2	Наявність чіткого послідовного технологічного ланцюжка дій викладача й учня, спрямованих на вирішення цільових завдань.	Цілеспрямованість усіх педагогічних дій, відсутність хибних кроків, упорядкованість і технологічність процесу навчання.
3	Постійна орієнтація на учнів. Забезпечення успіху засвоєння шляхом безпосередньої діяльності учнів. Єдність діяльності викладача й учня.	Поліпшується якість навчального процесу, оскільки особиста участь учнів у навчальному процесі сприяє їхньому розвитку та вихованню.
4	Наявність обов'язкових діагностичних процедур, які містять критерії, показники й інструменти вимірювання результатів діяльності.	Постійна діагностика стану учнів шляхом його порівняння з еталонами діяльності на всіх етапах навчання, що дає можливість одержання запланованого результату.
5	Орієнтація всього процесу навчання на одержання оптимальних результатів.	Оптимізація навчання: одержання найкращого результату з мінімальними витратами часу і засобів.
6	Можливість відтворення елементів педагогічних технологій будь-яким учителем.	Полегшення роботи викладача під час підготовки до занять, можливість використання наявних розробок.

Серед критеріїв технологічності навчального процесу дослідники називають такі:

- концептуальність (наукова концепція, система поглядів);

- діагностованість і прогнозованість результатів навчання;
- економічність (ефективне використання часу і матеріальних ресурсів у навчанні);
- операційність (чітке уявлення про засоби досягнення запланованих результатів);
- алгоритмічність, проєктивність, цілісність навчальної діяльності;
- керованість, варіативність і гнучкість навчального процесу (варіювання методами та засобами з метою корекції);
- заданість і гарантованість ефективних результатів за оптимальних витрат для досягнення певного стандарту навчання; відтворюваність технологічного процесу.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що **технологічний підхід** –це система дій учителя і учнів, спрямована на досягнення чітко визначеної мети шляхом послідовного та неухильного виконання певних навчальних дій в умовах оперативного зворотного зв'язку. Він характеризує спрямованість педагогічних досліджень на вдосконалення діяльності навчання, підвищення її результативності, інструментальності, інтенсивності.

ЛІТЕРАТУРА

Основна 3; 7; 9; 10; 12; 24; 26; 31;41

Додаткова 56; 71; 78; 81

Інформаційні ресурси 109; 113; 114

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Опрацювати питання

1. Сутність педагогічної інноватики.
2. Традиційна й інноваційна освіта: спільні та відмінні риси.
3. Інноваційні стратегії розвитку системи української освіти на тлі глобальних цивілізаційних процесів.
4. Технологізація освіти як історична неперервність.
5. Технологізація системи освіти: за і проти.
6. Інноваційний підхід як умова гуманізації освіти.

Контрольні запитання

1. Дайте визначення поняттям “технологія”, “технологізація”, “технологічний підхід”.
2. Розкрийте зміст поняття “освітня технологія”.
3. Охарактеризуйте структуру освітніх технологій.
4. Проаналізуйте умови використання технологічного підходу у навчанні.
5. Поясніть основні ознаки і принципи технологічного підходу у навчанні.
6. Назвіть переваги технологічного підходу в технічній й гуманітарній освіті (відповідно до спеціалізації).
7. Чи можна вважати використання технологічного підходу в навчанні однією з інноваційних тенденцій сучасного освітнього процесу? Відповідь аргументуйте.
8. Які, з Вашої точки зору, основні причини реформування сучасної системи української освіти? Назвіть чинники, що сприяють цьому процесу і ті, що його уповільнюють.

Тема 1.2. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ. КЛАСИФІКАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

1.2.1. Поняття технології. Технологія як психолого-педагогічна проблема

1.2.2. Компоненти педагогічної технології

1.2.3. Основні ознаки педагогічної технології

1.2.4. Класифікація технологій навчання

Ключові слова: технологія, педагогічна технологія, освітня технологія, технологія навчання, структурні компоненти технології навчання, критерії технології навчання, класифікація технології навчання

*У справжнього вчителя — найважче і найрадісніше життя,
трепетно хвилююча і болісно складна творчість,
незбагненно тонкі і вічно вдосконалюванні інструменти,
якими він діє на людську душу*

В. О. Сухомлинський

В українській педагогіці поняття *педагогічні технології* широко використовуються, починаючи з 90-х років, хоча в світовій педагогіці цей термін відомий давно. Ще Я.А.Коменський писав про пошук досконалого методу, за яким усе навчання буде йти вперед точно так, як йде годинник з правильно урівноваженими вагами. Він стверджував, що школа є майстернею, “живою типографією”, яка “друкує” людей.

Швейцарський педагог Йоганн-Генріх Песталоцці (1746—1827) актуальним завданням педагогіки вважав створення “механізму освіти”, що дасть змогу кожному підготовленому педагогу, який докладє багато власних зусиль, виховати будь-яку дитину.

Слово “технологія ” походить з грецької від *techne* – мистецтво, майстерність, уміння та *logos* – поняття, вчення, та означає сукупність методів обробки, виготовлення, зміни стану, властивостей, форми матеріалу, що здійснюється під час виготовлення продукції.

Поняття “технологія” в педагогічній науці пройшло певні етапи свого розвитку. Термін “педагогічна технологія” з’явився в освіті порівняно недавно. Щодо навчального процесу його було вжито у 1886 р. англійцем Джеймсом Саллі (1842—1923). У 50-ті роки минулого століття проблеми педагогічної технології активно почала розроблятися і була пов’язана з використанням програмованого навчання. Масове впровадження різних технологій навчання спостерігається з 60-х років ХХ ст. у зв’язку з розробкою питань комп’ютерного навчання. Наприкінці 80-х років ХХ століття учені окреслюють два напрями у розвитку педагогічних технологій: використання технічних засобів навчання і “технологічний підхід” до організації навчального процесу в цілому. Саме останній напрям став основою для розробки педагогічних технологій.

Вперше в Україні термін “технологія” у педагогіку ввів А. Макаренко.

Цікаво, що тільки в українських і російських публікаціях останніх десяти років нараховується більш як 300 різних визначень педагогічних технологій.

Аналіз різних підходів до визначення поняття “педагогічна технологія”, здійснений С. О. Сисоєвою, дозволяє зробити висновок, що воно розглядається багатоаспектно, а саме: як раціональний спосіб досягнення свідомо сформульованої освітньої (навчальної, виховної) мети (М.Вулман, І.Я.Лернер, Б.Т.Ліхачов, П.І.Сікорський, Рада з педагогічної технології Великої Британії); наука (ГК.Селевко); педагогічна система (В.П.Безпалько, С.О.Сисоєва, Д.В.Чернилевський); педагогічна діяльність (А.С.Нісімчук); системно-діяльнісний підхід до освітнього (навчального) процесу (Г.Еллінгтон, І.В.Кузьміна, П.Д.Мітчелл, Ф.Персиваль, О.М.Пехота, Ш.Самойленко); система знань (Г.С.Назарова, В.О.Онишук, Ю.І. Гурчанінова, Національний центр програмованого навчання Великої Британії); мистецтво педагога (І.Ф.Прокопенко, Н.Ф.Гализіна, В.М.Шепель); модель (В.М.Ченців); засіб оптимізації і модернізації освітнього процесу (Ф.Янушкевич); як процесуальний компонент (складова) освітнього (навчального) процесу (М.В.Кларин); інтегративний підхід до освіти (П.Д.Мітчелл, Д.Фіни) [22, с.128].

У сучасній науці **педагогічна технологія** розглядається як чітке наукове проектування і відтворення гарантуючих успіх педагогічних дій; як вся сукупність знань і дій, спрямованих на досягнення

мети розвитку, виховання, навчання. Педагогічна технологія має вписуватися в схему: “ідея – процес – результат”.

Аналіз ряду авторитетних джерел зарубіжної та української педагогіки, зокрема підручників, монографій та посібників Башмакова О.І.[4], Дичківської І.М. [8], Наволокової Н. П.[10], Панфілової А.П.[27], Селевка Г. К. [41] та інших, свідчить про те, що поняття “педагогічна технологія” може бути представлено трьома аспектами:

1) науковим: педагогічні технології - частина педагогічної науки, що вивчає і розробляє цілі, зміст і методи навчання та проектує педагогічні процеси;

2) процесуально-описовим: опис (алгоритм) процесу, сукупність цілей, змісту, методів і засобів для досягнення планованих результатів навчання;

3) процесуально-дієвим: здійснення технологічного (педагогічного) процесу, функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних педагогічних засобів.

Головна ідея технологізації освітнього процесу полягає у перетворенні педагогічного процесу в освітній установі на цілеспрямований процес діяльності всіх його суб'єктів. Теоретичне і практичне значення освітньої технології полягає у тому, що освітні технології є ще одним системоутворювальним чинником освітнього процесу і освітньої діяльності, забезпечують їх цілісність, особистісну і соціально-економічну значущість.

Об'єктами технологізації в освітній діяльності є: цілі, зміст, організаційні форми сприйняття, переробки і представлення інформації, взаємодія суб'єктів освітньої діяльності, самоуправління і творчого розвитку. Продукти технологізації освітнього процесу: особистісні соціально і професійно важливі алгоритми і стереотипи поведінки, мірою доцільності і ефективності яких слугує успішність і конкурентоздатність випускників освітньої установи.

І.Підласий [37] пропонує класифікувати педагогічні технології за ієрархією складників, що в сукупності утворюють педагогічний процес. Відповідно він виділяє і визначає педагогічні технології. Перший, найнижчий ярус займають *технології навчальні*, вище розмістяться *освітні, виховні*, ще вище – *розвиваючі і формуючі*.

За визначенням ЮНЕСКО, під **технологією навчання** слід розуміти “системний метод створення, застосування й визначення всього процесу навчання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодії, який ставить своїм завданням оптимізацію освіти”.

Технологія навчання орієнтована більшою мірою на учня, а не на предмет вивчення, на перевірку виробленої практики (методів і техніки навчання) в ході емпіричного аналізу й широкого використання аудіовізуальних засобів у навчанні, визначає практику в тісному зв'язку з теорією навчання.

Основні структурні компоненти технології навчання: а) концептуальна основа; б) змістова частина, яка охоплює: постановку, максимальне уточнення, формулювання цілей (загальних і конкретних) щодо досягнення результатів; зміст навчального матеріалу; в) процесуальна частина, до складу якої належать такі компоненти: організація навчального процесу відповідно до поставлених цілей; методи і форми навчальної діяльності учнів та діяльності викладачів; управління навчальним процесом (оцінювання

поточних результатів, корекція навчання, спрямована на досягнення поставлених цілей); заключна оцінка результатів (Див. рис. 1.2.1.).

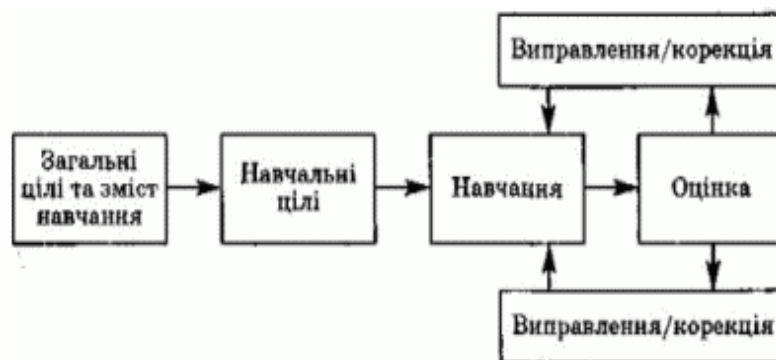

Рисунок 1.2.1. Структура технології навчання

Технології навчання притаманні всі ознаки системи: логіка процесу, взаємозв'язок частин, структурна і змістова цілісність, соціо- і природодоцільність, інтенсивність усіх процесів.

Тож, основними **характеристиками (критеріями) технологій навчання**, на думку ряду українських вчених є: системність; науковість; концептуальність; відтворюваність; діагностованість; ефективність; вмотивованість алгоритмічність; інформаційність; оптимальність; законотворчість.

Вітчизняні й зарубіжні дослідники розрізняють поняття “освітня технологія”, “педагогічна технологія” та “технологія навчання”, оскільки кожне з них має свою ієрархію цілей, завдань, змісту (див. Рис.1.2.2).

Рис. 1.2.2. Зміст понять “освітня технологія”, “педагогічна технологія” та “технологія навчання”

Освітня технологія. Вона відображає загальну стратегію розвитку освіти, єдиного освітнього простору. Призначення освітніх технологій полягає у розв'язанні стратегічних для системи освіти завдань: прогнозування розвитку освіти, проектування і планування цілей, результатів, основних етапів, способів, організаційних форм навчально-виховного процесу. Такими освітніми технологіями є концепції освіти, освітні закони, освітні системи. У сучасній Україні такими освітніми технологіями є гуманістична

концепція освіти, Закон України «Про освіту», система безперервної освіти (дошкільний, шкільний, вузівський, поствузівський рівні) та ін.

Педагогічна технологія. Відображає тактику реалізації освітніх технологій у навчально-виховному процесі за наявності певних умов. Педагогічні технології акумулюють і виражають загальні ознаки та закономірності навчально-виховного процесу незалежно від конкретного навчального предмета. Кожна конкретна педагогічна технологія відображає модель навчально-виховного та управлінського процесів у навчальному закладі, об'єднує в собі їх зміст, форми і засоби. Вона може охоплювати й спеціалізовані технології, що застосовуються в інших галузях науки і практики — електронні, нові інформаційні технології, промислові, поліграфічні, валеологічні тощо.

Технологія навчання. Цей тип технології моделює шлях освоєння конкретного навчального матеріалу (поняття) в межах відповідного навчального предмета, теми, питання. За багатьма параметрами вона є наближеною до окремої методики. Дидактична технологія охоплює зміст, форми, методи навчання. Специфічні зміст, форми і методи властиві й технології виховання або управління.

Об'єднують освітню, педагогічну технологію, а також технологію навчання (виховання, управління) актуальні для певного історичного етапу освітні концепції, педагогічні парадигми (системи поглядів). Поняття "педагогічна технологія" дещо ширше від поняття "навчальна технологія", оскільки охоплює і виховні технології. У педагогічній літературі використовуються як тотожні поняття "технологія навчання" і "навчальна технологія". Побутує думка, що поняття "технологія навчання" є дещо вужчим від поняття "навчальна технологія", оскільки поняття "технологія навчання" спонукає розглядати конкретну технологію, яка дає змогу добре навчати, тобто є високоефективною, а поняття "навчальна технологія" є менш цілеспрямованим і дає змогу розглядати різні технології навчання.

Змістовний взаємозв'язок понять педагогічні технології, освітні технології та технології навчання представлено на Рис.1.2.3.

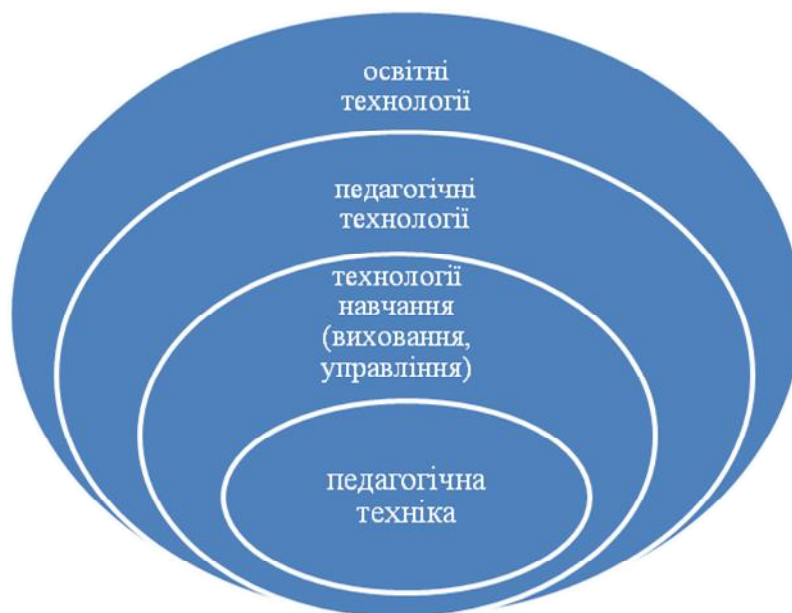

Рис.1.2.3. Взаємозв'язок понять "технології" в педагогіці

Українські науковці (О. Пехота [34] , І. Підласий [37], Г. Селевко [41] та ін. розмежують терміни “технологія” і “методика”. Технологія відрізняється від методики відтворюваністю, стійкістю результатів. Відмінність полягає в тому, що педагогічні технології вдається тиражувати і переносити на вивчення різних навчальних дисциплін із гарантією високої якості виконання поставлених завдань. Методика навчання є значно вужчою, може діяти тільки в межах певного предмета чи кількох навчальних дисциплін. Проте методика може бути доведена до рівня технології. Пріоритетне питання методики — “як навчати?”, а технології — “як процес навчання зробити оптимальним?”. У технології більше представлені компоненти мети і процесуальні компоненти, у методиці — змістова, якісна та варіативна частини. Технології навчання характеризує більш вищий рівень узагальнення та ширший діапазон застосування тощо.

Різноманітність педагогічної діяльності є чинником, що створює умови для створення й апробації багатьох педагогічних технологій, динаміка яких постійно зростає. Відповідно значна кількість і багатоваріантність педагогічних технологій зумовлюють необхідність їх наукового узагальнення і класифікації. Проте у педагогіці не існує загальноприйнятої **класифікації технологій навчання**. Спираючись на теорію укрупнення дидактичних одиниць, М. Бершадський і В. Гузеєв [5] виділяють чотири групи технологій: традиційні (урочно-блокові), модульно-блокові, суцільно-блокові (лекційно-семінарські системи різних видів) та інтегральні технології (практикум, самостійна робота, семінар-практикум).

Розгорнуту класифікацію пропонує Г. Селевко [41], який розподіляє технології за 15-ма ознаками, зокрема, за рівнем застосування (загальнопедагогічні, предметні, локальні або модульні), за філософською основою (матеріалістичні, ідеалістичні, діалектичні, метафізичні, гуманістичні тощо), за провідними методами й засобами (догматичні, репродуктивні, пояснювально-ілюстративні технології, технології вільного вибору, програмованого навчання, проблемні, пошукові, дослідницькі, розвивальні, інформаційні, діалогічні, комунікативні, інтерактивні, ігрові, трудові, творчі, арт-технології) тощо.

До найпоширеніших технологій навчання, що застосовуються, зокрема, у вищій школі, М. Фіцула [47] зараховує: диференційоване навчання, проблемне навчання, ігрові технології навчання, інформаційні технології навчання, кредитно-модульну технологію навчання, особистісно -орієнтоване навчання.

І.Підласий [37] пропонує класифікувати педагогічні технології за ієрархією складників, що в сукупності утворюють педагогічний процес. Відповідно він виділяє і визначає педагогічні технології. Перший, найнижчий ярус займають *технології навчальні*, вище розмістяться *освітні, виховні*, ще вище – *розвиваючі і формуючі*.

А. Розтока [116], відповідно, до сукупності ознак технології навчання поділяє наступним чином: за рівнем застосування: (загально педагогічні, предметні; локальні та модульні); за чинником психічного розвитку (біогенні, соціогенні, психогенні); за філософською основою (матеріалістичні та ідеалістичні, діалектичні й метафізичні, наукові та релігійні, гуманістичні й антигуманні, антропософські та теософські, вільного виховання й примусу тощо); за науковою концепцією засвоєння досвіду (асоціативно-рефлекторні, біхевіористські, розвивальні, сугестивні, нейролінгвістичні, гештальттехнології та ін.); за ставленням до дитини (авторитарні, дидактоцентристські, особистісно–орієнтовані); за орієнтацією на особистісні структури (інформаційні, операційні, емоційно-художні й емоційно-моральні, технології саморозвитку, евристичні, прикладні технології); за типом організації та управління пізнавальною

діяльністю (структурно-логічні технології навчання, інтеграційні технології, ігрові технології, комп'ютерні технології, діалогові технології, тренінгові технології).

Педагоги-практики розробляють авторські технології, які поєднують у різних варіантах елементи апробованих технологій. Як правило, всі вони зорієнтовані на реалізацію змісту і досягнення мети різнорівневого і різнопрофільного навчання.

Вихідним матеріалом для розроблення технології є теорії, концепції. Багато педагогічних технологій мають у своїй основі наступні концепції засвоєння соціального досвіду:

- асоціативно-рефлекторне навчання (специфіка формування понять)
- теорія поетапного формування розумових дій (“від зовнішньої діяльності до внутрішнього вдосконалення”)
- сугестопедична концепція навчання (ефективне використання вербальних і невербальних засобів сугестії у навчальних цілях)
- теорія нейролінгвістичного програмування (особливості організації руху інформації через нервову систему людини)
- теорія змістового узагальнення (в основі лежить гіпотезу про провідну роль теоретичного знання у формуванні інтелекту дитини).

ЛІТЕРАТУРА

Основна 3; 5; 6; 21; 23; 25; 29; 34 ; 37; 41

Додаткова 56; 71; 78; 81; 95

Інформаційні ресурси 109; 113; 114; 1 16

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Опрацювати питання

1. Педагогічна технологія як наука і навчальна дисципліна.
2. Історія становлення педагогічних технологій.
3. Типологія технологій навчання.
4. Технологія як наука про майстерність.

Контрольні запитання

1. Дайте визначення поняттям “технологія”, “освітня технологія”, “педагогічна технологія”, “технологія навчання”.
2. Розкрийте питання історичних аспектів педагогічної технології.
3. Установіть взаємозв’язок понять “технології” у педагогіці.
4. Назвіть структурні компоненти технології навчання.
5. Складіть схему “Структура технології навчання”.
6. Що виступає основними характеристиками (критеріями) технології навчання? Відповідь аргументуйте.
7. Розкрийте основні ознаки і принципи технологічного підходу у навчанні.
8. Назвіть чинники, що зумовлюють багатоваріантність сучасних класифікацій технологій навчання.
9. Наведіть приклад сучасних класифікацій технологій навчання (за вибором студента).
10. Чи доречно розглядати технологію як науку про професійну майстерність учителя. Відповідь аргументуйте.

Тема 1.3. ПРОБЛЕМА ПРОЕКТУВАННЯ, КОНСТРУЮВАННЯ, ПЕРЕВІРКИ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

1.3.1. Поняття та сутність проектування технології навчання

1.3.2. Визначення методології проектування технологій навчання

1.3.3. Проблеми впровадження технології навчання. Експертиза педагогічної технології

Ключові слова: технологія навчання, проектування технології, етапи конструювання технології навчання, впровадження технології, експертиза технології навчання

Сучасний урок – це твір мистецтва, де педагог уміло використовує всі можливості для розвитку особистості учня

М. Ебнер-Ешенбах

Аналіз літератури за проблемою проектування, конструювання, впровадження і перевірки ефективності технологій навчання, свідчить про те, що сучасні науковці трактують проектування як процес створення ідеального опису майбутнього об'єкта, що передусе його реалізації. Методологія педагогічного проектування в також отримала значного розвитку. Вона об'єднує процедури постановки завдання, генерації варіантів, вибору, оптимізацію, прийняття рішень, проведення експертизи, подальше удосконалення і впровадження у навчально-виховний процес.

Таким чином, *проектування* – це процес створення проекту, прототипу, праобразу майбутнього об'єкта, стану та способів його виготовлення.

Основоположником теорії і практики педагогічного проектування у вітчизняній педагогіці по праву може вважатися А.С.Макаренко. Виховний процес він розглядав як особливим чином організоване “педагогічне виробництво” і був противником стихійності процесу виховання, висуваючи ідею розробки “педагогічної техніки”, “техніки створення нової людини”. А.С.Макаренко наполегливо рекомендував вузам перебудувати роботу так, щоб випускати “педагогів-техніків”, а не технічно безпорадних вихователів.

В.О.Сухомлинський, розглядаючи навчально-виховний процес, виділяв у ньому такі складові, як наука, майстерність, мистецтво. У поняття “майстерність” він вкладав уміння зводити в єдиний процес всі нюанси навчально-виховного процесу, чітко визначаючи їх причинно-наслідкову залежність, а також уміння знатися на складності і багатогранності педагогічних явищ, тобто все те, що сьогодні ми називаємо проектуванням.

Нині у вітчизняній педагогічній науці *педагогічне проектування* трактується як самостійна поліфункціональна педагогічна діяльність, що зумовлює створення нових або перетворення наявних умов процесу виховання і навчання (В.П. Беспалько).

Для проектування також характерна конструктивність, тобто націленість на здобуття абсолютно визначеного практично значимого результату на основі прогностичного знання.

У науковій літературі [9; 11; 14] педагогічний проект трактується як:

- комплекс взаємопов'язаних заходів з цілеспрямованої зміни педагогічної системи протягом заданого періоду часу, при встановленому бюджеті з орієнтацією на чіткі вимоги до якості результатів та специфічної організації ;
- розроблена система і структура дій педагога для реалізації конкретної педагогічної задачі з уточненням ролі і місця кожної дії, часу здійснення цих дій, їх учасників та умов, необхідних для ефективності всієї системи дій.

На сучасному етапі науковцями розроблені такі принципи педагогічного проектування:

- *принцип людських пріоритетів*, який орієнтує на людину – учасника підсистем, процесів або ситуацій. Цей пріоритет означає гуманістичний і природовідповідний характер навчання;
- *принцип саморозвитку проєктованих систем, процесів, ситуацій*, що передбачає створення їх динамічними, гнучкими, здатними по ходу реалізації до змін, перебудови, ускладнення або спрощення;

- *принцип динамізму*, що передбачає рух системи від сутності вищого порядку до сутності більш низького порядку;
- *принцип повноти*, що передбачає забезпечення реалізації в спроектованому об'єкті системи вимог до його функціонування;
- *принцип діагностування*, що передбачає організацію постійного зворотного зв'язку, реалізацію вимірювального інструментарію, моніторинг функціонування системи на практиці;
- *принцип конструктивної цілісності*, що передбачає встановлення міцної взаємозв'язку між компонентами методичної системи та етапами її проектування та реалізації на практиці [62, с. 35].

Проектування передбачає в ідеальній формі результати як матеріально-практичної, так і духовної діяльності, тобто як зовнішнього, так і внутрішнього світу людини. Це судження правомірно для будь-якої діяльності у педагогічній сфері. Проектування в даний час розглядається як найважливіша складова педагогічної діяльності. Отже, *педагогічне проектування* - це комплексне завдання, вирішення якого здійснюється з урахуванням соціокультурного контексту аналізованої проблеми, і в якому взаємодіють і взаємодоповнюють один одного соціально-культурні, психолого-педагогічні, техніко-технологічні та організаційно-управлінські аспекти. *Метою педагогічного проектування* є рішення деякої актуальної педагогічної проблеми, засноване на принципово новому способі. При чому педагогічна проблема знаходить концентроване вираження в протиріччі між потребами суспільства і неможливістю педагогічної науки своєчасно задовольнити ці потреби. *Об'єктом педагогічного проектування* є те, за допомогою чого можна вирішити існуючу проблему. У цій якості зазвичай виступають ті чи інші педагогічні конструкції: технології, методи, зміст освіти, навчальні програми і т. д. *Предмет педагогічного проектування*, навіть маючи зовні традиційний вираз, повинен будуватися на принципово новій ідеї. *Суб'єктом педагогічного проектування* виступає педагог, який розробляє проект. Іноді для створення великого і складного проекту залучається група фахівців, тоді суб'єкт вважається колективним.

Пригадаймо, що педагогічна технологія – це “сукупність засобів і методів відтворення теоретично обґрунтованих процесів навчання і виховання, що дозволяють успішно реалізовувати поставлені освітні цілі” [32, с. 359]. М. Ярмаченко зазначає, що в будь-якій педагогічній системі педагогічна технологія є поняттям, що взаємодіє з дидактичним завданням і виражає шляхи і засоби досягнення цілей навчання і виховання. З дидактичної точки зору проектування педагогічних технологій – це розробка прикладних методик, які описують реалізацію педагогічної системи за її окремими елементами. У структурі педагогічної технології виділяють три складові, які в процесі проектування відображають логічну єдність педагогічної теорії та практичної діяльності. Це, по-перше, концептуальна частина, яка включає теоретичне обґрунтування, вибір стратегії та провідну ідею педагогічного процесу, по-друге, змістовно-цільова частина і, по-третє, організаційно-процесуальна.

Різні підходи щодо проектування педагогічних технологій узагалі та навчальних технологій зокрема представлені у дослідженнях В.П.Беспалька [6], М.М.Левіної [76], Д.Г.Левітеса [15] та ін.

Аналіз літератури за проблемою дозволяє стверджувати, що *проектування педагогічних технологій* – це дослідницька діяльність з питань розробки оптимальних дидактичних умов, що

забезпечують максимальну реалізацію творчого потенціалу студентів і продуктивність навчання на основі співставлення традиційних та інноваційних підходів і пошуків їх поєднання.

В узагальненому вигляді технологію проектування можна подати у вигляді чотирьохрівневої моделі, яка відображає взаємозв'язки між структурними, функціональними, технологічними і результативними компонентами педагогічної системи. На першому структурному рівні виділяються такі компоненти педагогічної системи: інформація, цілі виховання й навчання, об'єкт, суб'єкт, предмет, засоби, результат. На другому рівні моделюються *функціональні* компоненти: гностичний компонент (осмислення цілей, завдань, сутності та специфіки педагогічного процесу), прогностичний компонент (передбачення майбутнього стану об'єкта і предмета), орієнтаційно-пошуковий компонент (висунення і науково-теоретичне обґрунтування провідної ідеї діяльності, закономірностей і принципів педагогічного процесу), планування (визначення шляхів і засобів реалізації педагогічних задач), конструктивний компонент (композиційна побудова навчально-виховної діяльності) та контрольньо-оціночний компонент. Третій рівень моделі дозволяє виділити основні технологічні дії та операції. На ньому відбуваються: діагностика, цілепокладання, ціле утворення, моделювання, структурування діяльності, операційна діяльність. Відповідно на четвертому рівні формується проект технології навчально-виховної діяльності, який на п'ятому рівні проект педагогічної технології зазнає експертної оцінки. *Експертиза технології навчання* – це перевірка педагогічної ефективності технології навчання. Сутність науково-педагогічної експертизи полягає в наступному:

- дослідження педагогічних явищ, процесів, проблем, результатів педагогічної діяльності;
- з'ясування наявного стану та потенціалу даного освітнього закладу;
- оцінка альтернативних рішень;
- визначення найбільш бажаних варіантів організації освітнього процесу з метою поліпшення якості та оновлення змісту освіти;
- прогнозування розвитку системи освіти [41].

Експертна оцінка - мотивоване експертне судження. Можливі індивідуальні та групові експертні оцінки. Індивідуальна експертна оцінка використовується для вивчення педагогічної діяльності, оцінки якості знань учнів, визначення рівня розвитку дитини, готовності до навчання в школі, рецензування освітніх програм, навчальної та методичної літератури і т.д. Індивідуальні оцінки можуть бути отримані за допомогою ранжирування, бальної та парних оцінок. Метод групових експертних оцінок (колективна експертна оцінка, метод Дельфі) застосовується для прийняття важливих експертних висновків (концепції розвитку установи, освітні програми та ін.), для вибору оптимальної структури навчального матеріалу, для оцінки якості викладання, при атестації освітньої установи і т.д. Експертиза педагогічної технології є багатоаспектною. Головним критерієм оцінки педагогічної технології є її ефективність і результативність, практичне значення (відтворюваність). Вона повинна задовольняти вимогам науковості, технологічності, достатньої повноти і реальності здійснення. Виконання цих вимог розглядається в додатку до суб'єктів і об'єктів навчання і виховання.

При проектуванні та експертній оцінці педагогічних технологій необхідно орієнтуватися на характерні ознаки, що визначають їх інноваційність та продуктивність:

- концептуальність і доцільність вихідних методологічних і теоретичних підходів до побудови педагогічного процесу;
- чітка цільова орієнтація;
- системність структури педагогічної технології;
- ефективність у гарантованому досягненні запланованих результатів;
- оптимальність;
- гнучкість і стабільність результатів при повторному використанні технологій;
- варіативність;
- широке використання сучасних технічних засобів навчання, дидактичних матеріалів і методів;
- продуктивність тощо.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що однією з вирішальних умов успішного перебігу педагогічного процесу є його проектування, що включає в себе аналіз, діагностику, визначення прогнозу і розробку проекту діяльності. Технологію проектування педагогічного процесу можна представити як єдність технології проектування змісту (проективно-змістовний компонент), проектування матеріальних і матеріалізованих засобів (проективно-матеріальний компонент) та проектування діяльності (проективно-операційний компонент). Етапи педагогічного проектування зображено на рис.1.3.1.

Рисунок 1.3.1. Етапи педагогічного проектування

Як найважливіші критерії оцінки ступеню технологічності освітнього процесу можуть виступати наступні: 1) наявність і усвідомлення всіма учасниками процесу діагностично заданої мети; 2) кодування змісту (подання теоретичного змісту матеріалу у вигляді систем пізнавальних і

практичних завдань); 3) алгоритмізація діяльності; мотиваційне забезпечення діяльності; 4) оптимальне сполучення інваріантної і варіативної складових (зазначення меж творчої діяльності); 5) відтворюваність і гарантованість результатів.

Педагогічне проектування - це вищий рівень педагогічної діяльності, що проявляється у творчості вчителя, в постійному вдосконаленні педагогічної майстерності. Поняття педагогічного проектування тісно пов'язане з поняттям педагогічної творчості. Педагогічна творчість розглядається як стан педагогічної діяльності, при якому відбувається створення принципово нового в змісті, організації навчально-виховного процесу або у вирішенні науково-практичних проблем. Педагогічне проектування, в свою чергу, проявляється в різнобічній професійній творчості педагога. Це передбачає наявність у педагога сукупності творчих здібностей і якостей, розвинутої уваги і спостережливості, багатогранної уяви та інтуїції тощо.

Володіння педагогом педагогічними технологіями вдосконалює результативність його педагогічного проектування. Навіть маючи середні здібності, викладач може стати педагогом-майстром. Рівень педагогічного проектування залежить від рівня технологічної компетентності і визначається на основі таких основних критеріїв: 1) доцільності (за спрямованістю); 2) творчості (за змістом діяльності); 3) технологічності (за рівнем педагогічної техніки); 4) оптимальності (за вибором ефективних засобів); 5) продуктивності (за результатом).

ЛІТЕРАТУРА

Основна 9; 14; 20; 42; 47; 51

Додаткова 64; 75; 80

Інформаційні ресурси 94; 95; 97; 99; 100; 105; 106; 110

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Опрацювати питання

1. Проектування технологій навчання як творчий процес.
2. Особливості проектування технологій навчання у сучасній освітній системі (всеукраїнській, регіональний досвід).
3. Творча особистість педагога як необхідна умова успішного педагогічного проектування.
4. Педагогічне проектування: вчора, сьогодні, завтра.

Контрольні запитання

1. Що ми розуміємо під поняттям “проектування технології навчання”?
2. Дайте визначення поняттю “педагогічне проектування”. Назвіть його основні компоненти.
3. Охарактеризуйте етапи педагогічного проектування.
4. Розкрийте зміст кожного етапу педагогічного проектування. Які складності можуть чекати на педагога на кожному з етапів? Наведіть приклади.
5. Складіть схему “Педагогічне проектування”.
6. Від чого залежить рівень успішності педагогічного проектування? Відповідь аргументуйте.
7. Чи є зв'язок між успішністю педагогічного проектування і творчим потенціалом педагога? Наведіть приклади.
8. Складіть пам'ятку майбутньому педагогу щодо умов успішного проектування технології навчання (за спеціалізацією).

Тема 1.4. ТРАДИЦІЙНІ І НОВІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

1.4.1. Традиційне навчання у цілісному педагогічному процесі

1.4.2. Класифікація традиційних технологій навчання

1.4.3. Нові педагогічні технології

1.4.4. Порівняльна характеристика традиційних і нових технологій навчання

Ключові слова: пояснювально-ілюстративне навчання, проблемне навчання, програмоване навчання, диференційоване навчання, предметно-орієнтовні технології навчання, особистісно-орієнтовані технології навчання

Прагнення до нового - перша потреба людської уяви

Ф. Стендаль

Традиційні технології навчання. У різні епохи формувалися певні погляди на завдання і характер навчання, що визначали специфічний для кожного суспільства, конкретних умов його життя навчальний процес, тенденції у теорії та практиці навчання. Від догматичної технології навчання, яка

сформувалася у середні віки, подальший розвиток виробництва і суспільний прогрес зумовили перехід до пояснювального навчання та інших, більш ефективних технологій.

Цілі і завдання традиційного навчання:

- формування системи знань, оволодіння основами наук;
- формування основ наукового світогляду;
- всебічний і гармонійний розвиток кожного учня.

Особливості методики. Традиційна технологія є насамперед авторитарною педагогікою вимог; навчання дуже слабо пов'язане із внутрішнім життям учня, з його різноманітними запитамі і потребами, відсутні умови для прояву індивідуальних здібностей, творчих проявів особистості.

Методи засвоєння знань ґрунтуються на: повідомленні готових знань; навчанні за зразком; індуктивній логіці; механічній пам'яті; вербальному викладі; репродуктивному відтворенні. **Головні методи навчання** – пояснення в поєднанні з наочністю; **провідні види діяльності учнів** – слухання і запам'ятовування; **головна вимога і головний критерій ефективності** – безпомилкове відтворення вивченого.

Класифікація традиційних технологій навчання

До традиційних умовно можна віднести пояснювально-ілюстративне, проблемне, програмоване і диференційоване навчання [47].

Пояснювально-ілюстративне навчання – така технологією навчання, при якій пізнавальна діяльність має репродуктивний характер: учитель (викладач) передає учням, студентам «готові» знання, використовуючи пояснення, доведення із застосуванням різноманітних ілюстрацій. Це унаочнює характер їх сприймання, сприяє свідомому запам'ятовуванню. Пояснювально-ілюстративне навчання орієнтує на репродуктивне відтворення знань (переказ їх своїми словами), а також практичне застосування знань за зразком чи готовою інструкцією. Як правило, пояснювально-ілюстративне навчання охоплює такі етапи: сприйняття навчальної інформації, у процесі якого здійснюється її узагальнення, засвоєння понять, законів, теорій; практичні вправи, що забезпечують поглиблення знань, закріплення їх та формування умінь і навичок, застосування їх у нових ситуаціях; контроль і самоконтроль ефективності засвоєння знань, умінь і навичок; повторення вивченого. Пояснювально-ілюстративне навчання забезпечує швидке міцне засвоєння навчальної інформації й оволодіння способами практичної діяльності. Однак пояснювально-ілюстративне навчання не передбачає самостійного пошуку знань, не формує творчого мислення та здатності самостійно вирішувати пізнавальні проблеми.

Проблемне навчання є одним із видів розвиваючого навчання, істотною рисою якого є здатність формувати творче мислення особистості та прищеплювати навички наукового пошуку. Проблемне навчання передбачає послідовні й цілеспрямовані пізнавальні завдання, які учні виконують під керівництвом учителя, активно засвоюючи нові знання. Важливим компонентом проблемного навчання є

проблемна ситуація — ситуація, для вирішення якої учень або група учнів мають знайти й застосувати нові для себе знання чи способи дій. До методів проблемного навчання відносяться: 1. Проблемний виклад знань. Сутність його в тому, що вчитель розкриває “ембріологію істини” конкретної науки, демонструє еталон проблемного мислення, коли ставить проблемні питання й сам їх вирішує. Це найнижчий рівень проблемного навчання. 2. Частково-пошуковий (або евристичний) метод. Учитель створює проблемну ситуацію, сам формулює проблему та залучає школярів до її вирішення. Для цього він готує систему проблемних запитань, які спираються на певну базу знань учнів, але вони викликають інтелектуальні утруднення в учнів, вимагають цілеспрямованого розумового пошуку. Учитель спрямовує їх пошуки, потім робить висновки, спираючись на відповіді школярів. 3. Пошуковий метод, коли вчитель формує проблему, а школярі повністю самостійно її вирішують. 4. Дослідницький метод, який передбачає, що учні самі, за умов проблемної ситуації, бачать проблему, формулюють її та вирішують. Це найскладніший для учнів метод, що вимагає виявлення їх активності, самостійності, творчих здібностей.

Програмоване навчання – це кероване навчання з оптимальним зв'язком, тобто програма пізнавальної діяльності учнів. Основою його є три уявлення про навчання: 1) як про процес керування, 2) інформаційний процес та 3) індивідуалізований процес. Воно потребує спеціальної *побудови навчального матеріалу*, а саме: навчальний матеріал дається учням невеликими частинами. Кожна доза є логічно завершеною, зручно доступною для цілісного сприйняття; кожна частина навчального матеріалу супроводжується вказівками або завданнями, як здійснити певні дії, спрямовані на її засвоєння; засвоєння кожної частини навчального матеріалу перевіряється переходом до нової шляхом надання учню спеціального завдання; учень одразу ж дізнається, правильно чи неправильно він, тобто учень забезпечується засобами контролю і самоконтролю; залежно від відповіді учня оцінюється можливість його просування: якщо дав правильну відповідь, переходить до наступної частини, дози навчальної інформації. Якщо відповідь неправильна, учень повинен ще раз опрацювати поданий матеріал або прочитати додаткові пояснення, виконати ще одне завдання або дізнатися, яка відповідь правильна. Отже, навчання передбачає такі етапи: **пред'явлення, засвоєння і перевірки**. Залежно від характеру розміщення навчального матеріалу, наявності кроків і зв'язків між ними розрізняються **програми**: лінійні, розгалужені й комбіновані. **Засобами** програмованого навчання можуть бути: програмовані підручники; збірники задач і вправ, які побудовані в основному на завданнях з варіативними відповідями; зошити з друкованою основою; технічні засоби навчання (ТЗН) тощо.

Диференційоване навчання передбачає уведення двох стандартів: обов'язкової загальноосвітньої підготовки (базовий рівень обов'язкового мінімального засвоєння знань всіма школярами); підвищеної підготовки (додатковий рівень визначає глибину оволодіння змістом навчального предмета здібними та працелюбними учнями). Особливості технології: блочна подача матеріалу; робота з малими групами на декількох рівнях засвоєння; наявність навчально-мето-

дичного комплексу (банк завдань обов'язкового рівня, система спеціальних дидактичних матеріалів, виокремлення обов'язкового матеріалу в підручниках та завдань необхідного рівня в завданнях). У навчальному процесі застосовують такі види диференціювання: а) диференціювання за здібностями; б) диференціювання за відсутністю здібностей; в) диференціювання за майбутньою професією; г) диференціювання за інтересами учнів; д) диференціювання за талантами дітей.

Нові технології навчання

Для сучасного суспільства впровадження нових технологій в освіту має не стільки теоретичне, скільки прагматичне значення, оскільки в умовах глобалізації воно стосується його історичного розвитку та перспектив.

Їхніми головними аспектами є:

- технологізація всіх видів наукових досліджень;
- зміщення державного фінансування зі сфери фундаментальних досліджень у розвиток соціальної та інформаційної інфраструктури науки;
- впровадження сучасних комп'ютерних і мережевих технологій;
- безперервна модернізація та інтеграція науково-дослідних і освітніх систем
- підвищення національного престижу освіти, технологій і науки.

Джерела і складові частини нових педагогічних технологій:

- Соціальні перетворення і нове педагогічне мислення.
- Наука (педагогіка, психологія, соціологія та ін.).
- Передовий перспективний досвід.
- Досвід минулого, вітчизняний і зарубіжний.
- Етнопедагогіка (народна педагогіка).

Особистісно-орієнтоване навчання зосереджене на особистості дитини, розвитку її самобутності, самоцінності. Мета його полягає в сприянні становленню індивідуальності, культурної ідентифікації дитини, її соціалізації, життєвому самовизначенню. Особистісно-орієнтована технологія навчання має відповідати таким вимогам: здатність навчального матеріалу забезпечувати виявлення суб'єктивного досвіду учня, передусім досвіду попереднього навчання; спрямованість викладу матеріалу в підручнику (вчителем) не тільки на розширення обсягу знань, структурування, інтегрування, узагальнення предметного змісту, а й на постійне перетворення набутого суб'єктивного досвіду кожного учня; сприяння у процесі навчання узгодженню суб'єктивного досвіду учнів з науковим змістом здобутих знань; стимулювання освітньої діяльності учнів, зміст і форми якої повинні забезпечувати можливість для самоосвіти, саморозвитку, самовираження у процесі оволодіння знаннями; можливість учня самостійно обирати зміст навчального матеріалу, вид і форму виконання завдань тощо; виявлення й оцінювання способів навчальної

роботи, якими самостійно, стійко і продуктивно послуговується учень; здійснення контролю й оцінювання не тільки результатів, а й процесу учіння; забезпечення в освітньому процесі організації, реалізації, оцінки і самооцінки учіння як суб'єктивної діяльності.

Особистісно-орієнтована технологія навчання відрізняється від традиційної психолого-педагогічними підходами до підготовки учнів. Застосування особистісно-орієнтованої технології спонукає учня бути активним співрозмовником, суб'єктом навчально-виховної діяльності та продуктивної праці.

Технологія групової навчальної діяльності школярів реалізується в малих групах учнів, об'єднаних загальною навчальною метою, і ґрунтується на опосередкованому керівництві вчителем і співпраці його з учнями. У процесі групової навчальної діяльності вчитель має змогу керувати роботою кожного учня опосередковано, через завдання, які він пропонує групі. Стосунки між педагогом і учнями мають характер співпраці, оскільки він, відповідаючи на запитання учнів, безпосередньо втручається в роботу груп. Під час групової діяльності учні спілкуються між собою, допомагають один одному, співпрацюють. Застосування технології групової навчальної діяльності сприяє активізації й результативності навчання учнів; вихованню гуманних стосунків між ними, самостійності; формуванню вміння доводити і відстоювати свою точку зору, прислухатися до думки товаришів; культурі ведення діалогу; відповідальності за результати своєї праці. Навчання в групі розвиває в учнів організаторські якості: вони вчаться розподіляти обов'язки, вирішують конфлікти, які виникають у процесі спільної діяльності. Під час групової навчальної діяльності учні виконують значно більший обсяг роботи, ніж за використання інших технологій. Підвищується результативність засвоєння ними знань і формування вмінь, розвиваються вміння співпрацювати, мотивація до навчання, пізнавальні навички (планування, рефлексія, самоконтроль, взаємоконтроль).

Технологія розвивального навчання. Основою цієї технології є ідея про розвиток дитини як суб'єкта особистої діяльності. Тому головна мета навчання полягає у забезпеченні розвитку пізнавальних можливостей школяра. Зміст, принципи, методи і прийоми розвивального навчання спрямовані на ефективний розвиток пізнавальних можливостей школярів (сприймання, мислення, пам'яті, уяви тощо). Воно можливе за такої організації навчального процесу, коли учні самостійно або з допомогою вчителя осмислюють матеріал, запам'ятовують, творчо застосовують його в нестандартних умовах. Важливим компонентом навчальної діяльності за використання цієї технології є навчальне завдання. Учень повинен знати мету завдання, за допомогою яких дій та за яких умов потрібно виконувати його, які засоби необхідно використовувати при цьому. Технологію розвивального навчання можна реалізувати, використовуючи такі типи уроків: 1) уроки, основою яких є виконання навчального завдання; 2) уроки моделювання; 3) уроки контролю; 4) уроки оцінювання дій.

Технологія навчання як дослідження. Використання у навчальній діяльності дослідницьких прийомів та методів сприяє глибокому засвоєнню учнями знань, суб'єктивному відкриттю для себе нових знань на основі вже наявних, формуванню умінь та навичок, інтересу до пізнавальної, творчої діяльності. У процесі дослідження учні здійснюють самостійний пошук, на основі якого встановлюють зв'язки між

предметами, явищами, процесами об'єктивної дійсності, роблять висновки, пізнають закономірності. Суть технології навчання як дослідження полягає в забезпеченні освітньої підготовки, виховання учнів, цілеспрямованого формування їхніх особистісних якостей в умовах здійснення систематичних навчальних досліджень. Її метою є набуття учнями досвіду дослідницької роботи, розвиток їхніх інтелектуальних здібностей, творчого потенціалу, формування активної, компетентної, творчої особистості. Застосування дослідницької технології навчання вимагає врахування пізнавальних інтересів, інтелектуальних здібностей, рівня знань, умінь і навичок учнів, якостей особистості. Для її реалізації потрібно чітко визначити зміст навчальних досліджень, завдання, які чекають свого вирішення, і характер дослідницької діяльності учнів.

Модульно-рейтингова система навчання полягає у послідовному засвоєнні навчального матеріалу певними цілісними, логічно впорядкованими і обґрунтованими частинами (модулями), результати якого є підставою для визначення місця (рейтингу) учня, студента серед однокласників, одногрупників. У межах навчальної дисципліни кожний модуль змістовно пов'язаний з попереднім і наступним. У свою чергу, матеріал кожного модуля можна ділити на дрібніші структурні частини — навчальні елементи. Для кожного модуля і в його межах вказують конкретну мету його вивчення та дають відповідні методичні рекомендації. Модулі найчастіше збігаються з розділами навчальної програми чи підручника. Організаційно кожен модуль є відносно самостійною й автономною частиною навчального процесу, що розпочинається з оглядово-установчого заняття. Залежно від навчального предмета кожен модуль передбачає певний обсяг знань, умінь і навичок, якими повинен оволодіти учень (студент), перелік теоретичних і практичних завдань, які він має виконати. Учень чи студент сам обирає доступний йому варіант запропонованих завдань відповідно до своїх можливостей. Він повинен також знати вимоги до змісту кожного навчального елемента на конкретному рівні. Виконуючи завдання найвищого рівня, учень (студент) опрацьовує додаткову літературу, пише творчу роботу, реферат, резюме-роздум, виготовляє прилади тощо. Кожен модуль передбачає кілька видів контролю: тестування, семінар, навчальну практику, колоквіум, реферат тощо.

Нові інформаційні технології (НІТ) навчання ґрунтуються на використанні новітніх електронних засобів, насамперед ЕОМ. Мета НІТ полягає у підготовці учнів до повноцінної діяльності в умовах інформаційного суспільства. Основними завданнями нових інформаційних технологій навчання є: інтенсифікація всіх рівнів навчально-виховного процесу, підвищення його ефективності та якості; побудова відкритої системи освіти, яка забезпечує кожній дитині можливість самоосвіти; системна інтеграція галузей знань; розвиток творчого потенціалу учня, його здібностей до комунікативної діяльності; формування інформаційної культури учнів; розвиток експериментально-дослідницької діяльності та культури навчальної діяльності; реалізація соціального замовлення, обумовленого інформатизацією сучасного суспільства (підготовка фахівців у галузі інформатики та обчислювальної техніки, користувачів засобів нових інформативних технологій). Для вирішення цих завдань навчальні заклади забезпечуються локальними і глобальними навчальними комп'ютерними мережами, електронним демонстраційним обладнанням тощо.

Нагальною є потреба у порівнянні традиційних і нових технологій навчання (Див. табл.1.4.1.).

Таблиця 1.4.1. Порівняльна характеристика традиційних і нових технологій навчання

Традиційні технології навчання	Нові технології навчання
Освіта — процес передавання знань, формування умінь і навичок учня.	Освіта — процес формування неповторної, гармонійно розвиненої особистості учня.
Учень — об'єкт навчання, виховання та управлінської діяльності.	Учень — суб'єкт самоосвіти, самопізнання та самовиховання.
Учитель виконує інформаційну, виховну роль.	Учитель виконує консультативну роль, активізує процес самоосвіти і самовиховання учнів.
Управлінська діяльність у навчальному закладі орієнтована на підвищення рівня успішності учнів, поліпшення їхньої поведінки.	Управлінська діяльність у навчальному закладі орієнтована на забезпечення особистісного розвитку учнів і педагогів.
Форми контролю – жорсткі, не індивідуалізовані.	Форми контролю – гнучкі, індивідуалізовані, опора на самоконтроль.
Результат навчання – сукупність знань.	Результат навчання – сукупність знань, вмінь, навичок, здатність їх творчого використовувати для подальшої освіти, самоосвіти, професійної діяльності тощо.

Таким чином, доречно зробити висновок, про прогресивний вплив нових технологій на навчально-виховний процес сучасної школи (див. Рис. 1.4.1).

Рисунок 1.4.1. Нові технології навчання і сучасна освіта

Об'єктивне прискорення науково-технічного і соціального прогресу позначилося на системі освіти. Традиційні педагогічні засоби навчання все частіше не в змозі повністю задовольнити вимогам

пореформованої системи освіти. Через невідповідність характеру соціальних та педагогічних процесів виникає потреба в інноваційних формах роботи.

У XXI столітті освіта перетворюється на одне з основних джерел стратегічних ресурсів людського капіталу, що визначає загальний рівень розвитку суспільства. У сучасному вимогливому та швидкозмінному соціально-економічному середовищі рівень освіти, її вплив на особистісний розвиток дитини, значною мірою залежатиме від результативності запровадження технологій навчання, що ґрунтуються на нових методологічних засадах, сучасних дидактичних принципах та психолого-педагогічних теоріях, які розвивають діяльнісний підхід до навчання. Одним із завдань, які вирішує сучасна школа, є формування духовно, інтелектуально, психологічно підготовленого до самостійного життя випускника. Сьогодення диктує, що суспільству потрібна професійно-компетентна молодь, яка вміє швидко адаптуватися в нестабільних умовах, здатна до ризику, самостійного вибору сфер діяльності, орієнтована на успіх.

ЛІТЕРАТУРА

Основна 12; 21; 23; 24; 25; 27; 47; 55

Додаткова 58; 59; 62; 77; 88; 90

Інформаційні ресурси 94; 97; 99; 100; 102; 107; 110

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Опрацювати питання

1. Закономірності та організаційні принципи використання традиційних технологій навчання у сучасних закладах освіти.
2. Нові педагогічні технології. Предметно-орієнтовні технології навчання. Особистісно-орієнтовані технології навчання.
3. Нові освітні технології як засіб підвищення якості освіти.
4. Практичне застосування нових технологій навчання в сучасній українській школі.

Контрольні запитання

1. Охарактеризуйте цілі і завдання традиційного навчання?
2. Розкрийте сутність методики традиційних технологій.
3. Назвіть головні методи навчання, що використовуються у традиційних технологіях навчання.

4. Які провідні види діяльності учнів передбачені за традиційними технологіями навчання?
5. Який головний критерій ефективності традиційних технологій навчання?
6. Наскільки традиційні технології навчання відповідають сучасним освітнім потребам українського суспільства? Відповідь аргументуйте.
7. Які риси притаманні новим технологіям навчання?
8. Як використання нових освітніх технологій впливає на якість української освіти. Наведіть приклади.
9. Охарактеризуйте специфіку: а) особистісно-орієнтованого навчання; б) технології групової навчальної діяльності школярів; в) технології розвивального навчання; г) технологія навчання як дослідження; д) модульно-рейтингової системи навчання; є) нових інформаційних технологій навчання.
10. Складіть порівняльну характеристику традиційних і нових технологій навчання.

Тема 1.5. ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

1.5.1. Сутність навчання та його роль у сучасному українському суспільстві

1.5.2. Моделювання української системи освіти відповідно до вимог суспільства

1.5.3. Аналіз основних шляхів удосконалення навчальних технологій

Ключові слова: навчання, моделювання процесу навчання, технологія безперервної освіти, самоосвіти, технологій на основі особистісної і життєвої орієнтації педагогічного процесу, технологія дистанційного навчання

... один із секретів педагогічної творчості й полягає в тому, щоб пробудити в учителя інтерес до пошуку, до аналізу власної роботи.

Хто намагається розібратися в хорошому й поганому на своїх уроках, у своїх взаєминах з вихованцями, той уже досяг половини успіху

В.О.Сухомлинський

В останні роки істотно зросла цінність освіти у сучасному українському суспільстві. Це, безсумнівно, пов'язано з загальними тенденціями інтеграції та загальної інформатизації світового

суспільства в цілому, і українського зокрема. Важливого значення набуває розуміння безперервності процесу навчання, вагомості самоосвіти.

Зазначимо, що *самоосвіта* – це освіта, яку здобувають самостійно, за межами навчальних закладів, без допомоги того, хто навчає; іншими словами, це неформальна форма індивідуальної навчальної діяльності. Важливим, що основною мотивацією для здійснення цієї самостійно організованої суб'єктом навчання діяльності виступає – внутрішня мотивація.

Розглядаючи сутність навчання і його роль у сучасному суспільстві, слід нагадати, що *навчання* — це процес взаємодії вчителя та учня, в результаті якого учень засвоює знання, набуває вмінь і навичок. Учитель може навчати учнів безпосередньо або опосередковано — через систему завдань. Метою навчання є свідоме засвоєння учнями знань, набуття певних навичок і вмінь, і як результат - всебічний розвиток особистості. Навчання як один з видів людської діяльності складається з двох взаємопов'язаних процесів — викладання й учіння. Викладання — діяльність учителя в процесі навчання, що полягає в постановці перед учнями пізнавального завдання, повідомленні нових знань, організації спостережень, лабораторних і практичних занять, керівництві роботою учнів із самостійного засвоєння знань, у перевірці якості знань, умінь та навичок. Учіння — цілеспрямований процес засвоєння учнями знань, оволодіння вміннями і навичками. У широкому значенні — оволодіння соціальним досвідом з метою його використання в практичному житті.

Аналіз педагогічної літератури за проблемою навчання як структурованого педагогічного процесу [17; 28; 47; 87], дає підстави для виділення в ньому наступних компонентів:

- цільового (постановка конкретної мети вивчення навчального матеріалу уроку, навчальної дисципліни тощо);
- стимулююче-мотиваційного (створення умов, які спонукають учнів до активної навчально-пізнавальної діяльності, формують позитивну мотивацію);
- змістовного (оптимальний підбір інформаційного матеріалу як до конкретного уроку, так і до конкретної навчальної дисципліни в цілому);
- операційно-дієвого (засоби, прийоми, методи, форми навчання);
- контрольно-регулюючого (контроль за засвоєнням учнями знань, набуття ними умінь і навичок);
- оцінно-результативного (виявлення рівня знань, умінь і навичок кожного учня, визначення причин неуспішності в кожному конкретному випадку і відповідна робота щодо їх усунення).

Тож, однією з основних рис сучасного процесу навчання є його відповідність вимогам суспільства, що досягається особистісною і життєвою орієнтацією педагогічного процесу. Дослідження праць, Г.Селевко [41], А.Хуторського [48], М. Фіцули [47] дозволило виділити наступні сутнісні ознаки **технологій навчання на основі особистісної і життєвої орієнтації педагогічного процесу**: суб'єкт-суб'єктне гуманне співробітництво всіх учасників навчального процесу; діагностично-стимуляційний спосіб організації пізнання; діяльнісно-комунікативна активність учнів; проектування вчителем (учнями) індивідуальних досягнень в усіх видах діяльності; врахування в змісті, методиках особистісних потреб і

можливостей людини у здобутті якісної освіти. Головні ознаки технологій навчання на основі особистісної і життєвої орієнтації педагогічного процесу: домінування особистісного, інтелектуального, діяльнісного розвитку дитини; акцент на мотивацію її досягнень; акцент на самопроєктування, самоуправління; партнерська взаємодія учасників навчально–виховного процесу; діалог як форма обміну інформацією; надання учням свободи вибору і особистої відповідальності; емоційна єдність; орієнтація на розвиток особистості у відповідності з її природними здібностями. Як приклади педагогічних технологій цього типу розглядаються:

➤ *педагогіка співробітництва* (В.Шаталов, Є. Іллін, М. Щетинін, І. Волков, Ш.Амонашвілі)

за рівнем застосування: загальнопедагогічна

за філософською основою: гуманістична

за орієнтацією на особистісні структури: усебічно гармонійна

за змістом: навчача+виховна, гуманістична, загальноосвітня, прониклива

за типом управління: система малих груп

за організаційними формами: академічна+клубна, індивідуальна+групова, диференційована

за підходом до дитини: гуманно-особистісна, суб'єкт-суб'єктна

за основним методом: проблемно-пошукова, творча, діалогічна, ігрова

за категорією учнів: всі категорії

➤ *гуманно-особистісна технологія Ш. Амонашвілі («Школа життя»)* (Ш.Амонашвілі)

за рівнем застосування: загально педагогічна

за філософською основою: гуманістична + релігійна

за основним фактором розвитку: соціогенна + біогенна

за концепцією засвоєння: асоціативно-рефлекторна

за орієнтації на особистісні структури: емоційно-моральна

за характером змісту: навчальна + виховна, гуманітарна, загальноосвітня, людину орієнтована

за типом управління: система малих груп

за організаційними формами: традиційна класно-урочна з елементами диференціації та індивідуалізації

за підходом до дитини: гуманно-особистісна, педагогіка співробітництва

за основним методом: пояснювально-ілюстративна, ігрова з елементами проблемності, творчості

за категорією учнів: всі категорії

➤ *технологія саморозвитку* (М. Монтессорі)

за рівнем застосування: загальнопедагогічна

за філософською основою: антропософська

за основним фактором розвитку: біогенна + психогенна

за характером змісту: виховна + навчальна, світська, загальноосвітня, гуманістична.

за типом управління пізнавальною діяльністю: система малих груп + «консультант» + «репетитор»

за організаційною формою: альтернативна, клубна, індивідуальна + групова

за підходом до дитини: антропоцентрична

за основним методом: ігрова + творча

за категорією учнів: всі категорії

➤ *Вальдорфська педагогіка* (Р. Штайнер)

за рівнем застосування: загальнопедагогічна

за філософською основою: антропософська

за основним фактором розвитку: біогенна

за характером змісту: навчання + виховання, релігійна, загальноосвітня, гуманістична

за типом управління: система «репетитор» + система малих груп

за організаційною формою: альтернативна, клуб + академія, індивідуальні + групові, диференціація.

за підходом до дитини: особистісно орієнтована з неформальним лідерством педагога

за основним методом: гра + діалог + творчість

за категорією учнів: всі категорії

У сучасних умовах розвитку українського суспільства особливого значення набуває успішне впровадження в освітню систему **технології безперервної освіти**. У сучасному світовому суспільстві, і українському зокрема, безперервна освіта виступає могутнім засобом розвитку регіональних і національних суспільних систем, чинником інтеграції соціальних відносин в нових економічних умовах. Термін “освіта протягом усього життя” виник в 1960-і роки і став використовуватися на міжнародних семінарах таких міжурядових організацій, як ЮНЕСКО і Рада Європи. Разом з цим терміном широко застосовуються і інші терміни, такі як “безперервна освіта”, “продовжена освіта”, “рекурентна освіта”, “освіта дорослих”, “освіта протягом всього життя”, “самокероване навчання”.

Безперервне навчання — навчання, яке має місце в перебігу всього життя індивідуума, і яке обумовлене інтенсивним оновленням знань і умінь, необхідних для успішної ефективної професійної діяльності і особистісного розвитку і самовдосконалення (Див. табл.1.5.1.).

Таблиця 1.5.1. Характерні риси безперервного навчання

№	ХАРАКТЕРИСТИКИ БЕЗПЕРЕРВНОГО НАВЧАННЯ	КОМЕНТАР
1	Актуальність	Відповідає змісту сучасної освіти, що відображає потреби суспільства на даному етапі розвитку.
2	Орієнтація на негайне застосування отриманих у ході навчання знань	Безперервне навчання орієнтовано на дорослу людину, спеціаліста у певній галузі, тому застосування отриманих у навчанні знань і навичок відбувається майже одразу по їх отриманні.
3	Індивідуалізація навчання	Попереднє виявлення і урахування досвіду і рівня знань учня, індивідуальний підхід у навчанні з урахуванням особистісних потреб, адаптація змісту і форм навчання відповідно до інтересів і потреб учнівської аудиторії.
4	Провідна роль учня у навчанні	Підкреслюється пріоритетність самостійного навчання. Функція учителя – поповнення знань учнів і корегування їх попереднього досвіду.
5	Співробітництво в навчанні	Важливе значення мають саме вміння співпрацювати, готовність до кооперації і командної роботи
6	Вагомість міждисциплінарних знань	Орієнтація на інтегрований з різних дисциплін (за суміжними областями знань) матеріал

Базовими компонентами технологій безперервного навчання виступають:

1. Нові базові знання (гарантується загальний безперервний доступ до освіти з метою отримання і вдосконалення умінь і навичків).
2. Збільшення інвестицій в розвиток людських ресурсів
3. Інноваційні методики навчання (забезпечують ефективність впровадження системи безперервної освіти в освітню практику).
4. Нова система оцінки отриманої освіти (уніфікована до норм більшості розвинутих країн світу).
5. Розвиток наставництва і консультування тощо.

З набуттям популярності тенденцій до безперервної освіти тісно пов'язаний активний розвиток інформаційних освітніх технологій, технології дистанційного навчання та ін.

Інформаційна освітня технологія (ІОТ) – така модель навчально-виховного процесу, у якій мета досягається насамперед за рахунок найповнішого використання можливостей комп'ютерів (комп'ютерних мереж) та програмного забезпечення. Комп'ютерні технології виступають як найбільш ефективний і функціональний засіб стимулювання ключових компетентностей учня, насамперед, інформаційної і комунікативної. Використання ІОТ спрямоване на: посилення мотивації навчання учнів; вдосконалення системи управління навчання на різних етапах уроку; зростання якості навчання і виховання, підвищення інформаційної культури учнів; підвищення рівня обізнаності учнів відносно сучасних інформаційних технологій. Уроки побудовані за цією технологією допомагають вирішувати наступні задачі: сформувати мотивацію до навчання взагалі; засвоїти базові знання з предмета; сформувати навички самоконтролю. Сьогодні нові інформаційні технології - невід'ємна частина освітнього процесу, що значною мірою визначає його ефективність.

Технологія дистанційного навчання передбачає організацію індивідуалізованого процесу передавання і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчання у спеціально організованому навчальному середовищі, яке створене на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій. Дані технології характеризуються широким використанням комп'ютерних навчальних програм та електронних підручників, доступних студентів за допомогою глобальної (Інтернет) і локальних (Інтранет) комп'ютерних мереж. Ефективність дистанційних технологій навчання заснована на тому, що учні самі відчувають потребу в подальшому здобуванні знань. Вони мають можливість працювати з навчальними матеріалами у такому режимі та обсягах, які підходять для них індивідуально. Результат значною мірою залежить від того, як регулярно відбувається процес навчання. Послідовне виконання контрольних-діагностичних завдань і підсумкової роботи, а також підтримка в усіх питаннях з боку викладача-тьютора забезпечує планомірне засвоєння програми дисципліни.

Шляхи удосконалення навчальних технологій. Принцип варіативності виступає основним у процесі реформування сучасної системи української освіти. Прогрес освіти забезпечується можливостями моделювати її зміст, використовувати потенціал сучасної дидактики для збільшення ефективності освітніх структур, сьогодні значно активізувалися наукові пошуки і практичне обґрунтування нових технологій, підґрунтям яких виступає особистісна орієнтація освіти, комфортна комунікативна взаємодія “учень-учитель”, “учень-учень”, “учитель-учитель”, спрямованість на реалізацію принципу активності і творчої самостійності в навчанні. Все це позитивно відбивається на активізації процесу вдосконалення освітніх технологій. Зміст освіти збагачується новими процесуальними знаннями. Формується чітка тенденція до творчого рішення наукових проблем. Широко використовуються новітні засоби навчання, такі як комп’ютерні засоби навчання, телекомунікаційні мережі глобального масштабу, Інтернет тощо. Особливий акцент робиться на патріотичному і духовному вихованні. Помітно зростає роль науки у створенні педагогічних технологій, що відповідають потребам сучасного українського і світового суспільства. Більшість нових педагогічних технологій базується на діяльнісному способі навчання, що передбачає особистісне включення учня у процес навчання, визначення ним спрямованості цього процесу, здійснення контролю тощо. У психолого-педагогічному плані основні тенденції вдосконалення освітніх технологій характеризуються переходом: а) від вчення як функції запам’ятовування до навчання як процесу розумового розвитку і практичного застосування; б) від статичної моделі знань до динамічно структурованої системи розумових дій; в) від орієнтації на усередненого учня до диференційованих та індивідуалізованих програм навчання; г) від зовнішньої мотивації навчання до внутрішньої.

Успішність нових педагогічних технологій забезпечується: а) акцентом на формуванні оптимальних способів самостійної діяльності учнів, формуванні у них практичних навичок самоосвіти; б) посиленням диференціації й індивідуалізації освітнього процесу; в) остійним удосконалення матеріалу змістовного компоненту освітньої технології відповідно до вимог сучасного суспільства; г) орієнтуванням технології на інтенсифікацію процесу навчання за рахунок правильно сформованої мотивації і розвитку самомотивації учнів; д) підвищенням інформативності навчання; є) вирахуванням зручного темпу навчання; ж) використанням активних форм і методів навчання, нових ТЗН тощо.

ЛІТЕРАТУРА

Основна 7; 17; 18; 28; 29; 45; 47; 48

Додаткова 57; 58; 65; 70; 77; 83; 87

Інформаційні ресурси 102; 111; 112; 113; 115

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Опрацювати питання

1. Вдосконалення технологій навчання - шлях реформ системи української освіти.
2. Відкрита та безперервна освіта як системне середовище формування особистості.
3. Проблеми впровадження безперервної освіти в Україні.

Контрольні запитання

1. Розкрийте сутність навчання в умовах сучасного українського суспільства?
2. Назвіть основні протиріччя притаманні сучасній системі освіти.
3. Охарактеризуйте технології навчання на основі особистісної і життєвої орієнтації педагогічного процесу.
3. Безперервна освіта: світовий досвід і українська практика.
4. Чому виникає необхідність вдосконалення технологій навчання?
5. Назвіть основні шляхи вдосконалення технологій навчання.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2
ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА І КРЕАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Тема 2.1. ПОНЯТТЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ.

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА

2.1.1. Поняття “педагогічні інновації”, “інноваційний процес” та “інноваційні технології навчання”

2.1.2. Інноваційні технології навчання та особливості їх використання

2.1.3. Особливості інноваційної діяльності педагога

Ключові слова: інновації, новації, педагогічні інновації, інноваційний процес, інноваційні технології навчання

*Учитель - це той, хто думає про зміни й інновації
як про своє життя.*

М. Фуллан

Інноваційна система навчання. Термін “інновація” почав використовуватися у вітчизняній дидактиці на початку 90-х років ХХ ст. **Інновація** — нововведення, зміна, оновлення; новий підхід, створення якісно нового, використання відомого в інших цілях. Інновацію розглядають як процес і як результат. Інновація як процес означає часткову або масштабну зміну стану системи і відповідну діяльність людини. Інновація як результат має на увазі створене нове (“новації”). Як бачимо, розрізняють поняття **новація**, або новий спосіб та **інновація**, нововведення. **Новація** – це сам засіб (новий метод, методика, технологія, програма тощо), а **інновація** – процес його освоєння.

Проблема інноватики в освітній системі безпосередньо викликана такими чинниками як:

- актуалізація загальних глобалізаційних процесів у суспільстві;
- перехід до ринкових відношень у системі освіти (конкуренція між державним і недержавним сектором навчальних закладів);
- становлення інформаційного суспільства;
- активні процеси демократизації, розширення й оновлення інформаційно-освітнього середовища;
- інтеграція української системи освіти до світової освітньої системи;
- посилення міждисциплінарних зв’язків, виникнення нових навчальних дисциплін тощо

Під **інноваціями у навчанні** розуміють (у широкому значенні) процес створення, поширення нових засобів (нововведень) для роз'яснення тих педагогічних проблем, які досі вирішувались по-іншому, а також результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних розв'язань різноманітних педагогічних проблем: нові навчальні технології, оригінальні виховні ідеї; форми і методи навчання, нестандартні підходи в управлінні (у вузькому значенні).

Інноваційне навчання, на відміну від традиційного, спрямоване не на навчальний предмет і подання учневі певної суми знань, а перш за все – на розвиток особистості учня. Тому інновацію можна вважати доцільною, якщо пріоритетною, ключовою ідеєю в ній є розвиток дитини. Причому під розвитком слід розуміти не просто зміни або ускладнення знань, умінь, навичок, а появу в особистості здатності до самореалізації.

Спрямованість навчальної технології на повноцінний розвиток загальнолюдських здібностей – комунікативних, інтелектуальних, художніх – створює умови для індивідуального й творчого застосування її у різних сферах життєдіяльності дитини. Знання, як такі, в інноваційному навчанні знаходяться на другому плані. Вони повинні співвідноситися з учнем, його потребами та інтересами. Учень відкриває для себе їх значення, а потім співвідносить його зі змістом. Засвоєння знань у цьому випадку є наслідком, точніше побічним продуктом досвіду переживань, зокрема і уявного досвіду.

Зовсім іншу роль в інноваційному навчанні відіграє вчитель. Він стає одним з тих, хто допомагає вчитися, і вчиться водночас і сам. В інноваційній системі вчитель має достатньо поваги до себе і до учнів; поділяє з іншими відповідальність за навчання і виховання; керується власним досвідом; вибирає напрями власного навчання з повним усвідомленням відповідальності за наслідки свого вибору; керує поступовим створенням клімату, який полегшує навчання, аби з часом учні створювали і підтримували його самі, а взаємонавчання стає домінуючим; підтримує постійне позитивне тло навчально-виховного процесу; сприяє зміні зовнішньої дисципліни на самодисципліну.

Спілкування між учасниками процесу навчання має особистісно-орієнтований характер, якому притаманні відкритість особистості вчителя, установка на співробітництво, спільну діяльність та індивідуальну допомогу. Інноваційні технології ставлять у центр усієї освітньої системи особистість дитини, забезпечення комфортних та безпечних умов її розвитку, реалізацію природних потенціалів особистості, тобто ставлять за мету різнобічний і творчий розвиток особистості дитини.

На відміну від традиційного навчання, в якому переважає мотивація “уникання невдач” і обов'язку, інноваційне – ґрунтується на мотивації “досягнення”, утвердження почуття гідності особистості, самореалізації, творчої діяльності.

У інноваційному навчанні акцент зміщений з організаційних форм і методів на творчу імпровізацію вчителя, на його здатність відкривати, розробляти, удосконалювати і застосовувати властиві лише йому підходи до навчання.

Пріоритетами інноваційного навчання є: групова та індивідуальна форми навчання; творчі і продуктивні завдання; диференціація навчання; відсутність порівняння учнів одного з одним.

Інноваційні педагогічні технології - це цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів навчання і виховання, що охоплюють цілісний навчально-виховний процес на всіх його етапах.

Актуальними у даний час є такі інноваційні педагогічні технології навчання:

- *педагогічна технологія критичного мислення*, яка полягає в тому, щоб сформувати власну точку зору, навчити впевнено вести дискусії та приймати виважені рішення, самостійно здобувати знання, вчитись відкрито спілкуватись, логічно мислити та аргументувати;
- *технологія навчання як дослідження*, має за мету прищепити навички дослідницької роботи, сформувати активну, творчу особистість;
- *інтегральна педагогічна технологія* – створює оптимальні умови для розвитку та самореалізації особистості шляхом формування цілісних знань про об'єкт, що вивчається, і який є основою творення "образу світу";
- *проектна технологія* націлена стимулювати інтерес до нових знань, до розвитку себе за допомогою вирішення особистих проблем і використання цих знань у конкретній практичній діяльності;
- *технологія гуманістичного навчання* спрямована на виховання свідомих громадян, патріотів, освічених, творчих особистостей, становлення їхнього фізичного й морального здоров'я, забезпечення пріоритетного розвитку людини на засадах гуманізації, гуманітаризації та демократизації освітніх процесів;
- *технологія модульно-розвиваючого навчання* – формує самоосвітню компетентність;
- *технологія групового навчання* – формує внутрішню мотивацію до активного сприйняття, засвоєння та передачі інформації, сприяє формуванню комунікативних якостей, активізує розумову діяльність;
- *технології індивідуалізації процесу навчання* – забезпечує максимальну продуктивність роботи студентів в існуючій системі організації навчання.

Особливо актуальними технологіями у цьому випадку виступає *інтерактивне навчання*, тобто діалогове, взаємодіюче. У процесі такого навчання учні мають можливість обмінюватися думками, ідеями, пропозиціями, а викладач стає організатором спільної діяльності, ділової співпраці, творчого пошуку, створює атмосферу ширості, поваги. Під час інтерактивного навчання освітній процес організовується таким чином, що практично всі виявляються залученими до процесу пізнання, мають можливість рефлексувати з приводу того, що вони знають і думають. Л. Пироженко та О. Пометун виділяють чотири групи інтерактивних технологій: інтерактивні технології кооперативного навчання; інтерактивні технології колективно-групового навчання; технології ситуативного моделювання; технології опрацювання дискусійних питань [26, с. 33].

Використання інтерактивних технологій навчання передбачає діяльнісне навчання і використання педагогом інтерактивних форм і методів навчання - ігрових, імітаційних і неімітаційних розвивальних, тренінгових, групової проектної діяльності. Зазначені технології (з прикладами) наведені на рисунку 2.1.1.

Рисунок 2.1.1. Інтерактивні технології навчання

Суть інтерактивного навчання полягає в тому аби:

- забезпечити оптимізацію навчального процесу;
- навчальний процес має відбуватися за умов постійної активної взаємодії всіх учасників (учнів та педагогів);
- базується на визнанні рівнозначності всіх учасників навчального процесу, вмінні поважати альтернативну думку, підтримувати діалог, формулювати власну думку;
- створити умови для діяльнісного навчання шляхом використання рольових ігор, колективного розв'язання навчальних проблем, моделювання життєвих ситуацій;
- навчити будувати конструктивні відносини у групі, розвивати співробітництво, взаємонавчання;
- створити необхідні умови для розвитку аналітичних і творчих здібностей особистості;
- досягти реалізації навчальної мети через застосування інтерактивних форм і методів навчання.

Структура технологічного інтерактивного уроку представлена такими етапами.

Мотивація: фокусується увага учнів (або учасників заходу) на проблемі, робиться спроба викликати інтерес до теми, що обговорюється. Прийомами навчання можуть бути запитання, цитати, коротка історія, невеличке завдання, розминка тощо. Етап займає не більше 5 % часу заняття.

Оголошення, представлення теми та очікуваних навчальних результатів. Він забезпечує розуміння учнями (учасниками) змісту їхньої діяльності, тобто того, чого вони повинні досягти в результаті уроку (заходу), і що від них очікує вчитель, викладач. Також доцільно залучити до визначення передбачуваних результатів усіх учасників заняття або заходу. На це витрачається приблизно 5 % часу.

Надання необхідної інформації. Під час його реалізації важливо дати учням (учасникам) достатньо інформації для того, щоб на її основі виконувати практичні завдання. Це може бути міні-лекція, читання роздавального матеріалу, виконання домашнього завдання. Для економії часу та максимального ефекту уроку можна подавати інформацію в письмовому вигляді для попереднього (домашнього) вивчення. Витрачається приблизно 10 % часу заняття.

Інтерактивна вправа, яка вважається центральною частиною заняття (заходу). Вона охоплює не більше 60 % часу, що відводиться на практичне освоєння матеріалу, досягнення поставлених цілей уроку.

Послідовність проведення інтерактивної вправи:

- інструктування — вчитель розповідає учасникам про цілі вправи, правила, послідовність дій і кількість часу на виконання завдань; запитує, чи все зрозуміло учасникам;
- об'єднання в групи і/або розподіл ролей;
- виконання завдання, за якого вчитель виступає як організатор, помічник, ведучий дискусії, намагаючись надати учасникам максимум можливостей для самостійної роботи й навчання у співробітництві один з одним;
- презентація результатів виконання вправи.

Підбиття підсумків, оцінювання результатів уроку. На цьому етапі передбачається рефлексія, усвідомлення того, що зроблено на занятті (заході), чи досягнуто поставлених цілей, як можна застосувати отримане в майбутньому. Останній етап бажано проводити у формі запитань: що нового дізналися; якими навичкам оволоділи; чи може це бути корисним у житті. Слід обговорити питання щодо проведення самого уроку: що було найбільш вдалим; що не сподобалося; що потрібно змінити в майбутньому. Важливо, щоб самі учні (учасники) змогли сформулювати відповіді на всі запитання. Для підбиття підсумків бажано відвести до 20 % часу уроку (заходу).

Прогнозовані результати:

- активізація пізнавальної діяльності всіх учнів, формування вмінь і навичок, ціннісно-смыслових орієнтацій;
- розвиток суб'єктності, мотивації до навчання.

За таких умов важливого значення набуває використання у навчально-виховному процесі мультимедійних та мережевих технологій.

Мультимедійні технології пов'язані із створенням мультимедіа-продуктів: електронних книг, енциклопедій, комп'ютерних фільмів, баз даних. У цих продуктах об'єднуються текстова, графічна, аудіо-

та відеоінформація, анімація. Мультимедіа-технології перетворили комп'ютер на повноцінного співрозмовника, дозволили учням (будь-якого віку), не виходячи з навчальної аудиторії, будинку, офісу, бути присутніми на лекціях видатних вчених, брати участь у конференціях, діалогах, вести кореспонденцію. Як принципово новий навчальний засіб електронна книга відкрила можливості «читати», аналізувати «живі» озвучені сторінки, Тобто можливості бачити, чути, читати.

Мережеві технології призначені для телекомунікаційного спілкування учнів з викладачами, колегами, працівниками бібліотек, лабораторій, установ освіти тощо. Телекомунікаційний доступ до баз даних здійснюється через всесвітню мережу Інтернет. **Формами мережевої комунікації є:**

- електронна пошта - призначається для обміну інформацією між суб'єктами зв'язку, здійснення консультування, організації дистанційного навчання;
- телеконференція - дозволяє викладачеві та учням, що знаходяться на значній відстані одне від одного, організувати спільне навчання, обговорювати навчальні проблеми, брати участь у ділових іграх, практикумах тощо в умовах так званого віртуального класу.

Умови ефективності інноваційних педагогічних процесів. Мета інноваційності в оптимізації навчально-виховного процесу. Саме це виступає показником ефективності тієї чи іншої інноваційної навчальної діяльності. Показник ефективності також залежить від того, яких витрат потребує конкретне нововведення і як довго воно даватиме корисний ефект. Нерідко інноваційні дії можуть бути результативними, але малоефективними. Це відбувається тоді, коли, діючи інакше, можна досягти того самого результату за менших витрат, або здобути, навіть, кращий результат. До найголовніших недоліків інноваційної діяльності в педагогічній сфері належать такі:

1. Потенційно ефективні новації не впроваджуються або впроваджуються із значним запізненням, що суттєво обмежує можливості одержання корисного ефекту від використання нововведення.

2. Нерідко значні зусилля спрямовуються на впровадження новації, яка не володіє необхідним інноваційним потенціалом як наслідком помилок в оцінюванні її корисності. Іноді стимулом для впровадження новації стає її модність, а не очікуваний педагогічний ефект.

3. Низький ефект від впровадження новації виникає внаслідок явного чи прихованого їй опору або неправильної організації інноваційних процесів.

4. Значне перевищення витрат на впровадження новацій порівняно з прогнозованими показниками.

5. Непомірно тривалі строки впровадження.

Рушійною силою інноваційної діяльності є педагог як творча особистість здатна до пошуку, розробки і поширення нових ідей. Основна умова такої діяльності – **інноваційний потенціал педагога**, під яким розуміють сукупність соціокультурних і творчих характеристик особистості педагога, який виявляє

готовність вдосконалювати педагогічну діяльність, а також наявність внутрішніх засобів та методів, здатних забезпечити цю готовність.

Фактори, що стимулюють розвиток інноваційного потенціалу педагога:

1. Методична робота.
2. Навчання на курсах підвищення кваліфікації.
3. Приклад і вплив колег і керівництва.
4. Організація праці в навчальному закладі.
5. Увага до цих проблем керівництва.
6. Умови для експериментування.
7. Заняття самоосвітою.
8. Можливість одержання визнання.

ЛІТЕРАТУРА

Основна 8; 12; 23; 26; 27; 32; 44; 53; 54

Додаткова 56; 61; 78; 81; 88; 89

Інформаційні ресурси 98; 106; 107; 110

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Опрацювати питання

1. Інноваційний педагогічний процес і критерії педагогічних інновацій.
2. Інноваційні технології в освіті та особливості їх використання в сучасних умовах.
3. Проблема організації інноваційної діяльності педагога в умовах регіональної загально-освітньої середньої школи.
4. Прогресивна роль інновацій в реформуванні сучасної системи української освіти.

Контрольні запитання

1. Дайте визначення поняттям “педагогічні інновації”, “інноваційний процес” та “інноваційні технології”?

2. Назвіть психолого-педагогічні засади використання інноваційних технологій.
3. Охарактеризуйте інноваційні технології навчання: інтерактивні технології навчання, технологія критичного мислення, технологія навчання як дослідження, інтегральна педагогічна технологія, проектна технологія, технологія гуманістичного навчання, технологія модульно-розвиваючого навчання, технологія групового навчання, технології індивідуалізації процесу навчання (за вибором).
4. Що ми розуміємо під інноваційною діяльністю педагога? Назвіть фактори, що стимулюють педагога до її здійснення?
5. Проаналізуйте роль інновацій в реформуванні сучасної української системи освіти.

Тема 2.2. ПОНЯТТЯ ПРО ТВОРЧІСТЬ. ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

2.2.1. Наукові уявлення про творчість. Поняття “творча особистість”. Якості творчої особистості

2.2.2. Розвиток творчої особистості учнів у процесі навчання

2.2.3. Технології формування творчої особистості. Інтегральні технології навчання

Ключові слова: творчість, творчі здібності, творча особистість, технологія проектного навчання, технологія розв'язування дослідницьких проблем, технологія евристичних питань, технології формування творчої особистості, інтегральні технології

Творчість – це не розкіш для обраних, а загальна біологічна потреба,

інколи не усвідомлена нами

Г. Іванов

Творчість - це розумова й практична діяльність, результатом якої є створення оригінальних, неповторних цінностей, виявлення нових фактів, властивостей, закономірностей, а також методів дослідження і перетворення матеріального світу або духовної культури.

Творчі здібності особистості - це синтез її властивостей і рис характеру, які характеризують ступінь їх відповідності вимогам певного виду навчально-творчої діяльності і які обумовлюють рівень результативності цієї діяльності. Творчі здібності самі по собі не гарантують творчих здобутків. Для їх

досягнення необхідний "двигун", який запустив би в роботу механізм мислення, тобто необхідні бажання і воля, потрібна "мотиваційна основа". Психологічно, творчість є потребою людини, адже творча діяльність – це не лише відкриття в певній галузі науки, мистецтва, а досягнення, певні продукти, що є значущими для суспільства і людини, що створила їх.

Творча діяльність - індивідуальна чи колективна творчість, результатом якої є створення або інтерпретація творів, речей та ін. що мають культурну цінність.

Творчим людям притаманні наступні особистісні риси:

- інтелектуальний потенціал, ерудиція;
- незалежність - особистісні стандарти важливіші стандартів групи;
- наявність спрямованого інтересу до певної галузі знання;
- відкритість розуму - готовність повірити своїм і чужим фантазіям, сприйняття до нового і незвичайного;
- висока працездатність, захопленість роботою;
- потяг до лідерства, ініціативність;
- висока толерантність до невизначених і нерозв'язних ситуацій, конструктивна активність у цих ситуаціях;
- розвинуте естетичне відчуття, прагнення до краси;
- підпорядкування творчості духовній мотивації.

Створюючи модель творчої особистості, вважаємо доречним включити в неї такі компоненти як *творчий пошук* – очікування, виношування ідеї; *творче спілкування* – кооперація, продуктивна професійна взаємодія виступає сильним каталізатором творчого процесу; *творчу активність* – здатність творити ідеї; *творче мислення*, основними властивості якого є: пластичність - творчі люди пропонують безліч рішень у тих випадках, коли звичайна людина може знайти лише одне або два рішення; рухливість - для творчого мислення не становить проблеми перейти від одного аспекту проблеми до іншого, не обмежуючись однією точкою зору; оригінальність - творче мислення породжує несподівані, небанальні, незвичні рішення; *творчу діяльність* – як індивідуальний чи колективний процес створення або інтерпретації творів, речей, досягнень, певних продуктів та ін. (Див. рис. 2.2.1)

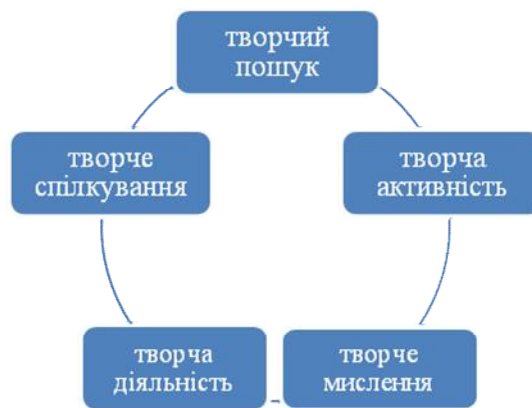

Рисунок 2.2.1. Модель творчої особистості

У творчій діяльності людина проходить наступні стадії:

- Перша стадія – це свідомою робота, підготовка, інтуїтивне очікування нової ідеї;
- Друга стадія - несвідомою робота над проблемою, процес свого роду «дозрівання» ідеї;
- Третя стадія - етап переходу несвідомого у свідомість, період «осяяння», натхнення, коли в результаті роботи свідомості виникає гіпотеза, задум тощо;
- Четверта стадія - свідомою робота над ідеєю, її розвиток, остаточне оформлення, перевірка [27].

До методів і способів стимулювання творчої активності можна віднести наступні:

- створення сприятливої атмосфери спілкування;
- збагачення педагогічного середовища новими знаннями, передовим світовим досвідом;
- забезпечення привабливого творчого характеру діяльності;
- чітке визначення мети і кінцевих результатів роботи, способів її оцінювання;
- спонукання до генерування оригінальних ідей;
- повага, довіра, визнання;
- моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор тощо.

Щоб стимулювати творчу активність школярів широко використовують різні види творчо-розвивальних технологій:

- технологія особистісного відкриття знань, умінь і навичок (учень - суб'єкт навчання, в результаті "відкриття" (засвоюються знання, вміння);
- технологія навчання як дослідження;
- проектна технологія (передбачає розв'язання учнем або групою учнів будь-якої проблеми, виконання творчих проектів, що потребує використання різних методів, засобів навчання, а з іншого боку - інтегрування знань, умінь різних наук);
- технологія виконання евристичних завдань;
- технологія розв'язування дослідницьких проблем [44; 53].

Охарактеризуємо їх.

Технологія евристичних питань доцільно застосовується для збору додаткової інформації в умовах проблемної ситуації чи упорядкування вже наявної інформації у процесі рішення творчого завдання. Евристичні питання служать додатковим стимулом, формують нові стратегії і тактики рішення творчих завдань. *Переваги технології:* у її простоті та ефективності у вирішенні будь-яких завдань. Евристичні питання особливо розвивають інтуїцію мислення. *Недоліки та обмеження:* не дає особливо оригінальних ідей для прийняття рішень та не гарантує абсолютного успіху у рішенні творчих завдань.

Технологія навчання як дослідження ставить своєю метою є набуття учнями досвіду дослідницької роботи, розвиток їхніх інтелектуальних здібностей, творчого потенціалу, формування активної, компетентної, творчої особистості. Сутність цієї технології полягає у забезпеченні освітньої підготовки учнів у процесі систематичних (за періодами навчання і навчальними предметами) навчальних досліджень. Метою застосування дослідницьких технологій в навчанні є набуття учнями досвіду дослідницької роботи в пізнавальній діяльності, об'єднання розвитку їх інтелектуальних здібностей, дослідницьких умінь і творчого потенціалу, формування на цій основі активної, компетентної, творчої особистості. Автор-розробники – В. Бухвалова, М. Кларін, Є. Коршак, Д. Левітас, О. Пехота та ін.

Технологія проектного навчання – передбачає, що учні набувають знань і навичок у процесі планування й виконання завдань-проектів. Автор-розробник — К.Баханов та ін.

Технологія розв'язування дослідницьких проблем - учням пропонується дослідницька проблема і вони мають сконструювати версії її вирішення. Першочерговим завданням є вибір основи для дослідницької діяльності. Учні пропонують стартові позиції чи точки зору на проблему, засвоюють багатонауковий, різноплановий підхід до конструювання гіпотез. Потім вчаться найбільш повно і чітко формулювати варіанти своїх відповідей на запитання, опираючись на логіку та інтуїцію. Технологія розв'язування дослідницьких проблем застосовується до реального чи запланованого процесу. Проводиться обговорення отриманих результатів, узагальнюються висновки.

Зупинимось більш детально на інтегральній технології навчання, яка набуває сьогодні популярності у всіх ланках системи освіти, оскільки побудована на гуманістично-орієнтованому підході і спрямована на формування активної творчої особистості, здатної акумулювати знання з різних галузей науки для креативного вирішення неординарних завдань.

Інтегральна технологія навчання. Автор-розробник – О. Маринівська, завідувач кафедри менеджменту та освітніх інновацій, доктор педагогічних наук, професор Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Ідентифікація інтегрованої технології:

за рівнем застосування: загальнодидактична;

за філософською основою: гуманістична;

за методологічний підхід: системно-синергетичний, інтегральний, особистісно-діяльнісний;

за основним фактором розвитку: соціогенна;

за науковою концепцією засвоєння досвіду: асоціативно-рефлексивна, розвивальна;

за орієнтацією на особистісні сфери і структури: формування знань, умінь, навичок та основних способів діяльності;

за характером змісту: інтеграція змісту навчальних предметів;

за видом соціально-педагогічної діяльності: навчальна;

за типом управління навчальним процесом: циклічна взаємодія вчителя й учнів, що передбачає контроль, самоконтроль, взаємоконтроль;

за організаційними формами: класно-урочна;

за підходом до учня: особистісно-орієнтована;

за домінуючим методом: проблемна, розвиваюча, діалогічна;

за напрямом модернізації: дидактична реконструкція навчального матеріалу засобами інтеграції змісту і організаційних форм;

за категорією тих, хто навчається: масова.

Інтеграційна технологія базується на підході формування цілісних знань учнів, які подаються не в контексті предметно орієнтованих схем, а привласнюються з опертям на знання міжпредметного характеру, суб'єктний досвід школяра. Інтеграцію нових знань у цілісність забезпечує процес розуміння сутнісних властивостей об'єктів пізнання (явищ, понять тощо), що передбачає включення незрозумілого предмета в цілісність, систему зрозумілих речей. Щоб зрозуміти щось, учень має приписати незрозумілому предметові сутнісні властивості, відношення, в яких він впевнений, і на основі цих сутностей включити знання про об'єкт пізнання у свою цілісну систему знань про дійсність. Інтегруючи зміст суміжних дисциплін, учитель розкриває об'єкт вивчення цілісно і водночас різнобічно, що сприяє формуванню життєствердного образу світу школяра.

Мета технології – створити оптимальні умови для розвитку та самореалізації особистості школяра шляхом формування цілісних знань про об'єкт пізнання.

Концептуальні ідеї. Інтегральна технологія передбачає:

- визначення принципово важливої теми для інтегрованого уроку;
- виявлення однотипних елементів змісту суміжних навчальних предметів (проблем, тем, сюжетів, подій тощо) на основі аналізу навчальних програм, підручників;
- визначення контактних сюжетів інтегрованого уроку та добір фактичного матеріалу;
- структурування змісту смислових блоків на основі інтеграції змісту і організаційних форм, що передбачає об'єднання однотипних елементів спільною метою уроку;

- систематизацію набутих знань на уроці, що забезпечується їхнім включенням у цілісність, оскільки знання міжпредметного характеру розширюють горизонт розуміння об'єкту пізнання, допомагають дітям сприймати поняття і явища цілісно і водночас різнобічно;
- технологізацію набутих знань, що є особистісно привласненими та емоційно підкріпленими, узгоджуються з образом світу дитини.

Технологічна логіка передбачає реалізацію таких етапів, що їх презентує макроструктура інтегрованого уроку.

1. Актуалізація опорних знань.
2. Цілепокладання.
3. Вивчення нового матеріалу.
  - 3.1. Смысловий блок: інтеграція змісту.
  - 3.2. Розкриття основних доміант уроку.
4. Закріплення.

Технологія жорстко не регламентована на використання конкретних форм, методів та прийомів роботи. Їх добір здійснює вчитель самостійно відповідно до мети, завдань уроку.

Технологічний продукт – цілісні знання учнів, сформовані засобами інтеграції змісту.

Технології формування творчої особистості

Творчою особистістю є індивід, який має високий рівень знань, потяг до нового, оригінального, вмiє відкинути звичайне, шаблонне; їй притаманні творчі здібності, які є умовою творчої діяльності.

Технологія формування творчої особистості вимагає дотримання вчителем таких принципів:

- принцип розвитку, який передбачає врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів;
- принцип самодіяльності, за якого учні відчувають себе співучасниками навчального процесу;
- принцип самоорганізації, який передбачає самостійну зосередженість учня на вирішенні навчального завдання.

Під час реалізації цієї технології важливо регламентувати діяльність учня, впроваджувати в процес навчання елементи творчості (комбінування, аналогізування, універсалізацію, випадкові видозміни). Інтерес учнів до творчої діяльності можна викликати шляхом підбору творчих завдань, використання ігрових моментів тощо. Для виконання навчального чи навчально-творчого завдання необхідно проаналізувати суть завдання, з'ясувати, які дані потрібні для його розв'язання, спланувати алгоритм цього процесу, реалізувати запланований шлях розв'язання, перевірити отриманий результат.

Використання технології формування творчої особистості дає змогу кожному учневі працювати самостійно, опановувати узагальнені прийоми розумової діяльності, розвивати свої творчі здібності. Організувати цю технологію може тільки вчитель, який постійно перебуває у творчому пошуку,

впроваджує нові методики навчання, розробляє нестандартні прийоми активізації пізнавальної діяльності учнів.

ЛІТЕРАТУРА

Основна 8; 12; 23; 26; 27; 32; 44; 53; 54

Додаткова 56; 61; 78; 81; 88; 89

Інформаційні ресурси 98; 106; 107; 110

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Опрацювати питання

1. Історія розвитку досліджень творчості у вітчизняній і зарубіжній педагогічній науці.
2. Особливості роботи з обдарованими дітьми.
3. Технології формування творчої особистості: технологія навчання дітей з ознаками обдарованості.
4. Творчий підхід до навчання як засіб формування креативної особистості вчителя. Інноваційний педагогічний процес і критерії педагогічних інновацій.

Контрольні запитання

1. Дайте визначення поняттям “творчість”, “творчі здібності” та “творча особистість”?
2. Назвіть якості творчої особистості.
3. Від чого залежить розвиток творчої особистості учнів у процесі навчання. Відповідь аргументуйте.
4. Використання яких технологій навчання стимулюють розвиток творчої особистості учня? Чому?
5. Розкрийте зміст інтегральної технології навчання. В чому Ви вбачаєте причини її популярності серед вчителів-новаторів?
6. Проаналізуйте сутність технології формування творчої особистості.

Тема 2.3. КРЕАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ. ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ Г.АЛЬТШУЛЛЕРА

2.3.1. Наукові уявлення про креативність і креативне мислення

2.3.2. Поняття креативної технології навчання

2.3.3. Основні концептуальні положення технології формування творчої особистості Г. Альтшуллера

Ключові слова: творчість, креативність, креативні технології навчання, евристичні технології, ТРВЗ, креативні методи навчання

Творчості, як і будь-якій діяльності можна вчитися

Г. Альтшуллер

Проблеми творчості, креативності, креативного мислення цікавлять людство з давніх давен. Широко розробляються вони і педагогічною наукою. Як відомо, **творчість** — це діяльність, яка на основі реорганізації наявного досвіду і формування нових комбінацій знань породжує нове. Виявляється вона на різних рівнях. Для одного рівня творчості характерне використання наявних знань і розширення галузі їх застосування; на іншому створюється абсолютно новий підхід, що змінює усталений погляд на об'єкт або галузь знань. Суть *креативності* (здатності до творчості) як *психологічної властивості* полягає в інтелектуальній активності й чутливості до побічних продуктів діяльності. Творча особистість завжди бачить результати, які мають принципову новизну.

Креативні технології відносяться до евристичних (творчих). **Евристичні технології** - це система принципів і правил, які задають найбільш імовірні стратегії і тактики діяльності фахівців в тій чи іншій області за рішенням нестандартних, творчих завдань. Вони стимулюють активність й інтуїтивне мислення учнів в процесі пошуку ідей, пропозицій, сприяють інтегруванню накопиченої інформації і на цій основі значно підвищують ефективність прийнятих рішень.

Креативність відноситься до розряду явищ, які набагато легше помітити, ніж дати їм визначення. Зазвичай креативність розглядається в декількох планах: як талант, притаманний окремій людині; як процес; як результат діяльності; як суспільне визнання. Креативність як талант розглядається на генетичному рівні, тобто як вроджений індивідуальний талант; як процес - це механізм генерації творчих ідей; як продукт - це кінцевий продукт і його вартість; як результат - це суспільне визнання цінності для суспільства значущими особистостями (експертами).

Креативність - це притаманна кожному з нас здатність створювати щось нове шляхом об'єднання в новому контексті двох або більше різнорідних елементів з метою повідомити продукту "додану вартість".

Креативний акт включає не тільки створення, але й оцінку "доданої вартості". Його зміст полягає не в тому, щоб породити новинку заради новинки, а в тому, щоб створити певну цінність, яку може визнати третя сторона.

Креативність відрізняється від інноваційності. Креативність - це розумовий процес, що допомагає генерувати ідеї. Інновації являють собою практичне застосування цих ідей для більш ефективного здійснення завдань. Інновація - це запозичення, адаптація або практичне використання креативності (тобто продукту з "доданою вартістю") третьою стороною.

Найчастіше у креативному процесі виділяють наступні етапи [4; 19; 48; 93]

- орієнтація - визначення конкретної мети;
- підготовка - збір необхідної інформації;
- аналіз - класифікація наявних даних;
- фільтрація - відсів зайвих варіантів ідей;
- інкубація - тимчасова пауза, стимулююча прихід озаріння;
- синтез - об'єднання "фрагментів мозаїки";
- оцінка - критичне судження про отримані ідеї.

У ряді інших авторитетних видань [17; 22; 44] можна зустріти наступні складові креативного процесу: 1) інформацію; 2) інкубацію; 3) осяяння; 4) інтеграцію; 5) ілюстрацію.

Відомо, що важливим напрямком навчального процесу є активно-пізнавальна діяльність учнів з розвитку їх творчого і критичного мислення. Якщо ключова ознака *творчого мислення* - це здатність людини утворювати нові поєднання ідей, що відповідають тій чи іншій меті, то в основі *критичного мислення* лежить раціональне рефлексивне мислення, яке спрямоване на усвідомлення того, у що слід вірити чи які дії слід зробити. При такому розумінні критичне мислення включає в себе як здібності (уміння), так і схильність (установки). Важливі ключові характеристики, які має критичне мислення: а) здатність висловити ідею незалежно від інших; б) інформація виступає відправною точкою; в) починається з постановки питань та проблем, які потрібно вирішити; г) базується на переконливій аргументації; д) передбачає співробітництво, діалогічне спілкування.

Технологія креативного навчання створює умови для розвитку творчих здібностей людини активізує пізнавальну діяльність і спонукає до творчого мислення. Креативна педагогічна система базується на розвитку дивергентного мислення, коли пошук ідеї одночасно в різних напрямках, не підпорядковуючись єдиній логіці. Умовами для творчості є свобода людини й можливості для розвитку її задатків; матеріальна незалежність і наявність вільного часу; заохочення до нового та змагальність.

Для вироблення та накопичення великої кількості ідей, для розвитку спритності й активності в процесі навчання використовуються різноманітні інтерактивні технології, які відносяться до евристичних (грец. *heurisko* - знаходжу) або до креативних (творчих). Серед евристичних методів найбільш поширені:

мозковий штурм (брейнстормінг), методи синектики, асоціацій, записної книжки, метод ключових питань та ін.

Евристичні методи застосовуються як технології для навчання та розвитку більш широко. Вони можуть бути використані в рамках тренінгу, імітаційної, організаційно-діяльнсної гри, ігрового проектування (як метод реалізації технології) і самостійно як специфічні креативні технології для розвитку інноваційного мислення учнів, актуалізації їх творчого потенціалу, новаторської діяльності.

Основні принципи стимулювання творчої активності учнів передбачають:

- створення для дитини безпечної психологічної бази, до якої вона могла б повертатися, будучи “здивованою” власними відкриттями у процесі пошуків нестандартних рішень;
- підтримання здатності дитини до творчості, неприпустимість несхвальної оцінки творчих спроб;
- терпимість до незвичних ідей і запитань, необхідність відповідати на всі запитання дітей тощо.

Реалізація креативних технологій в навчанні позитивно впливає на результативність креативної діяльності учнів, а також на розвиток загальних інтелектуальних вмінь. Завдання викладача полягає в тому, щоб мотивувати дітей до особистого і творчого саморозвитку.

Реалізація технології креативного навчання передбачає зміну мети, оновлення змісту освіти, використання особистісно орієнтованих дидактичних технологій, зміну позиції учня в навчальному процесі, перетворення його на активного суб'єкта самоосвіти.

Концептуальні положення технології розвитку творчої особистості Г. Альтшуллера

Досягнення творчого рівня розвитку особистості можна вважати найвищим результатом будь-якої педагогічної технології. Але існують технології, в яких розвиток творчих здібностей є пріоритетною метою. Серед них чільне місце посідає **ТРВЗ** — **теорія розв'язання винахідницьких завдань**, яка ефективно сприяє розвитку технічної творчості загалом і творчої особистості зокрема. Створена вона в 1946 р. російським ученим-дослідником, письменником-фантастом Генріхом Альтшуллером (1926—1998).

Технологія зорієнтована на розвиток системного мислення дитини, її творчих здібностей. Основне її завдання — навчити дитину вирішувати проблеми різного рівня складності з використанням винахідницьких завдань.

Технологію Альтшуллера протягом тривалого часу з успіхом використовували у роботі з дітьми на станціях юних техніків, де і з'явилася її друга частина — творча педагогіка, а згодом і новий розділ ТРВЗ — теорія розвитку творчої особистості. У 70—80-ті роки ХХ ст. ТРВЗ широко впроваджували в школах і училищах, а з 1987 р. — і в дитячих садках.

Теоретичним джерелом технології розвитку творчої особистості є закони розвитку технічних систем, пізнання яких передбачає аналіз різноманітної патентної та науково-технічної інформації. Як правило, вдосконалення технічних систем відбувається у процесі реалізації винахідницьких завдань з

дотриманням відповідної системи стандартів. Значну роль при цьому відіграє систематизований інформаційний фонд, який постійно оновлюється, збагачується. Як точна наука, теорія розв'язання винахідницьких завдань (ТРВЗ) має свою галузь дослідження і відповідний інструментарій. Попри те, що вона виникла у техніці (технічній системі), її ідеї та механізми можуть бути використані при розв'язанні нетехнічних творчих завдань у соціальних, наукових, художніх системах, тобто в галузі психології, педагогіки, культури та ін. На відміну від методик, які становлять сукупність окремих прийомів, ТРВЗ є цілісною, самодостатньою технологією, послуговуючись якою можна розв'язувати проблеми будь-якої складності.

Теорія Альтшуллера виходить із того, що завдання бувають різними і їх неможливо розв'язувати взагалі. Спершу необхідно з'ясувати, чому легко розв'язуються прості завдання і важко — складні. У всій сукупності творчих завдань було виокремлено п'ять їх рівнів:

1. *Завдання, під час розв'язання яких використовують призначені для цього засоби.* Знаходять їх у межах однієї вузької спеціальності, обравши одне рішення кількох загальноприйнятих і очевидних варіантів. Сам об'єкт при цьому залишається без змін.

2. *Завдання, розв'язання яких вимагає певної видозміни об'єкта.* При цьому з десятків варіантів доводиться обирати оптимальний. Засоби розв'язання таких завдань належать до однієї галузі техніки.

3. *Завдання, розв'язання яких приховане серед сотень неправильних,* оскільки об'єкт, що вдосконалюється, має бути значно змінений. Прийоми розв'язання таких завдань знаходять в інших галузях техніки.

4. *Завдання, у процесі розв'язання яких об'єкт, що вдосконалюється, змінюється повністю.* Пошук рішень, як правило, відбувається не у сфері техніки, а в сфері науки.

5. *Завдання, розв'язання яких досягається зміною всієї технічної системи, до якої належить об'єкт, що вдосконалюється.* Кількість проб і помилок за таких обставин зростає до сотень тисяч і мільйонів. Здебільшого засоби розв'язання завдань цього рівня знаходяться за межами тогочасних можливостей науки. Тому традиційно розв'язанню винахідницького завдання передуює наукове відкриття.

Ефективним прийомом розв'язання винахідницьких завдань є переведення їх з вищих рівнів на нижчі. Якщо, наприклад, завдання четвертого чи п'ятого рівнів, послуговуючись спеціальними прийомами, перевести на перший або другий рівень, то далі спрацює звичайний для такої ситуації механізм їх розв'язання. Головне, щоб навчитися швидко звужувати пошукове поле, перетворюючи «складне» завдання на «просте».

Творчі, винахідницькі завдання стають такими, оскільки містять у собі суперечності, в подоланні яких виявляється сутність творчого процесу.

За спостереженнями Г. Альтшуллера, *відмінності між звичайним і творчим мисленням* стосуються багатьох аспектів (табл. 1).

Таблиця 2.3.1. Порівняльна характеристика звичайного і творчого мислення

Порівняльна характеристика звичайного і творчого мислення	
Звичайне мислення	Творче мислення
1. Тенденція до полегшення, спрощення вимог задачі	1.Тенденція до ускладнення вимог задачі
2. Тенденція до ухиляння від складних кроків	2.Прагнення йти шляхом поглиблення складності
3. Уявлення про об'єкт нечітке, зосереджене на об'єкті-прототипі	3.Уявлення про об'єкт чітке, спрямоване на пошук ідеального кінцевого варіанта
4. Уявлення про об'єкт однобічне, поверхове	4.Уявлення про об'єкт «об'ємне». Охоплює одночасно його підсистему й надсистему, до яких він належить
5. Уявлення про об'єкт без бачення його розвитку	5.Об'єкт бачиться в історичному розвитку: у минулому, сьогодні й майбутньому, якщо буде збережена лінія розвитку
6. Уявлення про об'єкт «жорстке»	6.Уявлення про об'єкт «пластичне», легко піддається змінам у просторі й часі
7. Пам'ять підказує близькі, а тому слабкі аналогії	7. Пам'ять підказує далекі (а тому сильні) аналогії, причому запас інформації постійно поповнюється за рахунок добору принципів, прийомів
8. Бар'єр спеціалізації з часом стає все вищим	8. Бар'єр спеціалізації постійно руйнується
9. Рівень управління мисленням не зростає	9. Мислення стає все більш керованим: дослідник оцінює розвиток мислення, відхиляє невдалі варіанти, легко здійснює розумові експерименти

Особливості змісту. Суть технології ТРВЗ полягає у формуванні системного, діалектичного мислення, розвитку творчої уяви, винахідницької кмітливості. Використання її має не просто розвинути фантазію, а навчити мислити системно, творчо, розуміти єдність і протиріччя навколишнього світу, бачити і вирішувати проблеми. Основу технології становлять творчі методи, що відповідають специфіці учнівської аудиторії. Так, для дошкільників і молодших школярів використовуються колективні ігри і ігри-заняття, у середніх класах – методи розв'язання протиріч, у дорослій аудиторії – метод фокальних об'єктів (МФО), мозковий штурм, метод синектики, метод моделювання маленькими чоловічками (метод ММЧ), метод евристичного спостереження та ін.

Метод фокальних об'єктів (МФО) — це метод пошуку нових ідей шляхом приєднання до вихідного об'єкта властивостей або ознак випадкових об'єктів. Застосовується при пошуку нових модифікацій відомих пристроїв і способів, розширенні асортиментів товарів, створенні реклами товарів, сфер застосування відомих речовин, відходів виробництва, а також для тренування уяви. Суть його полягає у перенесенні властивостей одного предмета на інший. Фокальними (лат. focus — осередок) називають об'єкти, що перебувають у фокусі, в центрі уваги. Метою методу є вдосконалення об'єкта за рахунок одержання великої кількості оригінальних модифікацій об'єкта з несподіваними властивостями.

Метод мозкового штурму - оперативний метод вирішення проблеми на основі стимулювання творчої активності, при якому учасникам обговорення пропонують висловлювати якомога більшу кількість варіантів рішення, у тому числі самих фантастичних. Мозковий штурм є колективним пошуком нетрадиційних шляхів розв'язання проблем. Мозковий штурм є ефективним за дотримання таких правил: працювати доцільно з невеликою підгрупою (від двох до семи дітей); висловлювати можна будь-яку думку; заохочувати вільне асоціювання: чим незвичнішою видається ідея, тим вона цікавіша; ідей має бути якомога більше; усе висловлене можна комбінувати як завгодно; авершити дискусію необхідно її підсумком, тобто визначенням найцікавішої ідеї.

Метод синектики полягає у створенні групи людей різних спеціальностей задля пошуку творчих рішень шляхом необмеженого тренування уяви і об'єднання несумісних елементів. Такі групи називають синектичними (грец. synektike — об'єднання різнорідних елементів). Метод "синектика" базується на мисленні групи експертів з орієнтацією на аналогії. Після встановлення і сформулювання проблеми група експертів намагається в'яснити, яким чином подібні проблеми вирішуються в інших галузях (наприклад, якщо мова іде про певну технічну ідею, то можна спробувати знайти аналогії в ботаніці, зоології, біології, хімії тощо). Потім, використовуючи виявлені аналогії і принципи вирішення подібних проблем, експерти намагаються розв'язати конкретну задачу, яка стоїть перед ними.

Метод моделювання маленькими чоловічками (метод ММЧ) — це один із методів моделювання, який широко використовується у ТРВЗ. Можливості його допомагають пояснити внутрішню будову предметів і речовин, фізичну суть явищ та процесів, що відбуваються у живій та неживій природі (наприклад, як утворюється пара, електричний струм). Суть методу ММЧ полягає в тому, що дитина має уявити, що всі речовини, предмети, об'єкти, явища складаються з безлічі живих, мислячих маленьких

чоловічків. Метод ММЧ використовують для пояснення сутності певного процесу, ситуації, для проведення пізнавальних занять, занять-експериментів, уроків-ігор з природознавства, математики, зображувальної діяльності, для навчання дітей грамоти.

Метод евристичного спостереження. Учні, виконуючи спостереження, отримують власний результат, який включає: інформаційний результат спостереження; використаний спосіб спостереження; комплекс особистих дій і відчуттів, супроводжуваних спостереження. Ступінь творчості учня в ході його спостереження визначається новизною отриманих результатів у порівнянні вже з наявними у нього раніше.

ЛІТЕРАТУРА

Основна 4 10; 13; 15; 19; 22; 44; 48; 50

Додаткова 77; 81; 83; 84; 89; 93

Інформаційні ресурси 94; 97; 99; 101; 106; 107

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Опрацювати питання

1. Креативність у педагогічній діяльності.
2. Творчі технології: евристичні прийоми і креатив-методи.
3. Технологія евристичної освіти (А. Хуторський).
4. Авторські методика по розвитку творчого мислення.

Контрольні запитання

1. Дайте визначення креативним технологіям навчання?
2. У чому полягають концептуальні положення технології розвитку творчої особистості?
3. Поясніть особливості змісту технології Г. Альтшуллера?
4. Що розуміють під нестандартною навчальною задачею? Наведіть приклади вирішення нестандартних навчальних задач креативними методами і прийомами? (за спеціальністю)
5. Розкрийте особливості різних підходів до розвитку креативності учнів?

Тема 2.4. ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ АВТОРСЬКИХ ШКІЛ

2.4.1. Поняття “авторська школа” у педагогічній літературі

2.4.2. Досвід роботи українських і зарубіжних авторських шкіл

2.4.3. Альтернативні школи в Україні

Ключові слова: авторська школа, альтернативна школа, авторські педагогічні технології, школи адаптивної педагогіки, агрошколи, школа Завтрашнього Дня, школи адаптивної педагогіки, “Школа успіху і радості” С. Френе

*Педагогічна ідея – це повітря, в якому розправляє
крила педагогічна творчість*

В. Сухомлинський

Виникнення та розвиток авторських шкіл тісно пов’язані з наявними в суспільстві гострими потребами вдосконалення освітньої практики, соціальної затребуваності певних ідей щодо навчання та виховання молодого покоління. **Авторська школа** – це навчально-виховний заклад, діяльність якого заснована на інноваційній психолого-педагогічній концепції автора. Педагогічні колективи авторських шкіл на чолі з їх засновниками розробляють і впроваджують нові освітньо-виховні моделі, новий зміст, методи, форми, засоби навчання, виховання та менеджменту; продукують й апробують нові педагогічні системи та технології; розгортають широку експериментальну діяльність.

Розглянемо кілька визначень терміну “авторська школа”:

- це навчально-виховний заклад, діяльність якого базується на провідній психолого-педагогічній концепції, розробленій автором чи авторським колективом;
- це експериментальний навчально-виховний заклад, у якому реалізується нова педагогічна система, розроблена конкретним педагогом чи творчим педагогічним колективом;
- це навчально-виховний заклад, що ставить за мету перевірити, розробити і обґрунтувати нові для свого часу ідеї, а також практичний досвід учителів [47; 48; 61; 89].

Метою авторських шкіл є не збільшення обсягу знань, а розвиток самодіяльності учнів, їх підготовка до самостійного засвоєння знань і набутих вмінь. Програми цих шкіл зорієнтовані на індивідуалізацію та персоналізацію освіти учня, яка оптимально реалізує та розвиває його домінуючі позитивні якості.

Сутністю авторської школи є її принципово експериментальний характер, що може знаходити своє вираження у пошуку нових, відмінних від існуючої практики цілей освіти, нового змісту освіти при

збереженні його традиційних цілей, нових педагогічних технологій при збереженні існуючих цілей і змісту, нових форм організації навчального процесу.

Авторські школи можуть розвиватися за певних умов: наявність оригінальної ідеї; затвердження певної концепції освіти; розробка ефективної авторської технології; забезпечення її засобами, формами та методами досягнення; підбір висококваліфікованих, професійно підготовлених учительських кадрів; розробка авторських навчальних планів і програм; підготовка авторських навчальних посібників, підручників, кабінетів, лабораторій; створення авторських традицій тощо.

Як ми зазначили кожна авторська школа базується на авторській педагогічній технології. **Авторські педагогічні технології** – це технології, розроблені педагогами-практиками, в яких у різних варіантах поєднано адекватні змісту і цілям різнорівневого і різнопрофільного навчання структурно-логічні, інтеграційні, ігрові, комп'ютерні, діалогові, тренінгові технології. Кожна авторська шкільна технологія – це певною мірою невелике педагогічне відкриття, яке потребує систематичного вивчення. У педагогічній практиці відомі технології авторських шкіл: А. М. Тубельського в Москві, авторської школи-комплексу М.П. Гузика в Одесі, приватної авторської школи М. Чумарної у Львові тощо.

Зупинимося на деяких характерних прикладах вітчизняного і зарубіжного досвіду діяльності авторських шкіл.

У м. Львові з 1991 року існує українознавча авторська школа "Тривіта", засновницею якої є письменниця Марія Іванівна Чумарна. Школа М. Чумарної створювалася як науково-методична лабораторія, концепція якої передбачає вивчення історії рідного краю на казковому, міфологічному, фольклорному матеріалі. Школа має чіткий пріоритет - практичне втілення гуманістичної концепції освіти, передових вітчизняних наукових ідей і психолого-педагогічних технологій особистісно орієнтованого навчання на шкільному ступені, що реалізує в єдності усі компоненти змісту навчання. Головною метою авторської школи "Тривіта" є задоволення потреб громадян, суспільства і держави у нагляді, догляді, оздоровленні, вихованні, розвитку та навчанні дітей шкільного віку загальної освіти I-III ступеня, формування різнобічної інтелектуально розвиненої та високоморальної особистості з національною самосвідомістю. Авторська школа "Тривіта" керується у своїй діяльності загальнолюдськими принципами, розкриває здібності, таланти вихованців, формує творче мислення, створює умови для різноманітного та необмеженого розвитку кожного учня згідно з його нахилами та можливостями. Досвід авторської освітньо-педагогічної моделі Марії Чумарної базується на засадах комплексного українознавства, задіявання в практику виховання і всебічного творчого розвитку дітей основ етнопедагогіки.

Полтавська авторська національна школа № 37 (директор О. І. Вовк) діє в такому статусі з 1992 р. та є одним з найперших і найвідоміших у регіоні експериментальних майданчиків для апробації сучасних педагогічних технологій. Школа забезпечує викладання великого діапазону навчальних дисциплін. Головною метою школи є розвиток особистості учнів і вчителів у різних видах діяльності: праці, спілкуванні, грі, самодіяльності тощо. Концепція діяльності школи ґрунтується на таких принципах: транспективи життєвого шляху особистості – побудова сьогодення з урахуванням як минулого, так і

майбутнього кожного учня і вчителя; домінуючих позитивних переживань в житті людини; збалансування основних видів людської діяльності за її змістом: праці, спілкування, гри та самодіяльності; максимального розкриття навчального, виконавчого і творчого потенціалу кожного члена шкільного колективу; урізноманітнення форм реалізації будь-якої діяльності. Словесна (вербальна) форма дії повинна звільнити час для моторної (рухової), перцептивної (наочної) та розумової (інтелектуальної) форм людської діяльності. Перевантаження словесної пам'яті вимагає гармонійного розвитку рухового апарату дитини, її сприймання, уяви та мислення.

Авторська експериментальна школа-комплекс № 3 (директор М. П. Гузик) існує з 1988 року у м.Южному Одеської області. Мета школи полягає в забезпеченні індивідуального просування в освіті кожної особистості, її всебічного та повноцінного розвитку відповідно до природних задатків, здібностей та інтересів. Основними концептуальними принципами діяльності школи є: природовідповідність, комплексність й саморегуляція. Методика і зміст навчання в школі-комплексі включає три школи: загальноосвітню, мистецтв та спортивну. На початковому етапі педагоги визначають індивідуальний темп засвоєння кожним учнем навчальних програм і на цій основі формують однорідні, за складом класи: В – з високим темпом (прискорене навчання), Б – середнім темпом (вікова норма), А – зниженим темпом (підвищена індивідуальна увага). Учні, які здатні швидше за інших засвоїти певний предмет, можуть опанувати програму наступного класу у групах персонального навчання. Учителі школи комплексу самі визначають форми проведення занять і засоби педагогічного впливу на учнів. Основою виховного процесу в школі є система організації життєдіяльності учнів.

Школа самовизначення (м. Москва Росія директор О. Тубельський) – комплексна освітня установа, в якій навчання і виховання дітей з 3 до 17 років поєднується з науковою розробкою особистісно-орієнтованого змісту освіти. Головними цільовими орієнтаціями Школи самовизначення є самовизначення дитини; забезпечення «проби сил» в різних видах пізнавальної, трудової, художньо-творчої, суспільно-організаторської, фізкультурно-спортивної діяльності; засвоєння кола обов'язкових в даній школі предметів; вміння виражати себе в письмовому і усному слові; уявлення про суспільство, в якому живе дитина і його позиція в ньому; вміння володіти своїм тілом (фізична культура); трудова підготовка. Концепція діяльності школи ґрунтується на таких принципах: особистісний зміст навчання; міжпредметні занурення; рефлексія; творчий іспит як відкрите змагання; культурна взаємодія дітей різного віку і самоврядування; особливий освітній простір; педагогічна діяльність як мистецтво і дослідження.

Агрошкола О.О.Католікова (м.Сиктивкар, Республіка Комі) є школою-інтернатом повного дня, режим і організація в якій побудовані багато в чому по аналогії з комуною А.С.Макаренка. У школі-інтернаті виховуються близько 300 дітей з 2 до 18 років. Матеріальна база Агрошколи складається з міської і приміської частин, що включають, окрім навчальних і спальних корпусів, медичний блок з усім необхідним устаткуванням, спортивний блок з плавальним басейном, тир. Приміська цілорічна база відпочинку і праці представляє навчально-дослідне господарство: діти привчаються тут до творчої праці, проходять виробничу практику по програмах агрошколи.

Територія центральної бази навчально-дослідного господарства 30 га, з них 2,6 га займають квітники і дослідні ділянки з теплицями; земель близько 100 га, стільки ж лугів; лісове господарство (близько 700 га), ботаніко-зоологічний заповідник «Межадорський».

Дитяче містечко включає учбові і спальні приміщення, два клуби, баню з сауною, простору їдальню, гаражі, вело і мотокласи, ангари для техніки (18 тракторів), станцію ГЕМ, водонапірні башти, теплиці, тваринницькі приміщення (15 дійних корів і 15 телят, близько 100 поросят, 5 овець, 5 коней, птахоферма, кролеферма та ін.). Початкова професійна освіта ведеться по сільськогосподарських професіях і спеціальностях обслуговуючої праці (кравець, кулінар та ін.).

У законах дитячого колективу: працювати всім, від малого до старого, починаючи з весни до пізньої осені, від зорі до зорі. При цьому праця не виступає для дітей як небажана повинність, а організовується як особистий інтерес, загальна турбота. Діти залучаються до праці з найменшого віку, але при цьому завдання послідовно ускладнюються. Малята збирають ягоди, гриби, лікарські трави, у них є свій «колгосп»; підлітки ставлять досліди в теплицях і парниках, ведуть дослідницьку роботу з овочами і кролями; старшокласники переходять на виробничі ділянки, де праця фактично повністю механізована. Старшокласники освоюють професії овочівник, квітникар, механізатор, тваринник.

Школа адаптивної педагогіки (Є.О. Ямбург, Б.О. Бройде, м. Москва Росія) - це школа, де має бути місце кожній дитині незалежно від її індивідуальних психофізичних особливостей і схильностей. Вона характеризується тим, що при збереженні класно-урочної системи організації навчання учні залежно від їх здібностей, рівня інтелектуального розвитку і міри підготовки, розподілялися по класах на слабких, середніх і сильних. Організаційно вона реалізується у вигляді трьох навчальних потоків-траєкторій, побудованих по вертикалі від першого класу початкової до останнього класу середньої школи:

- 1) траєкторія базового стандарту;
- 2) траєкторія випереджаючої (гімназично-ліцейної) освіти;
- 3) траєкторія компенсуючого навчання.

Кожна траєкторія має ряд розгалужень, підрівнів і варіантів. Основним завданням навчання в класах базового стандарту є засвоєння знань, умінь і навичок в рамках базисного навчального плану і освітніх стандартів по предметах. Додатковим завданням організації педагогічного процесу на траєкторії базового стандарту є варіація змісту і методів навчання з метою їх адаптації до конкретного контингенту дітей. Головними цілями траєкторії підвищеного рівня є: виховання інтелектуальної еліти; розвиток творчих здібностей дітей; відродження духовної культури; навчання самовизначенню, пошук області творчої самореалізації учнів. Під компенсуючим навчанням в широкому сенсі слова мається на увазі система діагностичних, коректувальних, методичних, організаційних заходів, які робить школа для надання диференційованої допомоги дитині, що потребує її, впродовж всього періоду навчання з метою побудувати індивідуальну траєкторію розвитку, враховуючи психофізіологічні особливості, здібності і схильності, забезпечуючи максимально можливу самореалізацію особи.

Акценти цілей

- Формування позитивної Я-концепції учнів
- Створення системи адаптуючої педагогіки
- Створення системи різнорівневого диференційованого навчання

Особливості методики. Педагогіка комплексу варіативної освіти носить адаптуючий характер, забезпечує взаємне зближення, прийняття, а також сумісність дитини і школи. Адаптація школи до дитини, до її вікових та індивідуальних особливостей досягається системою диференціації навчально-виховного процесу, що передбачає різноманітність рівнів і варіантів змісту і методів освіти. Адаптація дитини до школи забезпечується тим, що її визнають суб'єктом навчання, опосередковано впливають на неї через батьків, а також усім комплексом соціальної, економічної, психологічної та педагогічної підтримки. Адаптація випускника до життя, до практики ринкових відносин здійснюється через систему професійної та соціально-побутової орієнтації, соціального загартовування.

Система диференціації в навчально-виховному процесі передбачає: добровільність і вільний вибір дитиною варіанту освіти; допомогу дитині в самовизначенні та пошуку своїх задатків і здібностей; можливість виправлення помилок у виборі дитини, міграції її з одного варіанта (траєкторії) навчання на іншу.

Вагоме значення мають різні види педагогічної підтримки в засвоєнні знань.

Основні принципи освіти у школі адаптивної моделі:

- гуманізації освіти;
- єдності культурного і освітнього простору;
- індивідуалізації, диференціації і мобільності освітнього простору;
- принцип розвиваючо-діяльній освіти;
- безперервності і наступності освіти
- демократизації освіти

Одним з найцікавіших прикладів сучасної зарубіжної авторської школи є заснована і очолювана американським вченим і педагогом Дональдом Ховардом Школа Завтрашнього Дня, що розташована в м.Луїсвілл у США. Школа є своєрідним поєднанням біблейських принципів виховання і сучасних комп'ютерних навчальних технологій. Головними своїми цільовими орієнтирами вона вважає розвиток особистості до найвищого індивідуального рівня досягнень; формування Я-концепції активного підприємця; виховання законослухняного громадянина і віри в Бога. Програма розрахована на 12 років навчання.

Найбільш суттєві особливості “Школи завтрашнього дня” полягають у тому, що: 1) вчення носить повністю індивідуалізований характер; 2) кожному учневі, незалежно від його здібностей, доступний необмежений рівень навчання.

Система Д. Ховарда ґрунтується на п'яти головних вимогах: учні йдуть по запропонованому плану роботи; учні ставлять перед собою тільки ті цілі, яких можуть досягти; успіхи дитини підлягають контролю і повинні бути мотивовані; вчення необхідно вимірювати і оцінювати; вчення обов'язково має винагороджуватися.

Принципи “Школи завтрашнього дня”: повага і гідність як основа розвитку особистості; становлення характеру за допомогою використання текстів з Біблії; участь батьків у розвитку та життєдіяльності дітей; підтримка учня з боку педагогів і батьків в реалізації поставленої мети; професіоналізм педагогів і високу якість освітніх програм; побудова відносин взаєморозуміння.

Куррікулум включає всеосяжну систему цінностей, що визнаються в цитатах з Біблії і в її великих концепціях, фундаментом побудови продуктивного життя, демократичної цивілізації і вільного ринку. На перший план висуваються чесність, цілісність, прямота, старанність і особиста відповідальність. Шістдесят головних рис вдачі - таких, як відвага, постійність, рішучість, наполегливість, співчуття, терпимість і ін. викладені так, щоб життєво-формує вливати на кожного учня.

Основний (стрижньовий) куррікулум подано в 700 брошурах - навчальних посібників для учнів по всіх предметах (з кожного предмета одного року навчання 12 брошур – тематичних блоків). В основний куррікулум інтегрується комп'ютер. Комп'ютер доповнює книжковий текст вправами, тестами, рівневою диференціацією, розширеним і поглибленим вмістом. Дитина включається у виконання куррікулума на тому рівні, який відповідає потребі і її здібностям. Вона може бути в 5 класі з англійської мови, в 6 класі з математики і в 7 з природничих наук - в будь-якому поєднанні залежно від того, що цій дитині потрібне.

Робота вчителя в школі Ховарда жорстко регламентована. Він діє на зразок навчальної машини: швидко, чітко, конкретно; він весь час в роботі. Існує двотомник - два величезних фоліанта - "Принципи роботи викладача", де самим докладним чином викладено, що, коли і як слід робити. Ніякої імпровізації: вивіреність технології - гарантія успіху.

Ставлення до учня, як і у всіх інших технологіях вільного виховання, шанобливе. Учитель служить учневі, у нього навіть немає стільця в робочій кімнаті. Він весь час в русі: підходить то до одного, то до іншого учня, нахиляється, тихенько підказує, направляє. Учитель виступає в ролі помічника-консультанта. Оцінки не ставляться. Але якщо тест виконаний на 90% і більше, то учень отримує барвисту вітальну листівку, яку забирає додому. За успішно завершену чверть, коли з кожного предмета пройдено не менш трьох робочих зошитів, дають похвальний лист. Вища нагорода - статуетка з написом "Кращий учень". Учні, які кілька разів нагороджувалися похвальними грамотами, зробили усну чи письмову доповідь, стають помічниками вчителя.

У педагогічній літературі в останні роки все частіше з'являється поняття “альтернативна школа”. Альтернативні школи (від лат. alter – інший), “вільні школи” - неповні й повні середні школи, які діють паралельно або замість звичайних шкіл і забезпечують освіту, альтернативну за змістом або за формами і

методами роботи з учнями. Виникли наприкінці 60-х років ХХ ст. в рамках антиавторитарних педагогічних рухів. Завдання альтернативної школи - забезпечити індивідуалізацію й диференціацію вивчення великої кількості елективних предметів і курсів за допомогою спеціалізованої навчальної бази й методів роботи. Існує понад 10 типів таких шкіл: "відкриті школи", "школи без стін", "навчальні центри", "магічні школи", "навчальні парки", "вуличні академії" тощо.

Великою популярністю в країнах Західної Європи користується альтернативна педагогічна концепція французького педагога Селестена Френе (1896—1966). Він народився в селянській родині на півдні Франції. Його педагогічна діяльність розпочалася в (1920 р. в маленькій сільській школі. Незадоволений консервативною системою навчання, відривом школи від життя, молодий учитель починає пошук шляхів її оновлення. У 1927 р. С. Френе створив об'єднання вчителів початкових класів Франції, очолив його і до кінця життя керував ним, а на базі своєї початкової школи проводив тривалі експерименти. Його школа була однокомплектною, один учитель там вів заняття одночасно з дітьми від 6 до 14 років).

Педагогічна система С.Френе — глибоко гуманна, її головні ознаки: обов'язкове врахування особливостей вікової психології та різноманітності здібностей і нахилів дітей, цілеспрямоване стимулювання їхньої інтелектуальної та емоційної активності, суспільно корисна праця на всіх етапах навчання, створення ефективної системи шкільного самоврядування, виховання в душі високих моральних і громадянських ідеалів.

Особливу увагу Френе приділяв розвивальному та виховному середовищу, яке створював разом із дітьми. Саме в такий спосіб, уважав він, дитина природно розвиває свої здібності, зв'язує свої знання із життям. Вихованці як активні, діяльні особистості мають набувати і збагачувати свої знання і досвід у вільній діяльності. У цьому процесі Френе виділяє три фази: 1) фаза спроб і помилок, або діяльність навпамацки, коли дитина повторює дії, які приносять успіх, і уникає тих, що закінчуються розчаруванням; 2) фаза упорядкування, коли дитина, спираючись на набутий досвід, починає вводити певний порядок у свої дії; 3) фаза гри-роботи, яка переходить у роботу-гру, коли через гру як типовий вид своєї діяльності дитина готується до роботи і до реалізації "серйозних" життєвих завдань.

Френе реалізував свої задуми через "нові матеріальні засоби навчання і виховання". У його школі не клас був основним приміщенням, а вісім лабораторій і майстерень, де діти займалися різними видами діяльності: лабораторії з робочими картами, словниками, довідниками та іншими інформаційними матеріалами; лабораторії з конструкторськими та вимірювальними інструментами і приладами; лабораторії для експериментальних занять з біології, хімії, фізики; майстерні для друкарських і поліграфічних робіт; майстерні для занять художньою творчістю (малюванням, ліпленням, художнім ремеслом, музикою, фотографією, кіносправою, звукозаписом); майстерні для роботи з деревом і металом; майстерні для ткання, прядіння, швейної і кулінарної справ; лабораторії, де вирощували тварин і рослини.

С. Френе розробив оригінальну методику навчання. У той час, як у французькій школі панував книжно-вербальний метод із заучуванням напам'ять, імітацією мови вчителя і виконанням одноманітних

вправ, С. Френе вводить так звані “вільні тексти”. Це – короткі твори, в яких учні розповідають про себе, свою родину, друзів, набутий досвід, прогулянки, екскурсії, плани на майбутнє. Для дітей “вільні тексти” були засобом самовираження, для вчителя – засобом вивчення особистості учня, його інтересів, взаємовідносин з іншими учнями і середовищем.

Френе принципово заперечував систематичне використання шкільних підручників у початковій школі, вважаючи, що вони гальмують розвиток активності й самостійності дітей. В його школі використовувалися спеціальні картки, що містили навчальний матеріал. Картки мали нумерацію та певну систему за предметами і видами завдань з комплексних тем. Порядок їх опрацювання визначався індивідуальними можливостями кожного конкретного учня. Для кожного учня вчитель готував певний набір карток до занять. Зміст їх час від часу переглядався. Учні старших класів могли вносити зміни в картки, раніше складені за їх участю для молодших класів.

Як і автори інших альтернативних шкільних концепцій, С. Френе надавав великої уваги чіткому плануванню навчального процесу. Щомісяця вчитель складав для класу план роботи, на основі якого кожен учень складав свій індивідуальний план: що містив різні види діяльності: вільні тексти, роботу з картками, роботу в садку, на фермі тощо. Учні самі розробляли власні індивідуальні плани на основі плану вчителя для кожного класу. С. Френе був певен того, що така система планування формує у вихованців відповідальність і самостійність.

Замість оцінок у школі Френе діяла система "класифікації успіхів" учнів, за якою діти діставали порядковий номер відповідно до успіхів з конкретного предмета.

Творчі пошуки ефективних альтернативних систем навчання українських освітян і науковців у сучасний період ознаменувалися утворенням низки альтернативних шкіл. Назвемо деякі з них.

Парк-школа (м. Полтава). Альтернативна демократична школа, створена за аналогом з іншими альтернативними школами в Європі та інших країнах світу.

Особливості школи:

- відсутність класно-урочної системи;
- відсутність системи оцінювання знань;
- білінгвальне навчання;
- невеликі групи (до 15 дітей).

Парк-школа формує у дітей вміння вчитися, використовувати отримані знання на практиці і розвиває здатність до самоорганізації. Виховною метою школи є вироблення у дітей правильного ставлення до навколишнього світу, основ аналізу дійсності, розвиток у дітей самостійності, впевненості у своїх силах, відчуття, що вони можуть впоратися з вирішенням будь-якої задачі.

“Школа здоров'я” (Ічнянська школа № 4, Чернігівська область). Така назва за школою закріпилася завдяки тому, що тут діти майже не хворіють, а про карантин майже забули. А сприяє зміцненню здоров'я методика навчання - рух, яка застосовується тут ще з 2005 року. Керівництво школи впевнене, що найкраще інформація засвоюється в русі, а найгірше - сидячи. Тому все організовано так, щоб діти побільше рухалися не тільки на перервах, а й на уроках. Завдяки цьому матеріал вони засвоюють на 70%, а не на 25%, як раніше.

Ось прийоми, які використовуються в навчальному закладі:

- учні сидять за партами з мішечками з йодованою сіллю на голові (для формування постави і видержання необхідної відстані очей до зошита);
- в молодших класах учня просять відповісти на питання, кинувши йому м'яч;
- висота парт відрегульована по росту учнів;
- учні регулярно роблю зарядку для очей, шляхом вивчення різнокольорових ліній на дошці;
- на шиї кожного учня висить часник, який поміщений в контейнер для «Кіндера»;
- на підвіконнях зберігається цибулю.

Київська Школа екстернів. Заклад спеціалізується на екстернаті і буде оптимальним варіантом для

- дітей з вадами здоров'я, дітей, які професійно займаються спортом чи мистецтвом, для тих, хто швидко навчається, а також буде цікавою для дорослих, які з тих чи інших причин не закінчили навчання.

Ось особливості школи:

- навчальний план складається індивідуально для кожного учня на основі державних програм;
- дитина може вивчати тут всі або окремі програмні предмети, ліквідувати прогалини в знаннях;
- навчальний процес здійснюється індивідуально і малими групами, а також дистанційно для дітей, які тимчасово перебувають за кордоном;
- вчителі - фахівці саме індивідуального навчання - виконують роль консультантів та асистентів, тренерів та контролерів;
- термін підготовки до атестації прискорений.

«Міжнародна школа» (середня загальноосвітня школа № 103, м. Одеса). Найбільш багатонаціональна школа в Україні. Згідно з офіційною інформацією, вчать тут діти близько 100 національностей. Діти тут мають можливість у природному середовищі вивчати культуру, традиції та особливості різних національностей, що формує різнобічний розвиток.

ЛІТЕРАТУРА

Основна 15; 25; 40; 46; 48; 49

Додаткова 61; 64; 73; 75; 84; 86; 89; 91; 92

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Опрацювати питання

1. Авторські школи XXI століття як осередки впровадження дидактичних систем в інноваційну практику українських шкіл.
2. Авторські школи XXI століття: зарубіжний досвід.

Контрольні запитання

1. Дайте визначення поняттям “авторські школи”, “альтернативні школи”?
2. В чому Ви бачаєте причину виникнення і існування авторських шкіл в Україні?
3. Дайте визначення поняттю “авторські педагогічні технології”. Які авторські педагогічні технології Ви знаєте? Розкрийте їх мету і сутність.
4. Розкрийте основні концептуальні положення педагогічних технологій наступних авторських шкіл: школи адаптивної педагогіки, агрошколи, школи Завтрашнього Дня, школи адаптивної педагогіки, авторської школи "Тривіта" та ін.(на вибір).

Тема 2.5. ГОТОВНІСТЬ ПЕДАГОГА ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ВИКОРИСТАННЯМ КРЕАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

2.5.1. Показники готовності до інноваційної діяльності з використанням креативних технологій навчання

2.5.2. Інноваційний потенціал педагога

2.5.3. Вимоги до педагога інноваційного спрямування

Ключові слова: інновація, інноваційна педагогічна діяльність, інноваційна компетентність педагога, інноваційний потенціал педагога, креативні технології навчання, готовність до інноваційної педагогічної діяльності

*Всередині нас криються потенційні творчі можливості,
й ми повинні працювати щосили, щоб розкрити цей потенціал*

Мартін Лютер Кінг

Професійна готовність є закономірним результатом спеціальної підготовки, самовизначення, освіти й самоосвіти, виховання й самовиховання. Це – психічний, активно-дієвий стан особистості, складна її якість, система інтегрованих властивостей. Така готовність регулює діяльність, забезпечує її ефективність. Однією з важливих якостей педагога, умов успішності його як професіонала є готовність до інноваційної діяльності. Педагогічні інновації, як і будь які інші нововведення, породжують проблеми, пов'язані з необхідністю поєднання інноваційних програм з державними програмами виховання і навчання, співіснування різних педагогічних концепцій. Вони потребують принципово нових методичних розробок, нової якості педагогічного новаторства. Гострими є проблеми адаптації нововведення до нових умов. Часто вони спричинені намаганнями пристосувати до конкретних умов педагогічні технології, елементи зміст навчання й виховання, які виявили свою ефективність в інших галузях, або концепції, розроблені в зовсім інших історичних умовах.

Готовність до інноваційної педагогічної діяльності – особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії. Успішність інноваційної діяльності передбачає, що педагог усвідомлює практичну значущість різних інновацій у системі освіти не лише на професійному, а й на особистісному рівні. Однак включення педагога в інноваційний процес часто відбувається спонтанно, без урахування його професійної та особистісної готовності до інноваційної діяльності. Вона є основою активної суспільної і професійно-педагогічної позиції суб'єкта, яка спонукає до інноваційної діяльності та сприяє її продуктивності. Багато проблем, що постають перед педагогами, які працюють в інноваційному режимі, пов'язані і з низькою інноваційною компетентністю.

Вченими [47; 48; 50; 93] виділяються такі **структурні компоненти готовності**:

- мотиваційний (усвідомлене ставлення педагога до інноваційних технологій та їх ролі у розв'язанні проблем педагогічної освіти);
- когнітивний (сукупність знань педагога про суть і специфіку інноваційних педагогічних технологій та умінь застосовувати їх у власній професійній діяльності);
- вольовий (здатність завершувати розпочату справу, долати труднощі, які виникають при застосуванні нововведень);
- креативний (здатність до оригінального розв'язання педагогічних завдань); – рефлексивний (пізнання й аналіз педагогом явищ власної свідомості та діяльності).

Інноваційна компетентність педагога – система мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей педагога, що забезпечує ефективність використання нових педагогічних технологій у роботі з дітьми. На сучасному рівні розвитку цивілізації особливу роль відіграє інноваційний потенціал суспільства, що потребує людей, здатних системно й конструктивно мислити, швидко знаходити потрібну інформацію, приймати адекватні рішення, створювати принципово нові ідеї в різних галузях знання. А це в свою чергу формує соціальне замовлення на нові підходи в системі освіти, нове педагогічне мислення, нове ставлення педагога до своєї діяльності, результатом якої має бути виховання “інноваційної людини”. Сприятливість

до нового, інноваційне мислення формується в людини у ранньому віці. Значною мірою вони залежать від творчої атмосфери у сім'ї, зорієнтованої на інноваційність діяльності дитячого садка, школи і педагогів, які безпосередньо працюють з дитиною. За сприятливих умов цей потенціал суттєво впливає на її подальше життя.

Професійна зорієнтованість на інноваційну діяльність зосереджується під час навчання у вузі. Цей період, коли майбутній педагог особливо чутливий до складних проблем освіти, складних педагогічних ситуацій, вважають сприятливими для розвитку мотиваційно-ціннісного ставлення до педагогічних інновацій. Як свідчить аналіз, для багатьох педагогів-практиків характерний низький рівень сформованості інноваційної поведінки, готовності до інноваційної діяльності, що значною мірою є породженням традиційного вузівського навчання. Підготовка сучасного педагога, здатного впроваджувати ідеї особистісно-орієнтованої освіти, оригінально вирішувати актуальні навчально-виховні та соціокультурні проблеми, вимагає особливої організації його практичної та мислительної діяльності. Готовність до інноваційної діяльності обумовлюється організацією оптимального інноваційного середовища та спрямованістю педагогічної діяльності на інноваційність. При підготовці майбутніх педагогів до інноваційної діяльності взаємодія педагога з учнями має відповідати таким *принципам*: неперервність і цілісність розвитку особистості, гармонізація педагогічної діяльності, інтеграція всіх її аспектів; особистісна зорієнтованість; професійно-практична спрямованість; альтернативність, свобода вибору; усвідомленість професійно-особистісного розвитку під час педагогічної взаємодії; творче самовираження, співпраця та співтворчість.

Компонентами інноваційної компетентності педагога є поінформованість про інноваційні педагогічні технології, належне володіння їх змістом і методикою, висока культура використання інновацій у навчально-виховній роботі, особиста переконаність у необхідності застосування інноваційних педагогічних технологій.

Готовність до інноваційної діяльності є внутрішньою силою, що формує інноваційну позицію педагога. За структурою це складне інтегративне утворення, яке охоплює різноманітні якості, властивості, знання, навички особистості. Як один із важливих компонентів професійної готовності, вона є передумовою ефективної діяльності педагога, максимальної реалізації його можливостей, розкриття творчого потенціалу.

Джерела готовності до інноваційної діяльності сягають проблематики особистісного розвитку, професійної спрямованості, професійної освіти, виховання й самовиховання, професійного самовизначення педагога. В інноваційних освітніх перетвореннях особливо високими є вимоги до рівня теоретичних знань і практичної підготовки вчителя. Він повинен спрямовувати навчально-виховний процес як особистість вихованця, вибудовувати свою професійну діяльність так щоб кожен учень мав необмежені можливості для самостійного і високоефективного розвитку. А це у принципово інших вимірах визначає проблематику і зміст професійної та особистісної підготовки педагога, актуалізує необхідність створення педагогічних систем, зорієнтованих на інноваційну діяльність, і відповідно на пошук нових підходів до підготовки майбутнього педагога.

Підготовлений до інноваційної професійної діяльності педагог має такі професійні й особистісні якості: усвідомлення смислу і цілей освітньої діяльності у контексті актуальних педагогічних проблем сучасної школи; осмислена, зріла педагогічна позиція; уміння по-новому формулювати освітні цілі з предмет, певної методики, досягти і оптимально переосмислювати їх під час навчання; здатність вибудувати цілісну освітню програму, яка врахувала б індивідуальний підхід до дітей, освітні стандарти, нові педагогічні орієнтири; співвідношення сучасної йому реальності з вимогами особистісно-орієнтованої освіти, коригування освітнього процесу за критеріями інноваційної діяльності; здатність бачити індивідуальні здібності дітей і навчати відповідно до їх особливостей; уміння продуктивно, нестандартно організувати навчання й виховання, тобто забезпечити творення дітьми своїх результатів і, використовуючи інноваційні технології, стимулювати їх розвиток; володіння технологіями, формами і методами інноваційного навчання, яке передбачає уміння на основі особистого досвіду і мотивів вихованців бути співтворцем мети їх діяльності, зацікавленим і компетентним консультантом і помічником у співвіднесенні мети з результатом, використанні доступних для дітей форм рефлексії та самооцінки; здатність бачити, адекватно оцінювати, стимулювати відкриття та форми культурного самовираження вихованців; уміння аналізувати зміни в освітній діяльності, розвитку особистісних якостей вихованців; здатність до особистісного творчого розвитку, рефлексивної діяльності, усвідомлення значущості, актуальності власних інноваційних пошуків і відкриттів.

Педагоги, які творчо ставляться до інноваційної діяльності, мають широкі й змістовні знання про нові наукові та новаторські підходи до навчання й виховання, володіють новітніми технологіями і створюють власні. Реалізація творчого потенціалу в інноваційному процесі для багатьох із них є найважливішим орієнтиром діяльності. Готовність до інноваційної педагогічної діяльності формується не сама по собі, не у віртуальних розмірковуваннях, а під час педагогічної практики, акумулюючи все накопичене на попередньому етапі, сягаючи завдяки цьому значно вищого рівня. Це означає, що кожен попередній рівень такої готовності є передумовою формування нових.

Інноваційною діяльністю займаються багато педагогів, яких можна умовно поділити **на три групи**: педагоги-винахідники, які приходять до нового в результаті власних пошуків; педагоги-модернізатори, що вдосконалюють і по-новому використовують елементи створених систем задля позитивного результату; педагоги-майстри – які швидко сприймають і досконало використовують як традиційні, так і нові підходи та методи.

Інноваційна педагогічна діяльність – це творча діяльність. Оскільки це педагогічна діяльність (учні і вчитель – суб'єкти), то це співтворчість.

Провідним *методом інноваційної діяльності педагога* є педагогічний експеримент – метод, який передбачає вивчення ефективності нових форм і методів педагогічної діяльності. Для педагогів, які працюють в інноваційному режимі, велике значення має вивчення передового педагогічного досвіду, особливо такого його виду, як новаторський. Головними особливостями інноваційної педагогічної діяльності є особистісний (або особистісно-зорієнтований) підхід (спрямований на розвиток особистості),

гуманістична природа, творчий, дослідно-експериментальний характер, стійка мотивованість на пошук нового в організації педагогічного процесу.

Отже, інноваційна педагогічна діяльність є основою оновлення навчальних закладів, чинником розвитку освітніх систем. Її результати – структурні та змістовні зміни в роботі закладу, освітньої системи, а також створення якісно нової педагогічної практики – авторського закладу чи радикального реформування усєї освітньої системи. Упровадження нової ідеї, проекту або технології часто наштовхується на різні перешкоди або бар'єри. Вони можуть бути зовнішніми і внутрішніми. *Зовнішні*: соціальні (несумісність нового з цінностями, прийнятими в суспільстві); – організаційні (протидія керівних органів втіленню нововведень); методичні (брак методичного забезпечення); матеріально-технічні (рівень заробітної плати, відсутність необхідної техніки). *Внутрішні* бар'єри – особистісні, психологічні. Вони різні в різних організаціях, на різних етапах нововведення.

Готовність педагога до інноваційної діяльності визначають за такими показниками:

1. Усвідомлення ним потреби запровадження педагогічних інновацій у власній педагогічній практиці.
2. Інформованість про новітні педагогічні технології, знання новаторських методик роботи.
3. Зорієнтованість на створення власних творчих завдань, методик, налаштованість на експериментальну діяльність.
4. Готовність до подолання труднощів, пов'язаних зі змістом та організацією інноваційної діяльності.
5. Володіння практичними навичками освоєння педагогічних інновацій та розроблення нових.

До різноманітних форм залучення педагога до інноваційної діяльності належать: організація постійно діючого наукового семінару з найактуальніших проблем, над якими працюють педагоги навчального закладу; стажування педагогів при науково-дослідних інститутах і вищих навчальних закладах; педагогічні ради, "круглі столи", дискусії; ділові, евристичні ігри з генерування нових педагогічних ідей; творча діяльність педагогів у методичних об'єднаннях; участь у науково-практичних конференціях; узагальнення власного досвіду і досвіду своїх колег; заняття на спеціальних курсах підвищення кваліфікації; самостійна дослідницька, творча робота над темою, проблемою; участь у колективній експериментально-дослідницькій роботі у межах спільної проблеми, над якою працюють педагоги навчального закладу.

Основна умова здійснення педагогом інноваційної діяльності – наявність **інноваційного потенціалу** - сукупності соціокультурних і творчих характеристик особистості педагога, бажання і готовності до інноваційної діяльності, наявності компетентності для здійснення відповідних педагогічних дій. Наявність інноваційного потенціалу педагога визначають наступні *чинники*: творча здатність генерувати нові ідеї; високий культурно-естетичний рівень, освіченість, інтелектуальна глибина і різнобічність інтересів; відкритість особистості педагога новому і сприйняття різних ідей, думок, поглядів, концепцій, що базується на толерантності особистості, гнучкості та широті мислення.

Вимоги до педагога інноваційного спрямування. Інноваційна діяльність педагога передбачає дотримання таких *принципів*:

1. Принцип інтеграції освіти. Вимагає уваги до кожної дитини як особистості, орієнтації на формування громадянина з високими інтелектуальними, моральними, фізичними якостями.
2. Принцип диференціації та індивідуалізації освіти. Потребує забезпечення умов для розвитку здібностей кожного вихованця. максимальний розвиток здібностей дитини, незалежно від соціально-економічного та суспільного статусу її сім'ї, статі, національності, віросповідання.
3. Принцип демократизації освіти. Передбачає створення передумов розвитку активності, ініціативи, творчості учнів і вчителів, залучення громадськості в управлінні школою.

Педагог інноваційного спрямування повинен вміти реалізовувати:

- педагогічний гуманізм (довіра до вихованців, повага до їх особистості, гідності, впевненість у своїх здібностях і можливостях; відчуття змін в цінностях освіти; культивування індивідуальності; прагнення підтримати творчу реалізацію як своїх вихованців, так і власну).
- емпатійне розуміння вихованців (прагнення і вміння відчувати іншого як себе, розуміти внутрішній світ вихованців, сприймати їх позиції);
- співробітництво (поступове перетворення вихованців на співтворців педагогічного процесу; володіння культурою спілкування);
- діалогізм (уміння слухати дитину, цікавитися її думкою, розвивати міжособистісний діалог на основі рівності, взаємного розуміння і співтворчості);
- особистісна позиція (творче самовираження, за якого педагог постає перед вихованцями не як позбавлений індивідуальності функціонер, а як особистість, котра має свою думку, відкрита у вираженні своїх почуттів, емоцій; удосконалення у своїй професії – набуття компетентності, яка дає можливість справлятися з різними ситуаціями).

ЛІТЕРАТУРА

Основна 2; 4; 8; 12; 15; 16; 47; 48; 50

Додаткова 56; 65; 67; 76; 83; 89; 93

Інформаційні ресурси 111; 112; 115

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Опрацювати питання

1. Індивідуальність вчителя і креативні педагогічні технології.

2. Професійні та особистісні якості педагога необхідні для здійснення інноваційної діяльності з використанням креативних технологій навчання.
3. Готовність до інноваційної діяльності як особливий вид творчого розвитку педагога
4. Різновиди передового педагогічного досвіду. Шляхи передачі педагогічного досвіду. Співпраця – визначальна умова ефективної інноваційної діяльності сучасного педагога.
5. Проблема науково-педагогічних пошуків. Провідні методи педагогічних пошуків. Значення експерименту в інноваційній педагогічній діяльності.

Контрольні запитання

1. Місце інновацій у діяльності сучасного українського педагога.
У чому виявляється сутність готовності педагога до інноваційної діяльності?
2. Які складові утворюють інноваційну компетентність педагога?
3. Охарактеризуйте форми залучення педагога до інноваційної діяльності.
5. Назвіть, які вимоги висуваються до педагога інноваційного спрямування.
6. Етапи підготовки сучасного педагога до інноваційних перетворень.
7. Чинники, що сприяють розвитку інноваційного потенціалу сучасних українських педагогів.

3.1. ТЕМАТИКА ТА ЗМІСТ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ З КУРСУ "МПН: ОСНОВИ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ. КРЕАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ"

Завдання і методичні рекомендації по проведенню практичних занять з дисципліни "МПН: Основи технології навчання. Креативні технології навчання"

При підготовці до семінарських занять з дисципліни "МПН: Основи технології навчання. Креативні технології навчання" студенти повинні вивчити конспекти лекцій, основну рекомендовану літературу, що стосується даної теми та виконати завдання, які запропоновані для самостійного опрацювання по кожній темі окремо і представлені після відповідного лекційного блоку у рубриці "Опрацювати самостійно". Важливим етапом є проведення студентами самоконтролю щодо засвоєння основних питань кожної теми. Зверніть увагу, що лекційний матеріал супроводжується питаннями для самоконтролю, які надаються під рубрикою "Контрольні запитання".

Лише після цього можна приступити до підготовки відповідей на теоретичні і практичні питання практичних занять з курсу. Практичний блок курсу для денної форми навчання включає 18 год., для заочної – 8 год. аудиторної роботи. На обговорення виносяться наступні теми:

- Теоретичні основи технології навчання. Класифікація технологій навчання
- Традиційні та нові технології навчання
- Технології формування творчої особистості
- Педагогічні технології авторських шкіл
- Готовність педагога до інноваційної діяльності з використанням креативних технологій

Кожна практична робота супроводжується основними питаннями, списком рекомендованої літератури, творчими завданнями. Зверніть увагу, що по кожному практичному заняттю зазначені рекомендовані форми проведення і форми звітності.

Слід зазначити, що навчально-методичний посібник вміщує словник до курсу, який, безсумнівно, допоможе при підготовці теоретичних питань практичних занять курсу.

Увага! Студенти, які пропустили заняття (незалежно від причин), або отримали на практичних заняттях незадовільну оцінку, зобов'язані не пізніше ніж у двотижневий термін з'явитися на консультацію до викладача і відзвітувати по темі, що виносилася на обговорення на занятті. Студенти, які не відзвітувалися до початку сесії, атестуються незадовільно і відповідно не отримують позитивної оцінки за відповідний семестр і не допускаються до заліку.

ПРАКТИЧНИЙ ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

Практична робота 1.

Теоретичні основи технології навчання. Класифікація технологій навчання

Мета:

- уточнити поняття: “інновація”, “педагогічна інновація”, “педагогічна технологія”, “технологія навчання”, “освітня технологія”;
- проаналізувати технологічний підхід до побудови навчання, з’ясувати його реальні можливості та сферу адекватного застосування;
- дослідити особливості сучасних класифікацій технологій навчання.

Форма проведення заняття: захист презентацій, колективне обговорення.

Питання для обговорення

1. Інноваційні тенденції розвитку сучасної освіти
  - 1.1. Інноваційність як ознака сучасності
  - 1.2. Гуманістична спрямованість освітніх інноваційних процесів
2. Педагогічна технологія
  - 2.1. Історичні аспекти педагогічної технології
  - 2.2. Сутність і особливості педагогічної технології
  - 2.3. Класифікація педагогічних технологій
  - 2.4. Головні ознаки педагогічних технологій
3. Класифікації технологій навчання

Практичні завдання

Завдання 1. Підготувати тезисний конспект за основними питаннями теми.

Форма звіту: тезисний конспект до 4 сторінок

Завдання 2. Порівняйте індивідуальну майстерність вчителя з діяльністю, що бере за основу технологію (користуйтеся планом):

- Хто виконує процес навчання або виховання? Як він виконується від початку до кінця?
- Що повинен знати виконавець процесу?
- Час виконання процесу.
- Якість продукту.
- Що в основі процесу (науковий розрахунок, інтуїція, відчуття, знання, досвід)?
- Можливе масове виробництво?

Форма звіту: порівняльна таблиця

Завдання 3. Визначте спільне і відмінне в поняттях «педагогічна технологія», «освітня технологія», «технологія навчання».

Форма звіту: схема

Завдання 4. Підготуйте презентацію на тему «Класифікація навчальних технологій»

Форма звіту: презентація PowerPoint (кількість слайдів до 10)

Рекомендована література

1. Аніщенко О. В. Сучасні педагогічні технології: курс лекцій / О. В. Аніщенко, Н. І. Яковець. – Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2005. – 198 с.
2. Бершадский М.Е. Дидактические и психологические основания образовательной технологии/ М.Е.Бершадский М.Е., В.В. Гузеев. – М.: Центр «Педагогический поиск», 2003. – 256 с.
3. Беспалько В.П. Слагаемые педагогических технологий/ В.П.Беспалько. – М.: Педагогика, 1989. – 192 с.
4. Гришина Т. Освітня технологія як об'єкт методичної роботи / Т. Гришина - Х.: Основа, 2003. – 104с.
5. Докучаєва В. Проектування інноваційних педагогічних систем у сучасному освітньому просторі/ В.Докучаєва. – Луганськ: Алма-матер, 2003. – 304 с.
6. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій: [навч. посібник]/ [автор-укладач Н.П.Наволокова]. – Х.: Вид. група «Основа», 2010. – 176 с.
7. Зайчук В. О. Сучасні педагогічні технології: дидактично-інноваційний аспект. Т.2. / В. О. Зайчук, А. С. Нісімчук, А. Д. Білан. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2009. – 312 с.
8. Ліщук І. Р. Робота школи в режимі інноваційного розвитку / І.Р. Ліщук // Сучасна шк. України.– 2009. - № 9(вересень). – С. 37–39.
9. Нісімчук А. С. Сучасні педагогічні технології: навч. посіб. / А. С. Нісімчук, О. С. Падалка, О. Т. Шпак. – К.: ВЦ «Просвіта», 2000. – 368 с.
10. Освітні технології: [навч.-метод. посіб] / [О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.]; за ред. О.М. Пехоти. – К.: Видавництво А.С.К., 2003. – 255 с.

11. Оцінювання та відбір педагогічних інновацій: теоретико-прикладний аспект. Науково-методичний посібник / [За редакцією Л. Даниленко]. – К: Логос, 2001. – 185 с.
12. Педагогічні технології: теорія та практика: навч.-метод. посіб. / за ред. М. В. Гриньової; Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка– Полтава : АСМІ, 2006. – 230 с.
13. Роберт И.В. Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы; перспективы использования. Монография./ И. В. Роберт - М.: ИИО РАО, 2010. - 140с.
14. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: Підручник. / С. О Сисоєва – К.: Міленіум, 2006. – 344с.

Практична робота 2.

Традиційні та нові технології навчання

Мета:

- уточнити поняття: “технологія навчання”, “традиційні технології навчання”, “нові технології навчання”;
- проаналізувати сутнісні характеристики традиційних та нових технологій навчання;
- дослідити особливості використання технологій навчання у сучасному навчально-виховному процесі української школи.

Форма проведення заняття: колективна дискусія.

Питання для обговорення

1. Традиційне навчання у цілісному педагогічному процесі
  - 1.1. Закономірності та організаційні принципи використання традиційних технологій навчання у сучасних закладах освіти
  - 1.2. Класифікація традиційних технологій навчання
2. Нові педагогічні технології
  - 2.1. Предметно-орієнтовні технології навчання
  - 2.2. Особистісно-орієнтовні технології навчання
3. Порівняльна характеристика традиційних і нових технологій навчання

Практичні завдання

Завдання 1. Підготувати тезисний конспект за основними питаннями теми.

Форма звіту: тезисний конспект до 4 сторінок

Завдання 2. Спираючись на схему, порівняйте традиційні і нові технології навчання. Запропонуйте власні альтернативні схеми.

Форма звіту: схема з коментарями

Завдання 3. Охарактеризуйте будь-яку традиційну або нову педагогічну технологію (на вибір) за наступним планом:

1. Назва технології, що відображає головну проблему, основні якості, принципову ідею, основний напрямок модернізації навчально-виховного процесу або характерну регіональну (місцеву) ситуацію.
2. Цільові орієнтації технології.
3. Концептуальна основа педагогічної технології.
4. Зміст і структура педагогічної діяльності вчителів і учнів в рамках технології.
5. Процесуальна характеристика (методичні особливості). У процесуальній характеристиці технології насамперед розкриваються методи і форми організації навчальної діяльності, структура і алгоритми діяльності суб'єктів і об'єктів, комплексне застосування і взаємодія всіх методичних засобів, описуються мотиваційна характеристика, особливості методики, застосування методів і засобів навчання, управління та організаційні форми педагогічного процесу (діагностика, планування, регламент, корекції).
6. Навчально-методичне забезпечення.

Форма звіту: паспорт технології навчання

Завдання 4. У Л. Виготського є такі слова: “Педагогіка має орієнтуватися не на вчорашній, а на завтрашній день дитячого розвитку. Навчання добре лише тоді, коли йде попереду розвитку”. Прокоментуйте цей вислів.

Форма-звіту: міні –есе.

Рекомендована література

1. Докучаєва В. Проектування інноваційних педагогічних систем у сучасному освітньому просторі/ В.Докучаєва. – Луганськ: Алма-матер, 2003. – 304 с.
2. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій: [навч. посібник]/ [автор-укладач Н.П.Наволокова]. – Х.: Вид. група «Основа», 2010. – 176 с.
3. Зайчук В. О. Сучасні педагогічні технології: дидактично-інноваційний аспект. Т.2. / В. О. Зайчук, А. С. Нісімчук, А. Д. Білан. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2009. – 312 с.
4. Зеер Э.Ф. Основы личностно ориентированного образования / Э. Ф. Зеер, Э. Э. Сыманюк ; Урал. гос. проф.-пед. ун-т. — Екатеринбург: Издательство УГППУ, 2001. — 50 с.
5. Интернет в гуманитарном образовании [Текст] : учебное пособие для студентов высших учебных заведений / под ред. Е. С. Полат. - Москва : ВЛАДОС, 2001. - 272 с.
6. Информационные технологии открытого образования / В.И.Галкин [и др.]. – М.: Интернет Инжиниринг, 2004. – 208 с.
7. Компетентностный подход. Инновационные методы и технологии обучения: учебно-методическое пособие / сост. Н.В.Соловова, С.В.Николаева. Самара: «Универс групп», 2009. – 137с.
8. Кравчук О. В. Індивідуалізація навчально-виховного процесу: дидактичні завдання міжпредметного змісту / О.В. Кравчук, Е С..Шухова // Географія та основи економіки в школі. – 2007. – № 10. – С.38–42.
9. Лихачев Б.Т. Педагогика. Курс лекций: Учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений и слушателей ИПК и ФПК/ Б. Т. Лихачев. – М.: Прометей, Юрайт, 1998. – 464 с
10. Ліщук І. Р. Робота школи в режимі інноваційного розвитку / І.Р. Ліщук // Сучасна шк. України. – 2009. - № 9(вересень). – С. 37–39.
11. Лысенкова, С. Н. Методом опережающего обучения : книга для учителя : из опыта работы / С. Н. Лысенкова.– Москва : Просвещение, 1988. – 192 с.
12. Морева Н.А. Современная технология учебного занятия / Н.А. Морева. – М.: Просвещение, 2007. – 158 с. – (Библиотека учителя).
13. Освітні технології: [навч.-метод. посіб] / [О.М. Психота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.]; за ред. О.М. Психоти. – К.: Видавництво А.С.К., 2003. – 255 с.
14. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання: [науково-методичне видання] / О.І. Пометун.– К.: СПД Кулінічев Б.М., 2007. – 144 с.
15. Попков В.А. Дидактика высшей школы: [учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений] / В.А.Попков, А.В. Коржуев. - [3-е изд., испр. и доп.]. – М.: Издательский центр «Академия», 2008. – 224 с.
16. Роберт И.В. Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы; перспективы использования. Монография./ И. В. Роберт - М.: ИИО РАО, 2010. - 140 с.

17. Русняк Т. С. Освітні технології - похідні нового типу освіти / Т.С. Русняк // Математика в школах України. - Основа, 2015. - 6. - С. 2-9.

ПРАКТИЧНИЙ ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА І КРЕАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Практична робота 1.

Технології формування творчої особистості

Мета:

- уточнити поняття “творчість”, “творча особистість”, “технології формування творчої особистості” ;
- ознайомити студентів із змістом поняття «креативні технології навчання», розглянути особливості технології колективної творчої діяльності та технології формування творчої особистості Г. Альтшуллера;
- проаналізувати передумови звернення до технологій формування творчої особистості в наш час і умови ефективності їх застосування в навчальному процесі сучасної української школи.

Форма проведення заняття: семінар-практикум.

Питання для обговорення

1. Наукові уявлення про творчість

- 1.1. Поняття “творчої особистості”. Творчі можливості особистості: структура та проблеми розвитку
- 1.2. Підходи до розвитку творчої особистості у педагогічній науці
- 1.3. Розвиток творчої особистості учнів у процесі навчання

2. Поняття “креативні технології навчання”. Технології формування творчої особистості. Технології колективної творчої діяльності

3. Основні концептуальні положення технології Г. Альтшуллера: особливості змісту

Практичні завдання

Завдання 1. Проаналізуйте особливості поняття «креативні технології навчання». Які на вашу думку, передумови звернення до них в наш час?

Форма-звіту: міні-есе “Креативні технології і сучасна система української освіти”

Завдання 2. Розкрийте суть і основні етапи технології колективної творчої діяльності.

Які виховні завдання допомагає вирішувати ця технологія?

Форма-звіту: розгорнута відповідь на запитання (об’єм до 2 сторінок)

Завдання 3. Розкрийте суть і основні етапи технології колективної творчої діяльності.

Які виховні завдання допомагає вирішувати ця технологія?

Форма-звіту: розгорнута відповідь на запитання (об’єм до 2 сторінок)

Завдання 4. Особливості змісту технології Г. Альтшуллера.

Форма-звіту: таблиця

Автор-розробник	
Класифікаційні параметри	<i>За рівнем застосування – За філософською основою - За типом управління - За організаційною формою – За переважним методом – За категорією учнів -</i>
Особливості змісту	
Методи і прийоми	
Підходи до розвитку творчої особистості	

Рекомендована література

1. Башмаков А. И. и др. Креативная педагогика: методология, теория, практика /Под ред. Ю.Г.Круглова. - М.: Ред.-изд. центр «Альфа», 2002. – 240 с.
2. Кузнецов Ю. М. Теорія розв'язання творчих задач: навч. посібник для вищих навч. закладів/ Ю.М.Кузнецов; Нац. техн. ун-т України "Київський політехн. ін-т". -К.: ЗМОК, 2003. - 296 с.:іл.
3. Морозов А. В., Чернилевский Д. В. Креативная педагогика и психология. - М.: Академический проект, 2004.- 560 с.

4. Попков В.А. Дидактика высшей школы: [учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений] / В.А.Попков, А.В. Коржуев. - [3-е изд., испр. и доп.]. – М.: Издательский центр «Академия», 2008. – 224 с.
5. Решетников П. Е. Нетрадиционная технологическая система подготовки учителей. Рождение мастера: кн. для преподавателей высш. и сред. пед. учеб. заведений / П. Е. Решетников. - М.: ВЛАДОС, 2000. - 301 с. : ил. - (Педагогическая мастерская).
6. Русняк Т. С. Освітні технології - похідні нового типу освіти / Т.С. Русняк // Математика в школах України. - Основа, 2015. - 6. - С. 2-9.
7. Ткаченко А.В., Герасименко М.О., Даценко О.А. Сучасні педагогічні технології інноваційних і авторських шкіл // Педагогічні технології: теорія та практика: навчально-методичний посібник / за ред. проф. М.В.Гриньової. - АСМІ, 2006. – С.175-198.
8. Ткаченко Л. В. Формування нового педагогічного мислення: нові освітні технології / Л.В. Ткаченко // Освіта. – 2011. - № 14(9-16 березня). – С. 10-11.
9. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти./ М.М. Фіцула — К.: Видавничий центр «Академія», 2002. — 528с.
10. Яковенко Т. В. Педагогічна творчість та педагогічна креативність в контексті професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання / Т. В. Яковенко // Проблеми інженерно педагогічної освіти. - 2013.-№40-41.-С. 8-15.-Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2013_40-41_3

Практична робота 2.

Педагогічні технології авторських шкіл

Мета:

- уточнити поняття “авторська школа”, “авторська педагогічна технологія”, “альтернативна школа”;
- систематизувати знання студентів про особливості інноваційної творчої педагогічної діяльності;
- проаналізувати педагогічні технології окремих авторських шкіл.

Форма проведення заняття: круглий стіл “Авторська школа в Україні і за кордоном”

Питання для обговорення

1. Поняття “авторська школа” в педагогіці.
2. Досвід роботи зарубіжних і українських авторських шкіл. Педагогічні технології авторських шкіл:
  - 2.1. Українознавча авторська школа “Тривіта” (директор М. Чумарна, м. Львів)
  - 2.2. Полтавська авторська національна школа №37 (директор О. І.Вовк)

2.3. Авторська експериментальна школа–комплекс №3 (директор М. П. Гудзик, Одеська область)

2.4. Школа адаптивної педагогіки (Є.А. Ямбург, Б.А. Бройде)

2.5. Агрошкола О.О.Католикова (м.Сиктивкар, Республіка Комі)

2.6. Школа Завтрашнього Дня (Д.Ховард)

3. Поняття альтернативних шкіл: досвід роботи альтернативних шкіл в Україні ті за кордоном.

Практичні завдання

Завдання 1. Підготувати тезисний конспект за основними питаннями теми.

Форма звіту: тезисний конспект до 4 сторінок

Завдання 2. Підготувати доповідь про будь-яку сучасну українську авторську школу (на вибір).

Форма-звіту: доповідь

Рекомендована література

1. Башмаков А. И. и др. Креативная педагогика: методология, теория, практика /Под ред. Ю.Г.Круглова. - М.: Ред.-изд. центр «Альфа», 2002. – 240 с.
2. Дичківська, І.М. Інноваційні педагогічні технології [Текст] : навчальний посібник / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352с. – С.56 - 72, 75 - 79.
3. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / Автор-укладач Н. П. Наволокова. — Х.: Вид. група «Основа», 2012. — 176 с. — (Серія «Золота педагогічна скарбниця»).
4. Левитес Д.Г. Автодидактика. Теория и практика конструирования собственных технологий обучения / Д.Г. Левитес – М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2003. – 320 с.
5. Морозов А. В., Чернилевский Д. В. Креативная педагогика и психология. - М.: Академический проект, 2004.- 560 с.
6. Радионов В.Е. Нетрадиционное педагогическое проектирование: [учебное пособие] / В.Е.Радионов.– Питер: СПб.: СПбГТУ, 1996. – 256 с.
7. Панфилова А.П. Инновационные педагогические технологии: активное обучение. – М.: Академия, 2009. – 192 с.
8. Педагогические технологии: Учебное пособие для студентов педагогических специальностей / Под общей ред. В.С. Кукушина. – Серия «Педагогическое образование». – Ростов н/Д: издательский центр «Март», 2002. – 320 с.

9. Селевко, Г.К. Энциклопедия образотворчих технологий [Текст] : В 2 т. Т.1. / Г. К. Селевко. – М. : НИИ школьных технологий, 2006. – 816 с. – 816с. – с.46 - 55.
10. Ткаченко А.В., Герасименко М.О., Даценко О.А. Сучасні педагогічні технології інноваційних і авторських шкіл // Педагогічні технології: теорія та практика: навчально-методичний посібник / за ред. проф. М.В.Гриньової. - АСМІ, 2006. – С.175-198.
11. Шматков Є.В., Коваленко Д.В. Інноваційні технології навчання: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів інженерно-педагогічних спеціальностей. – Харків: ВПП «Контраст», 2008.– 172 с.

Практична робота 3.

Готовність педагога до інноваційної діяльності з використанням креативних технологій

Мета:

- уточнити поняття “педагогічна інноваційна діяльність”, “ готовність до інноваційної педагогічної діяльності”, “ новаторський педагогічний досвід” ;
- виявити шляхи формування готовності педагога до здійснення інноваційної діяльності;
- сформулювати вимоги до педагога інноваційного спрямування.

Форма проведення заняття: семінар-практикум.

Питання для обговорення

1. Передумови виникнення педагогічної інноватики в Україні
2. Інноваційний потенціал педагога
  - 1.1. Професійні та особистісні якості педагога необхідні для здійснення інноваційної діяльності
  - 1.2. Готовність до інноваційної педагогічної діяльності. Показники готовності до інноваційної діяльності
  - 1.3. Форми залучення педагога до інноваційної діяльності
3. Глобальні тенденції у світовій системі освіти XXI століття. Вимоги до педагога інноваційного спрямування.

Практичні завдання

Завдання 1. Підготувати тезисний конспект за основними питаннями теми.

Форма звіту: тезисний конспект до 4 сторінок

Завдання 2. Чим, на Вашу думку, обумовлені психологічні бар'єри в інноваційній діяльності педагога?

Заповніть таблицю

№	Назва бар'єру	Причина формування	Наслідки

Форма-звіту: таблиця

Завдання 3. Складіть власний список показників готовності педагога до інноваційної діяльності. Проранжуйте їх показники.

Форма-звіту: аргументована відповідь (обсяг до 1 сторінки)

Завдання 4. Які якості треба розвивати майбутньому педагогу, щоб сформувати готовність до інноваційної діяльності?

Форма-звіту: міні-есе “Я б в новатори пішов...”

Рекомендована література

1. Бершадский М.Е. Дидактические и психологические основания образовательной технологии / М.Е.Бершадский М.Е., В.В. Гузеев. – М.: Центр «Педагогический поиск», 2003. – 256 с.
2. Бондар С. Перспективні педагогічні технології в шкільній освіті/ [С.Бондар, Л. Момот Л., М.Головко; за ред. С. Бондаря]. - Рівне: Теніс, 2003. - 228 с.
3. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: [навчальний посібник] / І. Дичківська - К.: Академвидав, 2004. – 112 с.
4. Докучаєва В. Проектування інноваційних педагогічних систем у сучасному освітньому просторі / В.Докучаєва. – Луганськ: Алма-матер, 2003. – 304 с.
5. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій: [навч. посібник]/ [автор-укладач Н.П.Наволокова]. – Левитес Д.Г. Автодидактика. Теория и практика конструирования собственных технологий обучения / Д.Г. Левитес – М.: Издательство Московского психолого-социального

- института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2003. – 320 с. – (Серия «Библиотека педагога-практика»).
6. Лісіна Л.О. Підготовка вчителя в системі післядипломної педагогічної освіти до конструювання навчальних технологій: теоретико-методологічний аспект: [монографія] / Л.О. Лісіна. – Запоріжжя: ТОВ «Плюс 73», 2011. – 472 с.
  7. Маригодов В. К. Педагогика и психология: аспекты активизации творчества и готовности к профессиональной деятельности: учеб. пособие для высш. учеб. заведений/ В. К. Маригодов, С.Е.Моторная; Севастопольский нац. техн. ун-т. -К.: ВД "Професіонал", 2005. -192 с.:а-ил.
  8. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / [Полат Е., Бухаркина М., Моисеева М., Петров А.]; под ред. Е.С. Полат Е. – М.: Академия – 2000. – 271 с.
  9. Оцінювання та відбір педагогічних інновацій: теоретико-прикладний аспект. Науково-методичний посібник / [За редакцією Л. Даниленко]. – К: Логос, 2001. – 185 с.
  10. Панфилова А.П. Инновационные педагогические технологии: активное обучение/А. П. Панфилова– М.: Академия, 2009. – 192 с.
  11. Пехота О.М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя: [монографія]/ О. Пехота , А.Старева – 2-е вид. доп. та перероб. – Миколаїв: вид-во «Іліон», 2006. – 272 с.
  12. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: [навчальний посібник]/ [О.М. Пехота, В.Д. Будак, А.М. Старева та ін]; за ред. І.А. Зязюна, О. М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2003.– 240 с.
  13. Радионов В.Е. Нетрадиционное педагогическое проектирование: [учебное пособие] / В.Е.Радионов.– Питер: СПб.: СПбГТУ, 1996. – 256 с.
  14. Хуторской А. В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения/ А.В.Хуторской. -Спб., М.: Изд-во НГУ, 2003. - 416 с.:ил.
  15. Шматков Є.В., Коваленко Д.В. Інноваційні технології навчання: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів інженерно-педагогічних спеціальностей./ Є.В. Шматков, Д.В.Коваленко– Харків: ВПП «Контраст», 2008. – 172 с.
  16. Штефан Л.В. Інноваційні технології в освіті: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів інженерно-педагогічних спеціальностей / Л. В. Штефан. – Харків: УПА, 2011. – 176 с.

3.2. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

ТЕМИ РЕФЕРАТІВ

1. Еволюція поняття “педагогічна технологія”. Фактори, які впливають на вибір педагогічної технології.
2. Історія виникнення технологічного підходу в освіті.
3. Особливості використання технологій навчання у педагогічній діяльності.
4. Особливості дистанційного навчання.
5. Модульно-рейтингова технологія навчання.
6. Вальдорфська педагогіка.
7. Вимоги до особистості педагога (Вальдорфська школа).
8. Школа самовизначення О. Тубельського.
9. Гуманно-особистісна технологія Ш.О. Амонашвілі.
10. Технології індивідуалізації навчання.
11. Технології індивідуалізації та диференціації навчання у школі.
12. Технології диференційованого навчання.
13. Ігрові технології навчання.
14. Технології розвивального навчання.
15. Концептуальні положення систем розвивального навчання Л.С. Виготського, Л.В. Занкова, В.В. Давидова, Д.Б. Ельконіна.
16. Технології формування творчої особистості.
17. Технологія навчання як дослідження.
18. Технологія виховання скаутів. Технологія виховання скаутської організації “Пласт”.
19. Технологія саморозвитку (школа М. Монтесорі).
20. Школа діалогу культур.
21. Індивідуальність учителя і освітні технології.

3.3. ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО МОДУЛЬНИХ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

Змістовний модуль 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

1. Сутність понять “технологія”, “технологізація”, “технологічний підхід”.
2. Технологізація освіти як історична неперервність. Ознаки і принципи технологічного підходу у навчанні.
3. Умови ефективного використання технологічного підходу у навчанні.
4. Роль і значення технологізації в сучасному світі.
5. Інноваційні тенденції розвитку освіти в Україні. Інноваційний підхід як умова гуманізації освіти.
6. Технологія як психолого-педагогічна категорія. Компоненти педагогічної технології. Основні ознаки педагогічної технології.
7. Класифікація технологій навчання.
8. Поняття та сутність проектування технології навчання. Методологічне забезпечення процесу проектування.
9. Етапи й особливості педагогічного проектування.
10. Методи проектування й конструювання технології навчання.
11. Експертиза педагогічної технології. Критерії ефективності при перевірці технологій навчання. Методи перевірки.
12. Проблеми впровадження технологій навчання у навчально-виховний процес закладу освіти.
13. Традиційне навчання у цілісному педагогічному процесі. Закономірності та організаційні принципи використання традиційних технологій навчання у сучасних закладах освіти.
14. Класифікація традиційних технологій навчання.
15. Нові педагогічні технології.
16. Порівняльна характеристика традиційних і нових технологій навчання.
17. Технологія формування пізнавальної активності, позитивної мотивації та творчості тих, хто навчається.
18. Особистісно орієнтована технологія навчання.
19. Технологія безперервної освіти. Самоосвіта.
20. Шляхи удосконалення навчальних технологій.

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕДАГОГА І КРЕАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

1. Поняття “педагогічні інновації”, “інноваційний процес” та “інноваційні технології”. Критерії педагогічних інновацій.
2. Інноваційні технології навчання.
3. Інноваційні технології в освіті та особливості їх використання.
4. Наукові уявлення про творчість.
5. Творчі можливості особистості: структура та проблеми розвитку.
6. Поняття “творча особистість”. Якість творчої особистості. Підходи до розвитку творчої особистості.
7. Творчість у педагогічній діяльності. Розуміння творчості як процесу рішення проблем і нестандартних задач.
8. Розвиток творчої особистості учнів у процесі навчання. Особливості роботи з обдарованими дітьми.
9. Концептуальні положення технології колективного розвитку творчої особистості.
10. Технології формування творчої особистості.
11. Інтегральні технології навчання.
12. Наукові уявлення про креативність і креативне мислення. Поняття креативної технології навчання.
13. Основні концептуальні положення технології Г. Альтшуллера.
14. Технологія евристичної освіти (А. Хуторський).
15. Поняття “авторська школа” в педагогіці.
16. Досвід роботи зарубіжних і українських авторських шкіл.
17. Поняття альтернативних шкіл. Досвід роботи альтернативних шкіл в Україні і за кордоном.
18. Інноваційний потенціал педагога.
19. Інноваційна компетентність педагога.
20. Готовність педагога до інноваційної діяльності з використанням креативних технологій

4.ФОРМИ ТА ВАРІАНТИ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Поточне тестування та самостійна робота										Підсумковий тест (залік)	Сума
Модуль 1, %					Модуль 2, %					100	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10		
10	10	10	10	10	10	10	10	10	10		

Розподіл балів, які отримують студенти

T1, T2 ... T12 – теми змістових модулів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
80-89	B	добре	
70-79	C		
64-69	D	задовільно	
50-63	E		
30-49	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-29	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

5. ОСНОВНІ ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

---

1. Технологічний підхід в освіті: роль, значення, переваги.
2. Технологія навчання як психолого-педагогічна категорія.
3. Класифікація технологій навчання.
4. Процедура дидактичного проектування: етапи й особливості педагогічного проектування. методи проектування й конструювання технології навчання.
5. Експертиза педагогічної технології. Критерії ефективності при перевірці технологій навчання.
6. Проблеми впровадження технологій навчання у навчально-виховний процес закладу освіти.
7. Поняття та сутність проектування технології навчання. Методологічне забезпечення процесу проектування.
8. Педагогічні засоби реалізації різних типів педагогічних технологій.
9. Місце традиційних і нових технологій навчання в інноваційному просторі освітнього закладу.
10. Особистісно-орієнтовані педагогічні технології
11. Технологія проблемного навчання.
12. Технологія програмованого навчання.
13. Технологія диференційованого навчання.
14. Інтерактивні технології навчання.
15. Технологія критичного мислення.
16. Технологія навчання як дослідження.
17. Проектна технологія навчання.
18. Технологія модульно-розвиваючого навчання.
19. Технологія інтегрального навчання.
20. Наукові уявлення про креативність і креативне мислення.
21. Специфіка креативних технологій навчання.
22. Поняття “авторська школа” в педагогіці. Відмінні риси авторських шкіл.
23. Досвід роботи альтернативних шкіл в Україні і за кордоном.
24. Технології формування творчої особистості.
25. ТРВЗ-педагогіка як новий педагогічний напрям.
26. Технологія евристичної освіти (А. Хуторський).
27. Основні концептуальні положення технології Г. Альтшуллера.
28. Характеристика технології навчання (на вибір студента)
29. Інноваційні тенденції розвитку освіти в Україні.
30. Інноваційний потенціал педагога.
31. Інноваційна компетентність педагога.
32. Готовність педагога до інноваційної діяльності з використанням креативних технологій.

6. СЛОВНИК ДО КУРСУ

Авторські школи – експериментальні навчально-виховні установи, діяльність яких заснована на ведучій психолого-педагогічній концепції, розробленої автором, або авторським колективом. Статус авторської школи привласнюється відповідним органом керування утворенням після проведення спеціальної суспільно-державної експертизи.

Авторські педагогічні технології – це технології, розроблені педагогами-практиками, в яких у різних варіантах поєднано адекватні змісту і цілям різнорівневого і різнопрофільного навчання структурно-логічні, інтеграційні, ігрові, комп'ютерні, діалогові, тренінгові технології.

Альтернативні школи (від лат. alter – інший), «вільні школи» - неповні й повні середні школи, які діють паралельно або замість звичайних шкіл і забезпечують освіту, альтернативну за змістом або за формами і методами роботи з учнями. Виникли наприкінці 60-х років ХХ ст. в рамках антиавторитарних педагогічних рухів. Завдання альтернативної школи - забезпечити індивідуалізацію й диференціацію вивчення великої кількості елективних предметів і курсів за допомогою спеціалізованої навчальної бази й методів роботи. Існує понад 10 типів таких шкіл: «відкриті школи», «школи без стін», «навчальні центри», «магічні школи», «навчальні парки», «вуличні академії» тощо.

Безперервне навчання — навчання, яке має місце в перебігу всього життя індивідуума, і яке обумовлене інтенсивним оновленням знань і умінь, необхідних для успішної і ефективної професійної діяльності і особистісного самовизначення.

Вальдорфська педагогіка – сукупність методів і прийомів навчання і виховання, заснована на інтерпретації розвитку людини як цілісної взаємодії тілесних, щиросердечних і духовних факторів. Основи її розробив Р.Штайнер. Задача цієї педагогіки сформульована їм як виховання духовно вільної особистості, здатної в індивідуальній творчості переборювати тенденцію суспільства до консервативного відтворення існуючих соціальних структур і стереотипів поведінки й у такий спосіб діяти на користь прогресу, мистецьки пробуджувати сховані в людині природні задатки.

Готовність до інноваційної педагогічної діяльності – особливий особистісний стан, який передбачає наявність у педагога мотиваційно-ціннісного ставлення до професійної діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості і рефлексії. Успішність інноваційної діяльності передбачає, що педагог усвідомлює практичну значущість різних інновацій у системі освіти не лише на професійному, а й на особистісному рівні.

Гуманізація освіти – основна складова нового педагогічного мислення, яка передбачає переоцінку всіх компонентів педагогічного процесу у світлі їхньої людино творчої функції.

Гуманітаризація освіти – переорієнтація освіти з предметно-змістового принципу навчання основ наук на вивчення цілісної картини світу й насамперед – світу культури, світу людини, на формування в молоді гуманітарного й системного мислення; система заходів, спрямована на пріоритетний розвиток загальнокультурних компонентів у змісті, формах і методах навчання, на формування особистісної зрілості учнів, студентів, розвиток їх творчих здібностей.

Гуманно-особистісна технологія Ш. Амонашвілі базується на розумінні того, що дитина – цілісна особистість. Саме тому потрібно, щоб педагогічний процес захоплював її повністю, з усіма життєвими прагненнями й потребами. Навчання повинно стати для особистості сенсом життя, реалізуючи внутрішню готовність до розвитку, самостійності й морального становлення. Учень повинен усвідомлювати навчальну задачу як вільно обрану та приймати її на основі власного бажання. Цільові орієнтації: сприяти становленню, розвитку і вихованню в дитині благородної людини шляхом розкриття її особистісних якостей; облагороджувати душу і серце дитини; розвиток і становлення пізнавальних сил дитини; забезпечення умов для розширеного і поглибленого об'єму знань і вмінь; ідеал виховання – самовиховання.

Дистанційна технологія навчання передбачає просторову віддаленість суб'єктів навчання, за умови, що навчально-виховний процес забезпечується сукупністю сучасних технологій, які забезпечують доставку інформації в інтерактивному режимі за допомогою використання ІКТ від тих, хто навчає (викладачів), до тих, хто навчається (школярів чи студентів).

Диференційоване навчання - організація навчально-виховного процесу з урахуванням типових індивідуальних особливостей учнів.

Дослідницький метод у навчанні – метод залучення учнів до самостійних і безпосередніх спостережень, на основі яких вони встановлюють зв'язки предметів і явищ дійсності, роблять висновки, пізнають закономірності.

Евристичні технології - це система принципів і правил, які задають найбільш імовірні стратегії і тактики діяльності фахівців в тій чи іншій області за рішенням нестандартних, творчих завдань. Вони стимулюють активність й інтуїтивне мислення учнів в процесі пошуку ідей, пропозицій, сприяють інтегруванню накопиченої інформації і на цій основі значно підвищують ефективність прийнятих рішень.

Експертиза - розгляд, дослідження експертом-фахівцем якихось справ, питань, що потребують спеціальних знань (педагогічних, медичних, юридичних тощо) .

Експертиза технології навчання – перевірка педагогічної ефективності технології навчання. Сутність науково-педагогічної експертизи полягає в наступному: 1) дослідження педагогічних явищ, процесів, проблем, результатів педагогічної діяльності; 2) з'ясування наявного стану та потенціалу даного освітнього

закладу; 3) оцінка альтернативних рішень; 4) визначення найбільш бажаних варіантів організації освітнього процесу з метою поліпшення якості та оновлення змісту освіти; 5) прогнозування розвитку системи освіти.

Зміст освіти – педагогічне адаптований соціальний досвід людства, тотожній за структурою культурі людства.

Ігрові педагогічні технології - успішно реалізуються як у навчально пізнавальній, так й у виховній діяльності. За характером змісту й структури ці технології є проникними, оскільки їх елементи часто залучають до інших технологій та відіграють роль каталізаторів. Серед різноманітних груп ігор виокремимо педагогічні. За характером педагогічного процесу виокремлюють такі групи ігор: 1) навчальні, тренувальні, узагальнюючі, контролюючі; 2) пізнавальні, виховні, розвивальні; 3) репродуктивні, продуктивні, творчі; 4) комунікативні, діагностичні, профорієнтаційні та ін. За характером ігрової методики найбільш поширеним є предметні, сюжетні, рольові, ділові, імітаційні, ігри-драматизації.

Інновація — нововведення, зміна, оновлення; новий підхід, створення якісно нового, використання відомого в інших цілях. Інновацію розглядають як процес і як результат. *Інновація як процес* означає часткову або масштабну зміну стану системи і відповідну діяльність людини. *Інновація як результат* має на увазі створене нове («новації»).

Інноваційна компетентність педагога – система мотивів, знань, умінь, навичок, особистісних якостей педагога, що забезпечує ефективність використання нових педагогічних технологій у роботі з дітьми.

Інноваційні педагогічні технології - це цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів навчання і виховання, що охоплюють цілісний навчально-виховний процес на всіх його етапах.

Інноваційний потенціал педагога - сукупність соціокультурних і творчих характеристик особистості педагога, який виявляє готовність вдосконалювати педагогічну діяльність, а також наявність внутрішніх засобів та методів, здатних забезпечити цю готовність.

Інтегральна педагогічна технологія – це модель навчання, яка ґрунтується на виявленні в різних навчальних предметах однотипних елементів (проблем, сюжетів, подій, закономірностей тощо) і поєднанні їх у якісно нову цілісність з метою створення загального образу світу. Мета технології — створити оптимальні умови для розвитку та самореалізації школяра шляхом формування цілісних знань про об'єкт, що вивчається. Автор-розробник — О.Мариновська.

Інтеграція як засіб навчання – це пошук спільної платформи для зближення предметних знань, засіб отримання нових на стику предметних. Вона заповнює прогалини у знаннях учня, отримані у ході диференційованого навчання, спрямована на розвиток системного мислення. Інтеграція як мета навчання передбачає формування цілісних знань, творення власного “образу світу” у свідомості школяра.

Формування цілісності розглядається як механізм самоорганізації знань, мозаїчних, енциклопедичних, відірваних від ціннісно-сміслової сфери дитини.

Інтегровані технології (П. Ерднієв) - вчитель чітко визначає поняття, ідеї та навички, які мають бути засвоєні учнем, а потім за допомогою багатостороннього підходу допомагає учневі спрямувати власну діяльність на досягнення цих цілей. При цьому учень може діяти у власному темпі, заповнюючи прогалини у своїх знаннях або пропускаючи те, що вже засвоєно.

Інтерактивне навчання (ІН) – діалогове, у ході якого здійснюється взаємодія вчителя та учня; спеціальна форма пізнавальної діяльності з цілком конкретними та прогнозованими цілями. Сутність його полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умов постійної активної взаємодії всіх учнів та педагогів. Всі суб'єкти педагогічного процесу є рівноправними, рівнозначними. Організація ІН передбачає моделювання на уроці життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем.

Інформаційна освітня технологія (ІОТ) – така модель навчально-виховного процесу, у якій мета досягається насамперед за рахунок найповнішого використання можливостей комп'ютерів (комп'ютерних мереж) та програмного забезпечення.

Креативність – творча, новаторська діяльність; творчі здібності індивіда, що характеризуються здатністю до продукування принципово нових ідей і що входять в структуру обдарованості.

Кредитно-модульна технологія – це цілісний алгоритм повного засвоєння знань та умінь майбутніми фахівцями за структурно-інтегрованими освітньо-професійними програмами в кредитних вимірах, свідомим самостійним вибором студентами навчальних дисциплін з метою прикладання максимальних інтелектуальних зусиль для їх вчасного засвоєння за модульним принципом, з дотриманням психолого-педагогічних та кібернетичних вимог до навчального процесу в межах модуля, навчальної дисципліни, міждисциплінарного курсу і ступеня підготовки загалом.

Критичне мислення - це процес аналізу, синтезування й обґрунтування оцінки достовірності/цінності інформації; властивість сприймати ситуацію глобально, знаходити причини і альтернативи; здатність генерувати чи змінювати свою позицію на основі фактів й аргументів, коректно застосовувати отримані результати до проблем і приймати зважені рішення – чому довіряти або що робити далі.

Концепт – незмінна складова технології, що охоплює смислову ідею та притаманні саме їй змістовні, операційні, діагностичні й організаційні заходи, необхідні для досягнення прогнозованого результату.

Мережеві технології призначені для телекомунікаційного спілкування учнів з викладачами, колегами, працівниками бібліотек, лабораторій, установ освіти тощо. Телекомунікаційний доступ до баз даних здійснюється через всесвітню мережу Інтернет. **Формами мережевої комунікації є:**

- електронна пошта - призначається для обміну інформацією між суб'єктами зв'язку, здійснення консультування, організації дистанційного навчання;

- телеконференція - дозволяє викладачеві та учням, що знаходяться на значній відстані одне від одного, організувати спільне навчання, обговорювати навчальні проблеми, брати участь у ділових іграх, практикумах тощо в умовах так званого віртуального класу.

Метод (від грец. *methodos* – шлях дослідження чи пізнання) у наукових педагогічних працях визначається як: а) спосіб пізнання явищ природи та суспільства; шлях просування до істини, до очікуваного результату; б) спосіб організації практичного й теоретичного освоєння дійсності, зумовлений закономірностями об'єкта, який розглядається; в) система послідовних дій людини, спрямована на досягнення результату, що відповідає поставленій меті; г) сукупність засобів, прийомів, дій і операцій, достатня для розв'язання конкретного навчально-виховного завдання у процесі взаємодії суб'єктів навчання, опосередкованої змістом спільної діяльності; д) впорядкована система взаємопов'язаних прийомів педагогічної діяльності вчителя й навчально-пізнавальної діяльності студентів, спрямована на досягнення поставлених дидактичних, виховних і розвивальних цілей.

Методи взаємонавчання. Учні в парах, групах чи в колективних заняттях з цілим класом виконують функції вчителя, застосовуючи доступний їм набір педагогічних методів.

Метод дослідження. Вибирається об'єкт дослідження – природний, культурний, науковий, словесний, знаковий чи інший. Учні пропонуються самостійно дослідити даний об'єкт по наступному плану: а) мета дослідження – план роботи – факти про об'єкт – досліди; б) малюнки дослідів; в) нові факти – питання, які виникли і проблеми – версії відповідей; г) гіпотези – рефлексивні судження; д) осмислені способи діяльності; є) результати – висновки.

Метод евристичних питань. Для відшукування свідчень про яку-небудь подію чи об'єкт задаються наступні сім ключових питань: Хто? Що? Навіщо? Де? Чим? Як? Коли? Парні поєднання питань породжують нове питання, наприклад: Як-Коли? Відповіді на дані питання та їх різні поєднання породжують незвичайні ідеї і рішення відносно досліджуваного об'єкта.

Метод евристичного спостереження. Учні, виконуючи спостереження, отримують власний результат, який включає: інформаційний результат спостереження; використаний спосіб спостереження; комплекс особистих дій і відчуттів, супроводжуваних спостереження. Ступінь творчості учня в ході його спостереження визначається новизною отриманих результатів у порівнянні вже з наявними у нього раніше.

Метод мозкового штурму - оперативний метод вирішення проблеми на основі стимулювання творчої активності, при якому учасникам обговорення пропонують висловлювати якомога більшу кількість варіантів рішення, у тому числі самих фантастичних. Мозковий штурм є колективним пошуком нетрадиційних шляхів розв'язання проблем.

Метод морфологічного ящика чи метод багатовимірних матриць - знаходження нових, неочікуваних і оригінальних ідей шляхом зіставлення різних комбінацій відомих і невідомих елементів. Аналіз ознак і зв'язків, отриманих з різних комбінацій елементів (пристроїв, процесів, ідей), використовується як для виявлення проблем, так і для пошуку нових ідей.

Метод рецензій. Вміння критично поглянути на освітній продукт товариша, його усну відповідь, на матеріал підручника, проаналізувати їх зміст, виділити основні моменти – необхідні умови самовизначення учнів. Введенню методу рецензій в навчання передують підготовча робота. Перші рецензії складаються за допомогою опорних схем. Оцінки і судження учнів заохочуються, закріплюється позитивне відношення до рецензій.

Методи самооцінки. Самооцінка учня впливає з підсумкової рефлексії і завершує освітній цикл. Самооцінка носить якісний і кількісний характер: якісні параметри формулюються на основі учнівської освітньої програми чи задаються вчителем; кількісні – відображають повноту досягнення учнем мети. Якісна і кількісна самооцінки діяльності учня – його освітній продукт, який зіставляється з культурно-історичними аналогами у вигляді оцінок вчителя, однокласників, незалежних експертів.

Метод синектики полягає у створенні групи людей різних спеціальностей задля пошуку творчих рішень шляхом необмеженого тренування уяви і об'єднання несумісних елементів. Такі групи називають синектичними (грец. *synektike* — об'єднання різнорідних елементів). Метод "синектика" базується на мисленні групи експертів з орієнтацією на аналогії. Після встановлення і сформулювання проблеми група експертів намагається в'яснити, яким чином подібні проблеми вирішуються в інших галузях (наприклад, якщо мова іде про певну технічну ідею, то можна спробувати знайти аналогії в ботаніці, зоології, біології, хімії тощо). Потім, використовуючи виявлені аналогії і принципи вирішення подібних проблем, експерти намагаються розв'язати конкретну задачу, яка стоїть перед ними.

Метод фокальних об'єктів (МФО) — це метод пошуку нових ідей шляхом приєднання до вихідного об'єкта властивостей або ознак випадкових об'єктів. Застосовується при пошуку нових модифікацій відомих пристроїв і способів, розширенні асортиментів товарів, створенні реклами товарів, сфер застосування відомих речовин, відходів виробництва, а також для тренування уяви. Суть його полягає у перенесенні властивостей одного предмета на інший. Фокальними (лат. *Focus*-осередок) називають об'єкти, що перебувають у фокусі, в центрі уваги. *Метою методу* є вдосконалювання об'єкта за рахунок одержання великої кількості оригінальних модифікацій об'єкта з несподіваними властивостями.

Моделювання (фр. – зразок, прообраз) – відтворення характеристик певного об'єкта на іншому об'єкті, спеціально створеному для їх вивчення.

Моделювання процесу навчання - це процес дослідження різних явищ, завдань, проблем навчального процесу і вироблення варіантів їх педагогічних рішень.

Модуль — логічно завершена частина теоретичних знань і практичних умінь з певної навчальної дисципліни.

Модульно-рейтингова система навчання полягає у послідовному засвоєнні навчального матеріалу певними цілісними, логічно впорядкованими і обґрунтованими частинами (модулями), результати якого є підставою для визначення місця (рейтингу) учня, студента серед однокласників, одногрупників.

Мультимедійні технології пов'язані із створенням мультимедіа-продуктів: електронних книг, енциклопедій, комп'ютерних фільмів, баз даних. У цих продуктах об'єднуються текстова, графічна, аудіо- та відеоінформація, анімація.

Навчання — це організована, двостороння діяльність, спрямована на засвоєння та усвідомлення навчального матеріалу і подальшого застосування отриманих знань, умінь та навичок на практиці

Нові інформаційні технології (НІТ) навчання ґрунтуються на використанні новітніх електронних засобів, насамперед ЕОМ. Мета НІТ полягає у підготовці учнів до повноцінної діяльності в умовах інформаційного суспільства. Основними завданнями нових інформаційних технологій навчання є: інтенсифікація всіх рівнів навчально-виховного процесу, підвищення його ефективності та якості; побудова відкритої системи освіти, яка забезпечує кожній дитині можливість самоосвіти; системна інтеграція галузей знань; розвиток творчого потенціалу учня, його здібностей до комунікативної діяльності; формування інформаційної культури учнів; розвиток експериментально-дослідницької діяльності та культури навчальної діяльності; реалізація соціального замовлення, обумовленого інформатизацією суспільства ХХІ століття.

Освітня технологія відображає загальну стратегію розвитку освіти, єдиного освітнього простору. Призначення освітніх технологій полягає у розв'язанні стратегічних для системи освіти завдань: прогнозування розвитку освіти, проектування і планування цілей, результатів, основних етапів, способів, організаційних форм освітньо-виховного процесу. Такими освітніми технологіями є концепції освіти, освітні закони, освітні системи.

Особистісно-орієнтовані технології передбачають індивідуальний підхід до кожного, демократичний стиль управління, гуманістичну спрямованість навчання, педагогічне співробітництво, колективну розумову діяльність.

Педагогіка співробітництва – напрямок в педагогіці другої половини ХХ ст., система методів і прийомів виконання та навчання, заснованих на принципах гуманізму та творчого підходу до розвитку особистості (Ш. Амонашвілі, І. Волков, І. Іванов, Є. Ільїн, В. Шаталов, М. Щетинін та ін.). Автори розробили оригінальні концепції виховання та навчання, основними засадами яких виступає творча демократична взаємодія учня і вчителя в навчально-виховному процесі. Мета – розвиток творчих сил, пізнавальних інтересів учнів, формування вільної діяльності особистості.

Педагогічна творчість розглядається як стан педагогічної діяльності, при якому відбувається створення принципово нового в змісті, організації навчально-виховного процесу або у вирішенні науково-практичних проблем.

Педагогічна технологія відображає тактику реалізації освітніх технологій у навчально-виховному процесі за наявності певних умов. Педагогічні технології акумулюють і виражають загальні ознаки та

закономірності навчально-виховного процесу незалежно від конкретного навчального предмета. Кожна конкретна педагогічна технологія відображає модель навчально-виховного та управлінського процесів у навчальному закладі, об'єднує в собі їх зміст, форми і засоби. Вона може охоплювати й спеціалізовані технології, що застосовуються в інших галузях науки і практики — електронні, нові інформаційні технології, промислові, поліграфічні, валеологічні тощо.

Педагогічна технологія „Створення ситуації успіху” – особистісно орієнтований підхід до процесу навчання та виховання. Ситуація успіху – це суб'єктивний психічний стан задоволення наслідку фізичної або моральної напруги виконавця справи, творця явища.

Педагогічна технологія „ Школа діалогу культур ” – найхарактернішою особливістю уроку у „Школі діалогу культур” є діалог педагога і дитини, під час якого дитина виявляє свою неповторну й відповідальну позицію, а не просто засвоює запропоновані їй знання. Результатом освітньої діяльності в „Школі діалогу культур” стає базова культура особистості.

Педагогічне проектування - це самостійна поліфункціональна педагогічна діяльність, що зумовлює створення нових або перетворення наявних умов процесу виховання і навчання.

Педагогічний проект трактується як: а) комплекс взаємопов'язаних заходів з цілеспрямованої зміни педагогічної системи протягом заданого періоду часу, при встановленому бюджеті з орієнтацією на чіткі вимоги до якості результатів та специфічної організації; б) розроблена система і структура дій педагога для реалізації конкретної педагогічної задачі з уточненням ролі і місця кожної дії, часу здійснення цих дій, їх учасників та умов, необхідних для ефективності всієї системи дій .

Педагогічний процес – спеціально організована, цілеспрямована взаємодія педагогів і вихованців, метою якої є вирішення освітніх проблем і розвиток особистості.

Пояснювально-ілюстративне навчання – така технологією навчання, при якій пізнавальна діяльність має репродуктивний характер: учитель (викладач) передає учням, студентам «готові» знання, використовуючи пояснення, доведення із застосуванням різноманітних ілюстрацій. Це унаочнює характер їх сприймання, сприяє свідомому запам'ятовуванню. Пояснювально-ілюстративне навчання орієнтує на репродуктивне відтворення знань (переказ їх своїми словами), а також практичне застосування знань за зразком чи готовою інструкцією.

Предметно-орієнтовані технології - спрямовані на засвоєння знань, умінь, навичок (традиційна організація навчання).

Проблемне навчання є одним із видів розвиваючого навчання, істотною рисою якого є здатність формувати творче мислення особистості та прищеплювати навички наукового пошуку. Проблемне навчання передбачає послідовні й цілеспрямовані пізнавальні завдання, які учні виконують під

керівництвом учителя, активно засвоюючи нові знання. Важливим компонентом проблемного навчання є проблемна ситуація.

Проблемна ситуація — ситуація, для вирішення якої учень або група учнів мають знайти й застосувати нові для себе знання чи способи дій.

Програмоване навчання - навчання з використанням програми управління процесом засвоєння знань, умінь і навичок і відповідного контролю за ним. Такою програмою є письмовий виклад інформації, що міститься в системі взаємопов'язаних ступенів, яка забезпечує здійснення зворотного зв'язку.

Проектування – це процес створення проекту, прототипу, прообразу майбутнього об'єкта, стану та способів його виготовлення.

Проектування педагогічних технологій – це дослідницька діяльність з питань розробки оптимальних дидактичних умов, що забезпечують максимальну реалізацію творчого потенціалу студентів і продуктивність навчання на основі співставлення традиційних та інноваційних підходів і пошуків їх поєднання.

Рейтинг — позиція учня (студента) в класі (групі) за результатами навчання з певного предмета, яка визначається рейтинговим показником, тобто величиною, яка є відсотковим відношенням суми опорних оцінок з усіх модулів до суми максимально можливих.

Розвивальне навчання - такий процес навчальної діяльності учнів, у ході якого кожна дитина самостійно або з допомогою вчителя засвоює навчальний матеріал, творчо застосовує його у нестандартних ситуаціях та свідомо запам'ятовує для подальшого навчання. При цьому відбувається самовдосконалення та самовираження дитини.

Розвиток особистості – процес удосконалення духовної, розумової зрілості, свідомості, культури.

Самоосвіта – це неформальна форма індивідуальної навчальної діяльності, спрямована на самостійне здобуття освіти, за межами навчальних закладів, без допомоги вчителя або куратора, ініціатором і організатором якої виступає особистість, яка навчається.

Система освіти – сукупність навчально-виховних закладів, які систематично і послідовно виховують, навчають і готують до життя підрастаючі покоління відповідно до завдань суспільства.

Творча діяльність - індивідуальна чи колективна творчість, результатом якої є створення або інтерпретація творів, речей, досягнень, певних продуктів та ін. що мають культурну цінність.

Творчість — діяльність людини, спрямована на створення якісно нових, невідомих раніше духовних або матеріальних цінностей.

Творчі здібності особистості - це синтез її властивостей і рис характеру, які характеризують ступінь їх відповідності вимогам певного виду навчально-творчої діяльності і які обумовлюють рівень результативності цієї діяльності.

Телекомунікаційні технології – технології передачі й одержання інформації за допомогою глобальних комп'ютерних мереж.

Технологічний прийом – компактний, частковий спосіб вирішення конкретної педагогічної, виховної або навчальної проблеми.

Технологічний процес – система технологічних одиниць, зорієнтованих на конкретний педагогічний результат.

Технологізація освіти - це керований освітній процес, в якому враховується мотивація вчителів та учнів, який починається з діагностики і закінчується отриманням запланованих, якісних, передбачуваних результатів.

Технології життєтворчості – принципово нові педагогічні ідеї, концепції, технології, в центрі яких – особистість дитини з її потребами й інтересами, життєвими проблемами і драмами. Нова педагогічна теорія– це нова система принципів і категорій, які забезпечують основи вітчизняної педагогіки. Це педагогіка життєтворчості, плекання людини як творця, проектувальника власного життя, суб'єкта соціальної творчості. Процес життєтворчості передбачає: а) осмислення людиною свого призначення; б) вироблення життєвої концепції й життєвого кредо; в) свідомий вибір життєвих цілей і оформлення їх в життєву програму як систему довгострокових життєвих цілей, у життєвий план як систему цілей і засобів їх досягнення у певній часовій перспективі; г) наявність необхідних умов для самореалізації сумісних сил; д) рівень соціальної й психологічної зрілості; е) відповідальне ставлення до свого життя і до самого себе.

Технологічний підхід – це система дій учителя і учнів, спрямована на досягнення чітко визначеної мети шляхом послідовного та неухильного виконання певних навчальних дій в умовах оперативного зворотного зв'язку. Він характеризує спрямованість педагогічних досліджень на вдосконалення діяльності навчання, підвищення її результативності, інструментальності, інтенсивності.

Технологія - форма реалізації людського інтелекту, в якій відображаються вміння людини використовувати сукупність знань про методи і засоби проведення певного виробничого процесу, в результаті якого відбувається якісна зміна того, що є суб'єктом технології. Взагалі, у педагогічній літературі термін "технологія" використовують у таких значеннях: 1) як синонім понять "методика" чи "форма організації навчання"; 2) як сукупність усіх використаних у конкретній педагогічній системі методів, засобів і форм; 3) як сукупність і послідовність методів і процесів, спрямованих на одержання запланованого результату.

Технологія групової навчальної діяльності школярів реалізується в малих групах учнів, об'єднаних загальною навчальною метою, і ґрунтується на опосередкованому керівництві вчителем і співпраці його з учнями. У процесі групової навчальної діяльності вчитель має змогу керувати роботою кожного учня опосередковано, через завдання, які він пропонує групі. Стосунки між педагогом і учнями мають характер співпраці, оскільки він, відповідаючи на запитання учнів, безпосередньо втручається в роботу груп. Під час групової діяльності учні спілкуються між собою, допомагають один одному, співпрацюють.

Технологія гуманістичного навчання спрямована на виховання свідомих громадян, патріотів, освічених, творчих особистостей, становлення їхнього фізичного й морального здоров'я, забезпечення пріоритетного розвитку людини на засадах гуманізації, гуманітаризації та демократизації освітніх процесів.

Технології індивідуалізації процесу навчання (А. Границька, В. Шадріков) — організація навчально-виховного процесу, при якій вибір педагогічних засобів та темпу навчання враховує індивідуальні особливості учнів, рівень розвитку їх здібностей та сформованого досвіду. Його основне призначення полягає в тому, щоб забезпечити максимальну продуктивну роботу всіх учнів в існуючій системі організації навчання. Індивідуальне навчання — форма, модель організації навчального процесу при якому: 1) вчитель взаємодіє лише з одним учнем; 2) один учень взаємодіє лише із засобами навчання (книги, комп'ютер тощо). Головною перевагою індивідуального навчання є те, що воно дозволяє повністю адаптувати зміст, методи та темпи навчальної діяльності дитини до його особливостей, слідкувати за кожною дією та операцією при вирішенні конкретних завдань, вносити вчасно необхідні корективи в діяльність як учня, так і вчителя.

Технологія колективного способу навчання - це така організація праці, в процесі якої навчання здійснюється шляхом спілкування в динамічних парах, коли учасники вчать один одного. Технологія ґрунтується на принципах наявності змінних пар учнів, взаємонавчання, взаємоконтролю, взаємоуправління. Автор-розробник — А.Рівін.

Технологія кооперованого навчання – співробітницька технологія навчання. Вона ґрунтується на новій філософії колективізму й постмодернізму, яка стає методологічною основою освітньої політики, філософією людства в XXI столітті. Основні ідеї цієї філософії зводяться до необхідності підготовки відповідальних, творчих, активних людей, які шанують дивертиальність, діалог культур і спільне навчання викладачів і учнів. В основі технології навчання, що базується на цій філософії лежить організація кооперованого, співробітницького навчання учнів за допомогою дивертивних засобів групової роботи.

Технологія креативного навчання - педагогічна система, що створює умови для розвитку творчих здібностей людини, активізує пізнавальну діяльність і спонукає до творчого мислення. Креативна педагогічна система базується на розвитку дивергентного мислення, коли пошук ідеї йде одночасно в різних напрямках, не підпорядковуючись єдиній логіці. Умовами для творчості є свобода людини й можливості для розвитку її задатків; матеріальна незалежність і наявність вільного часу; заохочення до нового та змагальність.

Технологія проектного навчання – передбачає, що учні набувають знань і навичок у процесі планування й виконання завдань-проектів. Автор-розробник — К.Баханов та ін.

Технологія розвитку критичного мислення — педагогічна система, спрямована на формування у школярів аналітичного мислення. У витоків цього напрямку стояли такі видатні вчені як Л.Виготський, Дж.Дьюї, М.Коул, Д.Вертч, Д.Брунер. Полягає в тому, щоб сформулювати власну точку зору, навчити впевнено вести дискусії та приймати виважені рішення, самостійно здобувати знання, вчитись відкрито спілкуватись, логічно мислити та аргументувати

Технологія навчання моделює шлях освоєння конкретного навчального матеріалу (поняття) в межах відповідного навчального предмета, теми, питання. За багатьма параметрами вона є наближеною до окремої методики. Дидактична технологія охоплює зміст, форми, методи навчання. Специфічний зміст, форми і методи властиві й технології виховання або управління.

Технологія навчання як дослідження ставить своєю метою є набуття учнями досвіду дослідницької роботи, розвиток їхніх інтелектуальних здібностей, творчого потенціалу, формування активної, компетентної, творчої особистості. Сутність цієї технології полягає у забезпеченні освітньої підготовки учнів у процесі систематичних (за періодами навчання і навчальними предметами) навчальних досліджень. Метою застосування дослідницьких технологій в навчанні є набуття учнями досвіду дослідницької роботи в пізнавальній діяльності, об'єднання розвитку їх інтелектуальних здібностей, дослідницьких умінь і творчого потенціалу, формування на цій основі активної, компетентної, творчої особистості. Автор-розробники – В. Бухвалова, М. Кларін, Є. Коршак, Д. Левітас, О. Пехота та ін.

Технологія саморозвитку (М. Монтесорі). Методика Монтесорі є моделлю особистісно орієнтованого підходу до навчання і виховання. В її основі лежить ідея про те, що кожна дитина, з її можливостями, потребами, системою стосунків проходить свій індивідуальний шлях розвитку. Провідна ідея вчення М. Монтесорі полягає в необхідності створення педагогом предметно-просторового середовища, в якому дитина могла б найповніше розкрити свій внутрішній потенціал у процесі вільної самостійної діяльності. Це середовище має забезпечити розвиток кожної дитини за її індивідуальним темпом. Завдання педагога полягає насамперед у наданні дитині засобів для саморозвитку і розкритті правил їх використання. Такими засобами є автодидактичні (самонавчаючі) Монтесорі-матеріали, з якими дитина працює, спочатку наслідуючи педагога, діючи за зразком, а потім — самостійно виконуючи різноманітні справи.

Технологія ТРВЗ (теорія рішення винахідницьких задач) – є технологією колективних ігор і занять з детальними методичними рекомендаціями. Основу технології становлять ігри-заняття, під час яких учні знайомляться з навколишнім світом, вчать виявляти суперечливі властивості предметів, явищ і розв'язувати ці суперечності, і які передбачають самостійний вибір учнем теми, матеріалу та виду діяльності.

7. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна література

1. Амонашвили Ш. А. Психологические основы педагогики сотрудничества: книга для учителя. / Ш.А.Амонашвили. – К. : Освита, 1991.– 111 с.
2. Амонашвили Ш.А. Личностно-гуманная основа педагогического процесса / Ш.А. Амонашвили. – Минск : Университетское, 1990. – 560 с.
3. Аніщенко О. В. Сучасні педагогічні технології: курс лекцій / О. В. Аніщенко, Н. І. Яковець. – Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2005. – 198 с.
4. Башмаков А. И. и др. Креативная педагогика: методология, теория, практика /Под ред. Ю.Г.Круглова. - М.: Ред.-изд. центр «Альфа», 2002. – 240 с.
5. Бершадский М.Е. Дидактические и психологические основания образовательной технологии / М.Е.Бершадский М.Е., В.В. Гузеев. – М.: Центр «Педагогический поиск», 2003. – 256 с.
6. Беспалько В.П. Слагаемые педагогических технологий/ В.П.Беспалько. – М.: Педагогика, 1989. – 192 с.
7. Бондар С. Перспективні педагогічні технології в шкільній освіті/ [С.Бондар, Л. Момот Л., М.Головко; за ред. С. Бондаря]. - Рівне: Теніс, 2003. - 228 с.
8. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: [навчальний посібник] / І. Дичківська - К.: Академвидав, 2004. – 112 с.
9. Докучаєва В. Проектування інноваційних педагогічних систем у сучасному освітньому просторі / В.Докучаєва. – Луганськ: Алма-матер, 2003. – 304 с.
10. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій: [навч. посібник]/ [автор-укладач Н.П.Наволокова]. – Х.: Вид. група «Основа», 2010. – 176 с. – (Серія «Золота педагогічна скарбниця»).
11. Забродська А. Інформаційно-методичне забезпечення проектно-технологічної діяльності вчителя: [науково-методичний посібник] / Забродська А., Цимбалару А., Хоружа Л.; за ред. А. Цимбалару, О.Онопрієнко. - Х.: Основа, 2007. – 124 с.
12. Зайчук В. О. Сучасні педагогічні технології: дидактично-інноваційний аспект. Т.2. / В. О. Зайчук, А. С. Нісімчук, А. Д. Білан. – Луцьк : ПВД «Твердиня», 2009. – 312 с.
13. Кузнєцов Ю. М. Теорія розв'язання творчих задач: навч. посібник для вищих навч. закладів/ Ю.М.Кузнєцов; Нац. техн. ун-т України "Київський політехн. ін-т". -К.: ЗМОК, 2003. - 296 с.:іл.
14. Куркин Е.Б. Организационное проектирование в образовании: [учебное пособие] / Е.Б. Куркин. – М.: НИИ школьных технологий, 2008. – 400 с.
15. Левитес Д.Г. Автодидактика. Теория и практика конструирования собственных технологий обучения / Д.Г. Левитес – М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2003. – 320 с. – (Серия «Библиотека педагога- практика»).

16. Лісіна Л.О. Підготовка вчителя в системі післядипломної педагогічної освіти до конструювання навчальних технологій: теоретико-методологічний аспект: [монографія] / Л.О. Лісіна. – Запоріжжя: ТОВ «Плюс 73», 2011. – 472 с.
17. Малафійк І.В. Дидактика: [навчальний посібник] / І.В. Малафійк. – К.: Кондор, 2009. – 398 с.
18. Маригодов В. К. Педагогика и психология: аспекты активизации творчества и готовности к профессиональной деятельности: учеб. пособие для высш. учеб. заведений/ В. К. Маригодов, С.Е.Моторная; Севастопольский нац. техн. ун-т. -К.: ВД "Професіонал", 2005. -192 с.:а-ил.
19. Моляко В.О. Стратегії творчої діяльності [школа В.О. Моляко] / за загальною редакцією В.О.Моляко. – К.: «Освіта України», 2008. – 702 с.
20. Монахов В.М. Технологические основы проектирования и конструирования учебного процесса/ В.М. Монахов. – Волгоград: “Рассвет”, 1995. – 168 с.
21. Морева Н.А. Современная технология учебного занятия / Н.А. Морева. – М.: Просвещение, 2007. – 158 с. – (Библиотека учителя).
22. Морозов А. В., Чернилевский Д. В. Креативная педагогика и психология. - М.: Академический проект, 2004.- 560 с. - (Gaudeamus)
23. Нісімчук А. С. Сучасні педагогічні технології: навч. посіб. / А. С. Нісімчук, О. С. Падалка, О. Т. Шпак. – К. : ВЦ «Просвіта», 2000. – 368 с.
24. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / [Полат Е., Бухаркина М., Моисеева М., Петров А.]; под ред. Е.С. Полат Е. – М.: Академия – 2000. – 271 с.
25. Освітні технології: [навч.-метод. посіб] / [О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любарська та ін.]; за ред. О.М. Пехоти. – К.: Видавництво А.С.К., 2003. – 255 с. – Бібліогр. в кінці розділів.
26. Оцінювання та відбір педагогічних інновацій: теоретико-прикладний аспект. Науково-методичний посібник / [За редакцією Л. Даниленко]. – К: Логос, 2001. – 185 с.
27. Панфилова А.П. Инновационные педагогические технологии: активное обучение/А. П. Панфилова– М.: Академия, 2009. – 192 с.
28. Педагогика и психология высшей школы : учеб. пособие для студ. и аспирантов вузов / отв. ред. М.В. Буланова-Топоркова. - 3-е изд., перераб. и доп. - Ростов н/Д : Феникс, 2006. - 512 с. - (Высшее образование) [Гриф МО].
29. Педагогика: педагогические теории, системы, технологии: [учеб. для студ. высш. и сред. учеб. заведений] / [С.А. Смирнов, И.Б. Котова, Е.Н.Шиянов и др.] – [4-е изд., испр.]. – М.: Издат. центр «Академия», 2000. – 512 с.
30. Педагогические основы проектирования образовательных систем нового вида / [под ред. А.П.Тряпицыной]. – Питер: СПб., 1995. – 368 с.
31. Педагогические технологии: Учебное пособие для студентов педагогических специальностей / Под общей ред. В.С. Кукушина. – Серия «Педагогическое образование». – Ростов н/Д: издательский центр «Март», 2002. – 320 с.
32. Педагогічний словник / За ред. дійсного члена АПН України Ярмаченка М. Д. – К.: Педагогічна думка, 2001. – 514 с.

33. Педагогічні технології: теорія та практика: навч.-метод. посіб. / за ред. М. В. Гриньової ; Полтав. держ. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка– Полтава : АСМІ, 2006. – 230 с.
34. Пехота О.М. Особистісно орієнтоване навчання: підготовка вчителя: [монографія]/ О. Пехота , А.Старева – 2-е вид. доп. та перероб. – Миколаїв: вид-во «Іліон», 2006. – 272 с
35. Пидкасистый П. И. Организация учебно-познавательной деятельности студентов / П.И.Пидкасистый. - Изд. 2-е, доп. и перераб. - М. : Пед. общество России, 2005. - 144 с.
36. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій: [навчальний посібник]/ [О.М. Пехота, В.Д. Будає, А.М. Старева та ін]; за ред. І.А. Зязюна, О. М. Пехоти. – К.: А.С.К., 2003.– 240 с.
37. Підласий І.П. Практична педагогіка або три технології: Інтерактивний підручник для педагогів ринкової системи освіти / І.П. Підласий. - К.: Слово, 2004. - 616 с.
38. Полат, Е. С. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования [Текст] : учебное пособие / Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина. - 3-е изд., стер. - Минск : Академия, 2010.- 365 с. : ил. - (Высшее профессиональное образование).
39. Пометун, О.І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-метод. посіб. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; за ред. О. І. Пометун. – К. : «А.С.К.», 2005. – 192 с.
40. Радионов В.Е. Нетрадиционное педагогическое проектирование: [учебное пособие] / В.Е.Радионов.– Питер: СПб.: СПбГТУ, 1996. – 256 с.
41. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: Учебное пособие./ Г.К. Селевко – М.: Народное образование, 1998. – 256 с.
42. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий: В 2 т. / Г.К. Селевко. - М.: НИИ школьных технологий, 2006. – Т. I – 2006. - 816 с. - (Серия «Энциклопедия образовательных технологий»).
43. Сибирская М.П. Педагогические технологии: теоретические основы и проектирование / М.П.Сибирская. – Питер: СПб, 1998. – 246 с.
44. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості: Підручник. / С. О Сисоєва – К.: Міленіум, 2006. – 344с.
45. Смирнов, С. Д. Педагогика и психология высшего образования. От деятельности к личности : учеб. пособие для студ., обуч. по направл. и спец. психологии / С. Д. Смирнов. - М. : Академия, 2003. - 304 с. - (Высшее образование).
46. Трайнев В. А. Интенсивные педагогические игровые технологии в гуманитарном образовании (методология и практика) / В. А. Трайнев, И. В. Трайнев ; Ун-т информатики и управления. - М. : Дашков и К, 2007. - 282 с.
47. Фіцула М.М. Педагогіка: Навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти./ М.М. Фіцула — К.: Видавничий центр «Академія», 2002. — 528с.
48. Хуторской А. В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения/ А.В.Хуторской. -Спб., М.: Изд-во НГУ, 2003. - 416 с.:ил.

49. Хуторской А. В. Практикум по дидактике и современным методикам обучения/ А. В. Хуторской. - Спб., М., Х., Минск: Питер, 2004. -542 с.:ил.
50. Хуторской А.В. Современная дидактика. Учебник для вузов / А.В. Хуторской. – СПб: Питер, 2001.– 544 с.: ил. – (Серия «Учебник нового века»).
51. Чепіль М. М. Педагогічні технології : навч. посіб. / М. М. Чепіль, Н. З. Дудник. – К. : Академвидав, 2012. – 224 с.
52. Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе : учеб. пособие для вузов / Д.В.Чернилевский. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. - 437 с.
53. Шматков Є.В., Коваленко Д.В. Інноваційні технології навчання: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів інженерно-педагогічних спеціальностей./ Є.В. Шматков, Д.В.Коваленко– Харків: ВПП «Контраст», 2008. – 172 с.
54. Штефан Л.В. Інноваційні технології в освіті: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів інженерно-педагогічних спеціальностей / Л. В. Штефан. – Харків: УПА, 2011. – 176 с.
55. Щуркова Н. Е. Педагогическая технология. учеб. пособ. для студ. и преподавателей пед. учеб. заведений, учителей шк. / Н. Е. Щуркова. – М.: Пед. о-во Россия, 2002. – 224 с.

Додаткова література

56. Андреев В.И. Педагогика высшей школы: Инновационно-прогностический курс / В.И.Андреев. - Казань: Центр инновац. технологий, 2005. – 500 с.
57. Бондар В. І. Психолого-педагогічні основи розвитку дітей в системі М. Монтесорі : навч. посіб.: [осн. етапи формування світогляду та псих.-пед. поглядів М. Монтесорі]/ В.І.Бондар, А.М.Ільченко. – Полтава: РВВ ПДАА, 2009. – 251 с.
58. Бордовская Н.В. Педагогика. Учебник для вузов / Н.В. Бордовская, А.А. Реан. – СПб: Питер, 2001.– 304 с.
59. Васьков Ю. В. Педагогічні теорії, технології, досвід (дидактичний аспект): для працівників відділів освіти, керівників та вчителів шкіл, студентів / Ю. В. Васьков. – Х: «Скорпіон», 2000. – 120 с.
60. Виленский М. Я. Технологии профессионально-ориентированного обучения в высшей школе: учеб. пособие / М. Я. Виленский, П. И. Образцов, А. И. Уман ; под ред. В. А. Сластенина. - М. : Пед. о-во России, 2004. - 192 с.
61. Галаган І.С. Передові освітні технології світу: [аналіз можливостей їх застосування в освітній діяльності України] / І.С.Галаган // Відкритий урок. Розробки, технології, досвід. – «Плеяди», 2013.- 2. - С. 28-31.
62. Гришина Т. Освітня технологія як об'єкт методичної роботи / Т. Гришина - Х.: Основа, 2003. – 104с.
63. Гузеев В.В. Теория и практика интегральной образовательной технологии / В. В. Гузеев. – М.: Народное образование, 2001. – 224 с. (Профессиональная библиотека учителя. Серия «Системные основания образовательной технологии»).
64. Гурье Л.И. Проектирование педагогических систем: Учеб. пособие/ Л. И. Гурье. - Казан. гос. технол. ун-т. – Казань, 2004. – 212 с.

65. Гусак П.М. Підготовка учителя: технологічні аспекти / П.М. Гусак. – Луцьк: Вежа, 1999. – 278 с.
66. Долженко О.В. Современные методы и технологии обучения в техническом вузе /О.В.Долженко, В.А.Шатуновский. – М.: Высш. шк., 1990. - 191 с.: ил.
67. Ефремов О. Ю. Профессионально-ориентированное общение как гуманитарная технология подготовки и деятельности преподавателя высшей школы: учеб. пособие для подгот. по доп. квалификации "Преподаватель высшей школы" / О. Ю. Ефремов, Н. М. Федорова ; Рос. гос. пед. ун-т им. А. И. Герцена. - СПб. : Академия Исследования Культуры, 2008. - 184 с. - Инновационная образовательная программа Герценовского университета. - [Гриф]
68. Зеер Э.Ф. Основы личностно ориентированного образования / Э. Ф. Зеер, Э. Э. Сыманюк ; Урал. гос. проф.-пед. ун-т. — Екатеринбург: Издательство УГППУ, 2001. — 50 с.
69. Интернет в гуманитарном образовании [Текст] : учебное пособие для студентов высших учебных заведений / под ред. Е. С. Полат. - Москва : ВЛАДОС, 2001. - 272 с.
70. Информационные технологии открытого образования / В.И.Галкин [и др.]. – М.: Интернет Инжиниринг, 2004. – 208 с.
71. Компетентностный подход. Инновационные методы и технологии обучения: учебно-методическое пособие / сост. Н.В.Соловова, С.В.Николаева. Самара: «Универс групп», 2009. – 137с.
72. Компетентностный подход в подготовке кадров в области гуманитарных технологий : учеб.-метод. пособие для рук. и преподавателей вузов, слушателей системы доп. проф. образования / [под ред. В.Г. Зарубина, Л. А. Громовой] ; Рос. гос. пед. ун-т им. А. И. Герцена. - СПб. : Изд-во РГПУ им. А.И. Герцена, 2007. - 511 с.[Гриф]
73. Кравчук О. В. Індивідуалізація навчально-виховного процесу: дидактичні завдання міжпредметного змісту / О.В. Кравчук, Е С..Шухова // Географія та основи економіки в школі. – 2007. – № 10. – С.38–42.
74. Крамаренко С.А. Інтерактивні техніки навчання як засіб розвитку творчого потенціалу учнів С.А. Крамаренко // Відкритий урок.– 2002. – № 5/6. – С.18–19.
75. Куркин Е.Б. Организационное проектирование в образовании/ Е. Б. Куркин. – М.: НИИ школьных технологий, 2008. – 400 с.
76. Левина М.М. Технологии профессионального педагогического образования – М.: Академия, 2001 – 272 с.
77. Лихачев Б.Т. Педагогика. Курс лекций: Учебное пособие для студентов педагогических учебных заведений и слушателей ИПК и ФПК/ Б. Т. Лихачев. – М.: Прометей, Юрайт, 1998. – 464 с.
78. Ліщук І. Р. Робота школи в режимі інноваційного розвитку / І.Р. Ліщук // Сучасна шк. України. – 2009. - № 9(вересень). – С. 37–39.
79. Лысенкова, С. Н. Методом опережающего обучения : книга для учителя : из опыта работы / С. Н. Лысенкова.– Москва : Просвещение, 1988. – 192 с.
80. Морева Н.А. Современная технология учебного занятия / Н.А. Морева. – М.: Просвещение, 2007.– 158 с. – (Библиотека учителя).
81. Підгребя Н. С. Інноваційні технології як засіб розвитку творчої активності учнів / Н. С. Підгребя

- // Сучасна шк. України. – 2009. - № 10(жовтень). – С. 35–42
82. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання: [науково-методичне видання] / О.І. Пометун.– К.: СПД Кулінічев Б.М., 2007. – 144 с.
83. Попков В.А. Дидактика высшей школы: [учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений] / В.А.Попков, А.В. Коржуев. - [3-е изд., испр. и доп.]. – М.: Издательский центр «Академия», 2008. – 224 с.
84. Решетников П. Е. Нетрадиционная технологическая система подготовки учителей. Рождение мастера: кн. для преподавателей высш. и сред. пед. учеб. заведений / П. Е. Решетников. - М. : ВЛАДОС, 2000. - 301 с. : ил. - (Педагогическая мастерская).
85. Роберт И.В. Современные информационные технологии в образовании: дидактические проблемы; перспективы использования. Монография./ И. В. Роберт - М.: ИИО РАО, 2010. - 140 с.
86. Романова. Г.М. Людинознавчий контекст підготовки викладачів до проектування навчальних технологій // Людинознавчі студії: Збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка / Ред. кол. Т.Біленко (головний редактор), М.Чепіль, Є.Приступа та ін.- Дрогобич: Редакційно- видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2008. – Випуск сімнадцятий. Педагогіка. - С. 39 – 50.
87. Романова. Г.М. Навчальні технології як втілення індивідуалізації та фундаменталізації у навчальному процесі вищої школи // Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди": Науково- теоретичний збірник, 2007.- С.333 – 337.
88. Русняк Т. С.Освітні технології - похідні нового типу освіти / Т.С. Русняк // Математика в школах України. - Основа, 2015. - 6. - С. 2-9.
89. Ткаченко А.В., Герасименко М.О., Даценко О.А. Сучасні педагогічні технології інноваційних і авторських шкіл // Педагогічні технології: теорія та практика: навчально-методичний посібник / за ред. проф. М.В.Гриньової. - АСМІ, 2006. – С.175-198.
90. Ткаченко Л. В. Формування нового педагогічного мислення: нові освітні технології / Л.В. Ткаченко // Освіта. – 2011. - № 14(9-16 березня). – С. 10-11.
91. Шаталов В. Ф. Педагогическая проза: сборник статей / В.Ф. Шаталов.– Архангельск: Северо-Западное книжное издательство, 1990. – 383 с.
92. Шаталов В. Ф. Точка опоры. Организационные основы экспериментальных исследований: книга для учителя / В.Ф.Шаталов - Минск: Университетское, 1990. - 224 с.
93. Яковенко Т. В. Педагогічна творчість та педагогічна креативність в контексті професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання / Т. В. Яковенко // Проблеми інженерно педагогічної освіти. - 2013.-№40-41.-С. 8-15.-Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2013_40-41_3

Інформаційні ресурси

94. http://bank.orenipk.ru/Text/t10_228.htm Педагогические технологии обучения и воспитания

95. http://coop.chuvashia.ru/kartuzov/site/4_3/2.htm Структура педагогических технологий
96. <http://do.rksi.ru/library/courses/doptb/> Дистанционное обучение – педагогическая технология будущего
97. <http://informatika.moipkro.ru/intel/enciklop.shtml> Литература по педагогическим технологиям
98. <http://ito.edu.ru/> Портал «Информационные технологии в образовании»
99. <http://referatw.ru/cgi-bin/main.cgi?level=5&p1=89&p2=235&p3=47426> Современные педагогические технологии
100. http://vladimir.socio.msu.ru/1_KM/edutech_1.htm Педагогические технологии
101. http://www.edueao.ru/index.php?option=com_content&task=view&id=110&Itemid=59 От исследовательского подхода в обучении к самостоятельному открытию
102. <http://www.effecton.ru/763.html> Психологическая экспертиза новых педагогических технологий
103. <http://www.fos.ru/pedagog/9478.html> Теоретические основы педагогических технологий. Методическая система В.Ф.Шаталова. Категории технологии интенсивного обучения.
104. <http://www.ido.edu.ru/ffec/psych/ps13.html> Развивающие педагогические технологии
105. <http://www.internetschool.ru/Enc.aspx?folder=319&item=4638> Некоторые определения понятия «педагогическая технология»
106. http://www.mgopu.ru/JOURNAL/02_sevruk.htm Современные психолого-педагогические технологии обучения
107. <http://www.psychlist.net/pedagogika/inovacii.htm> Педагогические технологии и инновации
108. <http://www.rusedu.info/Article114.html> Компьютерные технологии обучения
109. <http://www.rusedu.info/Article8.html> Педагогические основы использования компьютерных технологий
110. <http://www.sooro.ru/science-lib/pedsis/?PHPSESSID=i6rpls5ddlrbidgsc1tf1aiat1> Педагогические системы и технологии
111. Єдине освітнє інформаційне вікно України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osvita.com>
112. Інформаційний портал «Знання» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://znannya.info>
113. Л. В. Занков Избранные педагогические труды [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.zankov.com/index.htm>
114. Педагогика успеха і радості С.Френе [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://nsportal.ru/blog/shkola/obshcheshkolnaya-tematika/pedagogika-uspeha-i-radosti-selestena-frene>
115. Портал сучасних педагогічних ресурсів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.intellect-invest.org.ua>
116. Розтока А. В. Загальна характеристика технологій навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів [Електронний ресурс] / А. В. Розтока // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. - 2011. - № 4. - С. 30–33. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fvs_2011_4_10